

Skjern Enge

Rapport over fuglelivet 2001-2002

© Forlaget Dansk Ornitologisk Forening i Ringkøbing amt.
Hodsager 2003

Redaktion: Egon Østergaard

Forfattere: Ole Amstrup (hønsefugle, tranefugle, måger, terner, alkefugle), Kield Anderson (duer, gøg, sejlere, skrigefugle, spætter), Mogens Bak (vadfugle), Jette Clemmensen (lommer, lappedykkere, årefodede, storkefugle, svaner, gæs, måger, terner, alkefugle), Tage Madsen (ænder), Keld Stougaard (rovfugle), Eigil Thomasen (lommer, lappedykkere, årefodede, storkefugle, svaner) og Egon Østergaard (småfugle).

Tegninger: Peter Kristensen

Serien ”Ringkøbing Amts Fugleliv” udkommer, når der foreligger bearbejdede undersøgelser, optællinger eller andre resultater, der belyser fuglelivet i Ringkøbing amt.

Rapporterne kan bestilles ved henvendelse til forlaget: Egon Østergaard, Kirkestræde 10, 7490 Aulum tlf. 97 476210.

Er man i besiddelse af et relevant ornitologisk undersøgelsesmateriale fra Ringkøbing amt, kan man rette henvendelse til forlaget med henblik på evt. publicering.

Udgivet med støtte fra Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

ISBN 87-984892-1-6

ISSN 0902-7025

Fuglene er
begyndt at synge

Alle problemer
er irrelevante

(Dan Turèll, 1983)

Indhold

Indhold	4
Resume / Summary	5
Forord.....	7
Baggrund	8
Optællinger	
Området	9
Metode.....	11
Resultater	14
Artsgennemgang	17
Lommer	18
Lappedykkere	18
Årefodede	21
Storkefugle	22
Svaner	25
Gæs	28
Ænder	33
Rovfugle	44
Hønsefugle	50
Tranefugle	53
Vadefugle	53
Måger	72
Terner	77
Alkefugle	79
Duer og gøg	79
Ugler.....	80
Sejlere	81
Skrigefugle	81
Spætter	81
Spurvefugle	82
Bilag	
Ynglefugle på Høje Sande 2001 og 2002 (DMU)	103
Litteratur	104
Ringkøbing Amts Fugleliv	105

Resume

I perioden 1999-2002 gennemførte Miljøministeriet Skjern Å Naturprojektet, der genskabte 2.200 ha. vådområde på de nederste 20 km af åens løb inden udløbet i Ringkøbing Fjord. Formålet med projektet var flersidigt, men vigtige elementer var at forbedre miljøtilstanden i Ringkøbing Fjord, at genskabe nogle af de naturværdier, der gik tabt ved afvandingen af 4.000 ha. i 1960'erne og at forbedre de rekreative muligheder. I efteråret 2000 blev første etape af projektet afsluttet, og allerede inden da var fuglene strømmet til.

DOF's lokalafdeling har herefter på frivillig basis gennemført månedlige optællinger af fuglelivet. Hertil kommer de mange øvrige iagttagelser, så det samlede antal observationer i alt i 2001 og 2002 omfatter 16.000.

I de to første år efter afslutningen af første etape af Naturprojektet er der iagttaget 212 forskellige fuglearter i området.

For ynglefuglenes vedkommende husede Skjern Enge i 2002 ynglebestande af følgende arter optaget på den danske "Rødliste 1997": sorthalset lappedykker (30-34 par), rørdrum (4-5 par), skestork (5 par), spidsand (2-4 par), atlingand (ca. 10 par), plettet rørvagtel (12 ? par), lille præstekrave (7-8 par), sortterne (0-2 par) og savisanger (1 par). Flere af de ynglende arter er optaget på EF-fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, og disse har Danmark en særlig forpligtigelse over for. Det drejer sig om flg. arter: skarv, rørdrum, skestork, rørhøg, klyde, fjordterne og sortterne. I forhold til tidligere undersøgelser er der efter 2 år markante fremgange for en lang række arter, bl.a. lappedykkere, knopsvane, knarand, atlingand, skeand, blishøne, klyde og hættemåge.

Mange trækfuglearter har fået forbedret deres raste- og fourageringsmuligheder i forbindelse med projektet, og flg. optrådte i 2001 eller 2002 i antal af international betydning, hvilket vil sige mindst 1% af den vesteuropæiske bestand: pibesvane 805 (5%), sangsvane 1.952 (5%), kortnæbbet gås 8.000 (24%), bramgås 3.290 (2%), krikand 8.000 (2%) og spidsand 442 (2%). Hertil kommer, at 14 arter af trækkende og rastende fugle optræder på den danske "Gulliste 1997" som nationale ansvarsarter. Desuden har der været markante fremgange for bl.a. knopsvane, grågås, pibeand, gråand, atlingand, taffeland, troldand, stor præstekrave, brushane, klirer og måger.

Summary

In the period between 1999 and 2002 the Danish Forest and Nature Agency restored 2.200 hectares out of the 4.000 hectares of meadow and swamp that were drained during the 1960's. The nature project affects the lowest 20 kilometres of the Skjern Å.

The purpose of the restoration is to improve the quality of the water in the Ringkøbing Fjord and the living conditions for the wild plants and animals and the opportunities for outdoor activities. In the autumn of 2000 the first part of the project has been finished and the birds responded quickly.

Volunteers from the Dansk Ornitologisk Forening, BirdLife Denmark in 2001 and 2002 counted the birds in the western parts the Skjern Enge once a month. In addition other birdwatchers have made more sporadic observations so the total number of records is 16.000.

During the first two years after the restoration project 212 different species of birds have been observed and more species on the "Danish 1997 Red List" bred in 2002: Black-necked Grebe (30-34 pairs), Bittern (4-5 pairs), Spoonbill (5 pairs), Pintail (2-4 pairs), Garganey (c 10 pairs), Spotted Crake (12 ? pairs), Little Plover (7-8 pairs), Black Tern (0-2 par) and Savi's Warbler (1 pair). More of the breeding species are on the EC Birds Directives Annex 1 which order special protection: Cormorant, Bittern, Spoonbill, Marsh Harrier, Avocet, Common Tern and Black Tern. Compared with previous investigations there has been an increase of numbers of e.g. grebes, Mute Swan, Gadwall, Garganey, Shoveler, Coot, Avocet and Black-headed Gull.

Many migratory species have got better conditions and were seen in 2001 or 2002 in a number of international importance at least 1% of the Western Palearctic flyway population: Bewick's Swan 805 (5%), Whooper Swan 1.952 (5%), Pink-footed Goose 8.000 (24%), Barnacle Goose 3.290 (2%), Teal 8.000 (2%) and Pintail 442 (2%). In addition 14 species of migratory birds are on the "Danish 1997 Yellow List" as species with national responsibility. Finally there has been great numbers of e.g.: Mute Swan, Greylag Goose, Wigeon, Mallard, Garganey, Common Pochard, Tufted Duck, Ringed Plover, Ruff, shanks, sandpipers and gulls.

Forord

På en stormende og regnfuld dag den 31. oktober 2000 gennembrød gravemaskinerne diget ved den regulerede Skjern Å fra 1960'erne. Vandet fossede under stor mediebevågenhed og kongelig deltagelse ud i det nygravede og slyngede åløb, og i løbet af få dage var mange af markerne i ådalen oversvømmede. Et stort sø- og vådområde var genopstået, og fuglene strømmede til.

Mange års politisk tovtrækkeri var overstået, og glæden over det smukke landskab var åbenlys hos de besøgende. Fra de mange veje og stier i området kunne enhver forsikre sig om, at i al fald fuglene kvitterede for den nye natur.

Dansk Ornitologisk Foreningens lokalafdeling har fulgt Skjern Å Naturprojektet fra den allertidligste begyndelse i 1980'erne og frem til i dag, og i hele forløbet har foreningen været en varm fortaler for projektet. Det har været og er stadig vores opfattelse, at området for en lang række fuglearter vil udvikle sig til både et nationalt og internationalt vigtigt naturområde. Men skal engene blive det, er det afgørende vigtigt, at de bliver plejet optimalt fra begyndelsen.

Det har også været vigtigt for os, at der blev iværksat en løbende overvågning af projektområdet. En plan for dette blev udarbejdet af de offentlige myndigheder, og det indebar for fuglenes vedkommende, at der i 2000 blev gennemført en ynglefugletælling, der dog først er under bearbejdning nu. En opfølgning på den optælling sker først igen i 2003/04. Sideløbende hermed er det besluttet, at Danmarks Miljøundersøgelser i perioden efteråret 2002-2004 undersøger vandfuglenes brug af området med henblik på en revision af reglerne om jagt og færdsel.

Den prioritering betød, at der ikke ville blive overvågning af ynglefuglene i 2001 og 2002, og at især jagtbare arters brug af området først ville blive undersøgt fra efteråret 2002. Lokalfdelingen fandt det imidlertid vigtigt, at områdets fugleliv blev fulgt fra begyndelsen. Dels har offentligheden krav på at få viden om effekterne af projektet så hurtigt som muligt, og dels er det vigtigt at kunne dokumentere, hvordan fuglebestandene udvikler sig. Et andet vigtigt element var også at vurdere, hvor et antal planlagte fugleskjul kunne etableres optimalt til glæde for de mange besøgende.

Lokalfdelingen iværksatte derfor månedlige og standardiserede tællinger i 2001 og 2002 i den vestlige del af projektområdet og de tilgrænsende arealer. Optællingerne er blevet foretaget af lokale frivillige, der har brugt mange timer på arbejdet såvel i felten som ved skrivebordet. Det er resultatet af det arbejde, der sammen med øvrige iagttagelser, præsenteres i denne rapport. Alt i alt drejer det sig om ca. 16.000 observationer.

Danmarks Miljøundersøgelser takkes for at have stillet ynglefugleoptællinger for Høje Sande 2001 og 2002 til rådighed, og alle tællere for deres store engagement. Ligeledes en tak til Skov- og Naturstyrelsen for deres støtte til rapporten.

Hodsager, maj 2003

Egon Østergaard

Baggrund

Skjern Å dalens natur- og kulturforhold gennem de sidste ca. 100 år er beskrevet grundigt i forbindelse med gennemførelsen af Skjern Å Naturprojektet i perioden 1999-2002. Skjern Enges betydning som fuglelokalitet er beskrevet flere gange, men den første egentlige beskrivelse findes i bogen ”Studier over Ringkøbing Fjord”, hvor S. H. A. Rambusch i 1900 på nogle få sider beskriver fuglelivet i ådalen: ”Der er næppe nogen Lokalitet i vort Land, der i mere fortrinlig Grad egner sig til Opholdssted for Vandfugle end Ringkøbing Fjord og Skærnaadalen.” ”...Skærnaadalen er ... rig på Vandløb og Søer samt på Bløder og Moradser, dækkede af tæt, frodigt Græs. Mod Vest findes store Rørskove, dels paa selve Deltaet, dels på Øerne uden for. Det er i det Hele et Terræn, som faa Sump- eller Engfugle kan modstaa.”

I 1936 skriver Å. Vedel Tåning om Skjernaadeltaet i bogen ”Ringkøbing Fjords naturhistorie i brakvandsperioden 1915-1931”: ”Hovedparten er nu Græsenge medens mere sumpede Strækninger og Rørbevoksninger efterhaanden ved Dræning og Regulering af de talrige større og mindre Vandløb er blevet stærkt indskrænket, men endnu træffes der sine Steder et rigt Fugleliv.”

Ved afvandingen af engene i 1960'erne blev Skjern Å dalen forvandlet til ca. 4.000 ha kornmarker. Eng- og vandfugle forsvandt stort set, og de vigtigste landskabselementer for den vilde natur var markskel, grøfter, diger og vejkanter. Desuden var rørskovsarealerne uden for fjorddiget og ved åmundingen af stor naturmæssig værdi. De ynglende vandfugle forsvandt, men ådalen var dog stadig en træk- og rasteplass af international betydning for kortnæbbede gæs og pibesvaner, og en vigtig lokalitet for sangsvaner, hejler, viber og rovfugle.

I 1987 besluttede Folketinget at undersøge muligheden for at ”genoprette Skjern Åens selvrensende effekt”, og i 1998 vedtog det en anlægslov om genopretning af den nedre del af Skjern Å systemet. Formålet med Skjern Å Naturprojektet var og er at genoprette et internationalt værdifuldt naturområde i Skjern Å dalen, og med gennemførelsen af projektet er mange af de værdifulde naturmæssige kvaliteter genopstået. Den regulerede Skjern Å var i afvandingsperioden 19 km lang, og det gravede hovedløb i den genslyngede å er 26 km. Ådalen er blevet en mosaik af søer, rørskove og våde og tørre enge, hvor vandstanden varierer, påvirket af nedbør og vindforhold. Ved høj vandstand går åen over sine bredder, og hele området bliver et stort sø- og sumpområde.

Plantelivet er i færd med at tilpasse sig. Således er brudelys genindvandret, gul frøstjerne og rødlistearterne vandranke, flod-klasseskærm og andre rørsump- og vandplanter har fået forbedrede voksemuligheder. Enkelte tagrørsbevoksninger er etableret, og tagrør vil uden tvivl blive meget mere dominerende i fremtiden. Ligeledes ses større sammenhængende sivbevoksninger brede sig, og her trænger en plejeindsats sig på, hvis områdets kvaliteter for fuglelivet skal være optimale.

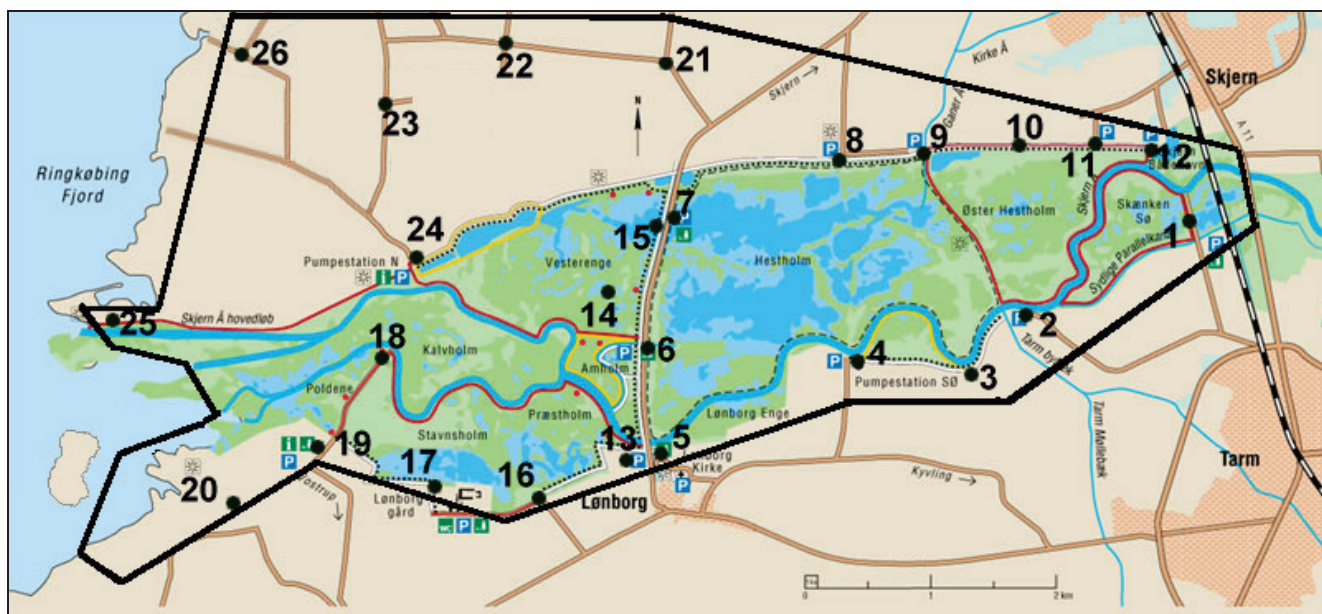
Allerede i 2001 fik Skov- og Naturstyrelsen etableret græsning på 310 ha med 225 kreaturer, og i 2002 udvidedes det afgræssede areal til ca. 565 ha med ca. 540 kreaturer. Ingen af årene har kreaturerne dog været i stand til at græsse engene i bund, og der vil formentlig gå nogle år, før man finder det rigtige græsningstryk, evt. i kombination med slåning.

Optællinger

Formålet med undersøgelsen har været at gøre status over fuglenes forekomst i området vest for hovedvejen mellem Skjern og Tarm i 2001 og 2002. Der er således tale om de to første år efter, vandet ”blev givet fri” i Skjern Å Naturprojektet. I den udstrækning, det har været muligt, er fuglenes brug af området sammenlignet med forekomsten i 1994, hvor Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Skjern Egvad Museum foretog månedlige optællinger. I visse tilfælde er der sammenlignet med ”Status for fuglelivet i Skjern Å dalen”, en rapport udarbejdet af Ornitho Consult for Skov- og Naturstyrelsen i 1988.

Området

Optællingerne er primært foretaget inden for Skjern Å Naturprojektet, men der er også medtaget visse naboarealer fx nord for Skjern Å mundingen. Undersøgelsen omfatter de arealer, der fremgår af kortet. De faste tællepunkter og en nærmere områdebeskrivelse følger nedenfor.

Figur 1. Undersøgelsesområdet med optællingspunkter. Kortet er gengivet med tilladelse fra Geodætisk Institut og Skov- og Naturstyrelsen.

Område	Punkt	Stednavn
1	1	Tarm Kær
	2	Grødeopsamlingsplads
	3	Engholm
	4	Pumpestation SØ
	5	Lønborg Kirke
	6	Østerenge
	7	Hestholm P-plads
	8	Dige ved Hedebyvej
	9	Ganer Å grødeopsamlingsplads
	10	Renseanlægget
	11	Skjern Camping
	12	Skjern Bådehavn
2	13	P-plads ved træbro
	14	Vesterenge
	15	Hestholm Vest
	16	Læhegn ved Præstholm
	17	Dige ved Lønborggård
	18	Poldene
	19	Klinkerne
	20	Høje Sande fra Skaven
3	21	Rakbækvej/Falbækvej
	22	Grønæltevej/Falbækvej
	23	Langkærvej/Mærskvej
	24	Pumpestation Nord
	25	Fugletårn ved Fuglsand
	26	Kryds ved Holtervej

Tabel 1. Områdeinddeling og tællepunkter.

Beskrivelse af delområderne

- Område 1 Naturprojektet mellem jernbanen Skjern-Tarm og Skjern-Lønborgvejen. Området er helt domineret af Hestholmsøen, som udgør 200 ha ved normal vandstand. Det vanddækkede areal varierer meget i løbet af året. Efterår, vinter og forår er der store sammenhængende vandområder, som dog hurtigt skrumper ind, når fordampningen tager til hen på sommeren. I Hestholmsøen er der flere helt lave øer med kolonier af hættemåger og klyder. I Øster Hestholm er der højere arealer, og Skænken Sø området har et par fladvandede søområder, som formodentlig er under hastig tilgroning, bl.a. med vandpest.
- Område 2 Naturprojektet vest for Skjern-Lønborgvejen, inkl. mundingsområdet inden for Høje Sande. Området omfatter Vesterenge, hvis vådområder økologisk er sammenhængende med Hestholmsøen. I Vesterenge findes desuden en del højereliggende arealer, som også omfatter Amholm, Præstholm og Stavnsholm nord for Lønborggård. Umiddelbart nord for Lønborggård og i Præstholm er der permanente søområder, som rummer en del vandfugle.

Område 3 Landbrugsområdet nord for Naturprojektet, som afvandes af Pumpestation Nord, samt åmundingen. De tidligere enge afvandes, og her gennemskæres landskabet af de lige afvandingskanaler og grøfter, som leder vandet til Pumpestation Nord. Området er præget af traditionel, intensiv landbrugsdrift med korn som hovedafgrøde. Grøfter, grøftekanter, diger og vejrabatter er vigtige landskabselementer for den vilde natur.

Metode

De mange observationer fra området er tilvejebragt på 2 måder:

- A) Systematiske tællinger udført af lokalafdelingen
- B) Øvrige iagttagelser indsendt til lokalafdelingen

Ynglefugleoptællinger på øen Høje Sande i Skjern Å munden er foretaget af Danmarks Miljøundersøgelser og fremgår af bilaget.

A) Systematiske tællinger

Der er gennemført månedlige tællinger fra og med februar 2001 til og med december 2002. Optællingerne er foretaget med håndkikkert og teleskop fra 26 faste tællepunkter, der fremgår af Tabel 1 og Figur 1.

Optællingerne er normalt placeret i den midterste weekend i måneden, og datoerne fremgår af Tabel 2. Ved optællingerne er art og antal noteret omkring punkterne, og disse data er senere indtastet i databasen "DOFBASE 3". I denne er det også muligt at angive en række øvrige forhold omkring iagttagelsen. DOFBASEN's design og funktion kan ses på internetadressen www.dofbasen.dk. Eventuelle dobbeltregistreringer er efter optællingerne forsøgt fjernet.

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2001		17.	17.	7.	19.	16.	21.	11.	15.	13.	17.	15.
2002	12.	16.	16.	13.	4.	15.	20.	17.	14.	12.	16.	14.

Tabel 2. Optællingsdatoer.

Hver optælling har typisk været udført af 6-8 personer, og det er tilstræbt, at såvel meget øvede som mere uerfarne i tællearbejdet har arbejdet sammen for at øge kompetencen og kendskabet til området. Optællerne har ikke haft faste punkter, men i stedet foretaget tællingerne på forskellige punkter, som det blev aftalt før hver tælling. En sådan totaltælling har typisk taget 6-8 timer. Såfremt et enkelt delområde af en eller anden grund ikke har kunnet gennemføres på tælledatoen, er optællingen gennemført umiddelbart før eller efter.

De fleste observationer er noteret fra de faste tællepunkter, men iagttagelser foretaget mellem punkterne er også tastet ind i databasen.

Antallet af optællere var fra starten 12, men ved udgangen af 2002 var der tilknyttet 16 tællere til "Skjerngruppen".

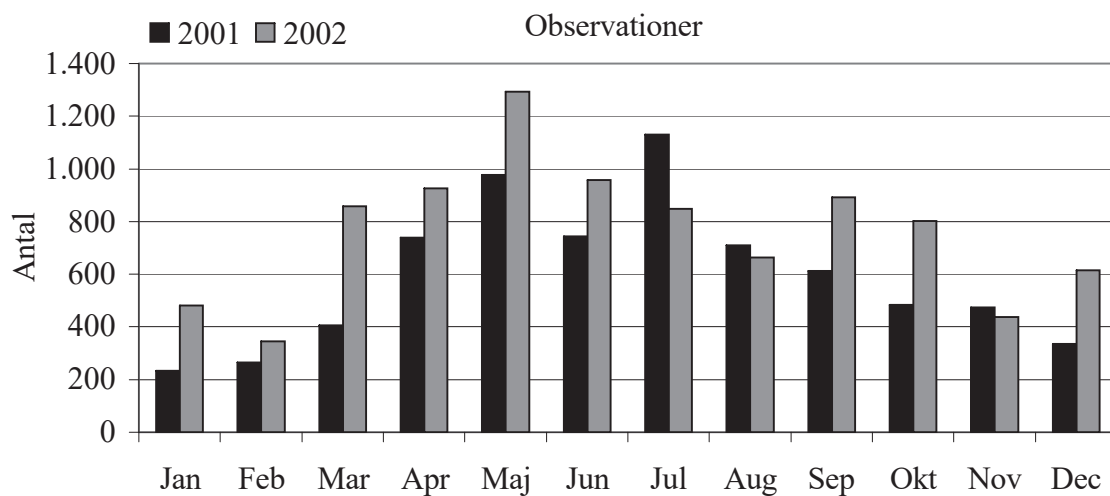
I 2001 blev optællingerne foretaget af: Ole Amstrup, Kield Anderson, Mogens Bak, Jette Clemmensen, Hans Jørgen Hansen, Jan Kjeld Hansen, Jens Hasager Kirk, Marianne Linnemann, Tage Madsen, Ole Mikkelsen, Keld Stougaard, Eigil Thomasen og Flemming Thomasen.

I 2002 blev optællingerne foretaget af: Ole Amstrup, Kield Anderson, Mogens Bak, Jette Clemmensen, Hans Jørgen Hansen, Jan Kjeld Hansen, Aage Gejl Hansen, Bjarne Holm, Jens Hasager Kirk, Morten S. Larsen, Marianne Linnemann, Tage Madsen, Ole Mikkelsen, Hans Staal, Keld Stougaard, Eigil Thomasen og Flemming Thomasen.

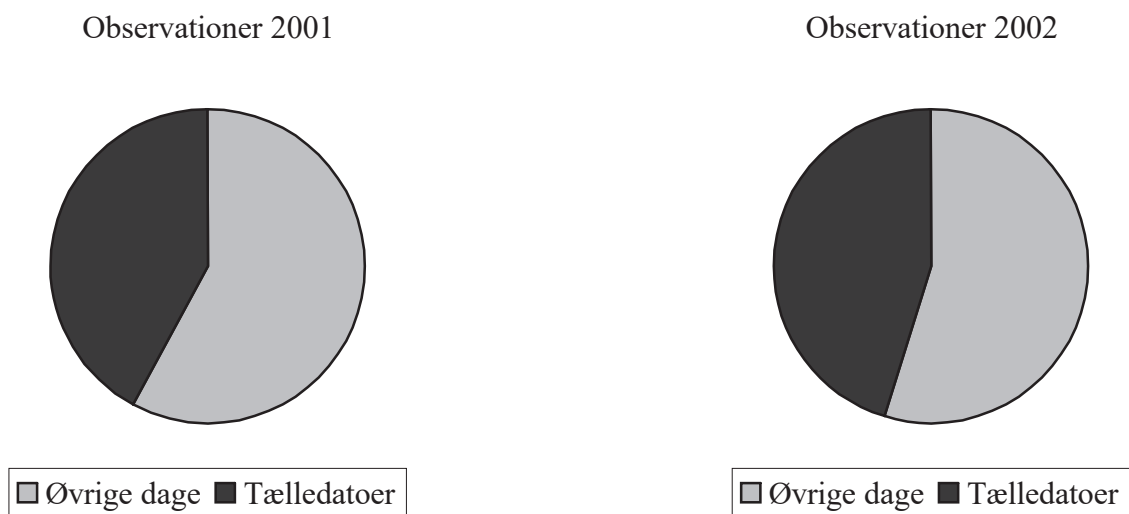
B) Øvrige iagttagelser

De mange besøgende i området har indsendt et stort antal observationer af fugle til lokalafdelingens arkiv. Disse er herefter lagt på hjemmesiden www.dof-ringkobingamt.dk og efterfølgende indtastet i DOFBASE 3 og bearbejdet sammen med lokalafdelingens standardiserede optællinger. Der er ca. 100 personer, der i større eller mindre grad har bidraget med denne type iagttagelser.

I slutningen af 2002 er der i takt med færdiggørelsen af projektet her modtaget et stigende antal observationer fra området øst for hovedvejen mellem Skjern og Tarm. Såfremt disse data er medtaget i denne rapport, fremgår de separat.

Figur 2. Observationernes fordeling over månederne.

Figur 3. Observationernes fordeling på faste, månedlige tælledatoer foretaget af DOF og øvrige iagttagelser på andre dage.

Resultater

På de følgende sider præsenteres resultaterne af de to års tællinger. Tabel 3 og 4 viser i oversigtsform et udvalg af henholdsvis ynglefugle og træk- og rastefugle i undersøgelsesområdet. Det er kun tallene for 2002 og 2001, der er direkte sammenlignelige, idet både 1994-undersøgelsen og sammendraget for perioden 1980-86 omfatter et noget større område. Tallene giver dog et indtryk af udviklingen de seneste ca. 20 år.

Art	Antal ynglepar*)			
	2002	2001	1994	1980-86
Lille lappedykker	2-4	2+	+	0-1
Toppet lappedykker	26-37	20-30	+	2-5
Gråstrubet lappedykker	4-5	2-3	0	0
Sorthalset lappedykker R	30-34	10	0	0
Skarv G, F	8	0	0	0
Rørdrum R, F	3-4 (og 0-1 i Øst)	2	?	0
Skestork R, F (Se bilag)	5	0	0	0
Knopsvane	15+ (og 2 i Øst)	5	1?	1
Grågås	0	1+	0	0
Nilgås	1	1	0	0
Gravand	+ (og 2 i Øst)	+	0	<6
Knarand	6-9	?	0	0
Krikand	0	1	0	0
Gråand	+	+	+	1-3+
Spidsand R	2-4	?	0	0
Atlingand R	Ca. 10	?	0	0
Skeand	10-18	?	0	+
Taffeland	?	2+	0	0
Troldand	1	?	0	0
Toppet skallesluger	0	0	1	0-1
Rørhøg F	0-1?	1-2	3-4	2-3
Agerhøne	?	10+	+	10+
Vagtel R	3-4?	0-5	0	0
Vandrikse	4-5?	3+	0	0-1
Plettet rørvagtel R	12?	0-2	0	0
Grønbenet rørhøne	1-2	3+	2-4	+
Blishøne	100-200	100-200	4-6+	0
Strandskade	2-3	3	1-2	0-1
Klyde G, F	62-72 (og 2 i Øst)	15	0	0
Lille præstekrave R	2-3 (og 5 i Øst)	4-5	0	0
Stor præstekrave	1 (og 1-2 i Øst)	2	0	0-1

Vibe G	+	+	90-140	52-72
Dobbeltbekkasin	+	>9	0	+
Rødben G	0-1	?	0	< 1-3
Hættemåge G	1.145-1.155	?	+	0
Stormmåge G	0	0	2	0
Fjordterne F	1	0	0	0
Sortterne R, F	0-2	0	0	0
Gul vipstjert G	+	50?	10?	10-25
Bynkefugl	+	+	+	2-3
Stenpikker G	0	0	0	3-4
Græshoppesanger	1?	9	+	6
Savisanger R	1	0	0	0
Sivsanger G	+	20++	+	7+
Kærsanger	3	7	2-3	0
Rørsanger	++	6++	29+	+

Tabel 3. Et udvalg af ynglende arter i Skjern Enge 1980-2003. ”R”= arter optaget på den danske ”Rødliste 1997”, ”G”= arter optaget på den danske Gulliste 1997, ”F”= arter optaget på EF-fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1, ”+” angiver, at arten er til stede, men antallet er ukendt, ”2+” angiver, at der er mindst 2 par, ”2++” angiver, at der væsentlig flere end 2 par, ”?” angiver, at forekomsten er ukendt eller usikker og ”Øst” er området mellem hovedvejen mellem Skjern/Tarm og Borris.

*) Bemærk: De 4 kolonner er ikke umiddelbart sammenlignelige. Undersøgelsesområdet i 1980-86 omfattede også hele åmundingen og området uden for fjorddiget til Stauning. Undersøgelsesområdet i 1994 omfattede også den vestligste del af Østområdet (området øst for hovedvejen mellem Skjern og Tarm).

Art	Maksimalt antal fugle per dag*)			
	2002	2001	1994	1980-86
Fiskehejre	103	883	18	100
Knopsvane A	442	310	40	?
Pibesvane A, %=170	805	889	550	850
Sangsvane A, %=400	1.952	800	50	350
Kortnæbbet gås A, %=340	4.000	8.000	4.500	6.000
Grågås A	1.500	300	620	180
Kanadagås	103	72	6	44
Bramgås %=1.800	3.290	3.306	1.200	23
Gravand A	170	232	48	168
Pibeand A	3.517	4.038	3	652
Knarand	71	24	8	+
Krikand A, %=4.000	3.810	8.000	3	326
Gråand A	3.253	1.200	178	2.300
Spidsand A, %=600	442	973	16	245
Atlingand	95	16	3	+
Skeand	142	135	6	120
Taffeland	302	682	8	+
Troldand A	190	105	18	70
Hvinand A	83	60	3	120

Blishøne	2.169	1.012	160	3.000
Stor præstekrave	153	117	9	-
Hjejle A	4.000	5.200	3.000	5.000
Vibe	2.785	1.300	1.650	2.500
Almindelig ryle A	416	250	200	101
Brushane	350	650	17	-
Dobbeltbekkasin	95	300	77	57
Stor regnspove	36	180	21	136
Sortklire	30	80	-	-
Rødben	20	220	1	25
Hvidklire	28	130	5	17
Tinksmed	25	95	-	-
Mudderklire	106	69	4	70
Hættemåge G	1.086	1.920	50	?
Stormmåge G	5.000	1.404	10.700	?
Sølvmåge	1.400	1.384	28	?
Svartbag	115	389	84	?
Sanglærke	220	400	2.260	>1.000
Landsvale	1.100	1.000	150	?
Stær	10.000	7.000	20.000	50.000

Tabel 4. Et udvalg af trækkende og rastende arter i Skjern Enge 1980-2003. ”G”= arter optaget på den danske ”Gulliste 1997”, ”A”= arter optaget på den danske ”Gulliste 1997 som national ansvarsart, ”%”= arter, hvor mindst 1% af den vesteuropæiske bestand på et tidspunkt findes i området – tallet angiver 1% af bestanden og ”+” angiver, at arten var til stede, men antallet er ukendt.

*) Bemærk: De 4 kolonner er ikke umiddelbart sammenlignelige. Undersøgelsesområdet i 1980-86 omfattede også hele åmunden og området uden for fjorddiget til Stauning. Undersøgelsesområdet i 1994 omfattede også Østområdet (området øst for hovedvejen mellem Skjern og Tarm).

Artsgennemgang

Samtlige registrerede arter er medtaget, ligesom der for visse arters vedkommende er angivet forekomsten af racer. Der er også medtaget forekomster af arter, der må formodes at være undslupne fangenskabsfugle, men det fremgår i øvrigt af teksten.

Efter artsnavnet angives først artens status på Skjern Enge 2001/02, og herefter følger en beskrivelse af artens forekomst i undersøgelsesperioden. For nogle arters vedkommende er dette gjort år for år, mens andre er beskrevet mere summarisk.

For udvalgte arter er forekomsten vist i diagramform, og afslutningsvis er der for nogle arter gjort rede for særlige forhold, evt. artens forekomst i 1994-undersøgelsen.

I forbindelse med tekstgennemgangen er flg. ord og udtryk anvendt:

adult	Voksen, udfarvet fugl
1K	Fugl i 1. kalenderår
2K	Fugl i 2. kalenderår
3K+	Fugl ældre end 3. kalenderår

Forekomster af meget sjældne fugle er kun medtaget, såfremt observationen er tilsendt og godkendt af Dansk Ornitologisk Forenings Sjældenhedsudvalg senest 1. maj 2003.

Sortstrubet lom (*Gavia arctica*)

Tilfældig trækfugl fra Nordskandinavien og Rusland.

Eneste observation 16/9 2001 2 på Vesterenge.

Arten er en udtalt havfugl, som ikke forventes på lokaliteten.

Islom (*Gavia immer*)

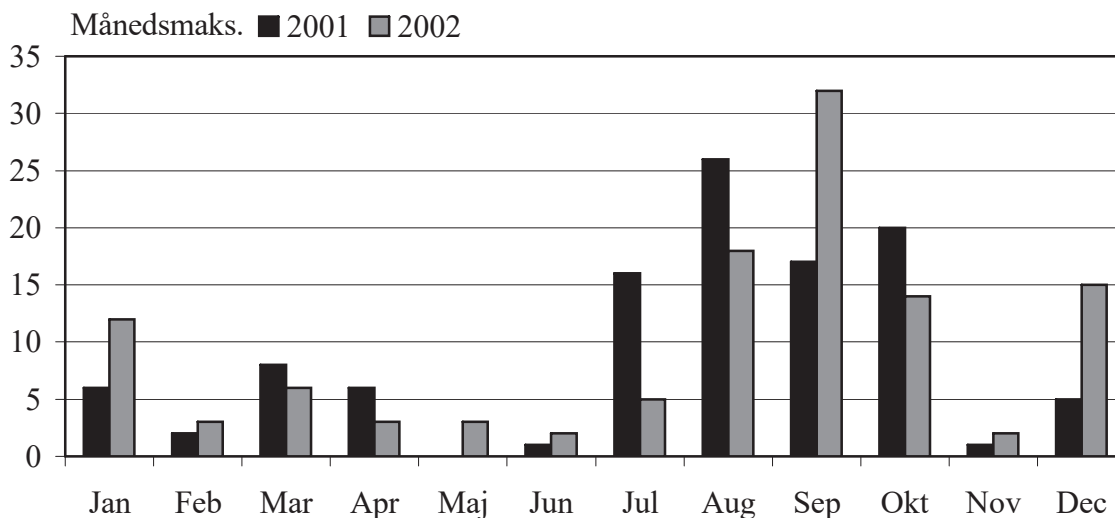
Tilfældig gæst fra Island og Grønland.

Eneste observation 4/3 2002 1 adult i vinterdragt ved Hestholm P-plads.

Som ovenstående en havfugl, som ikke forventes på lokaliteten.

Lille lappedykker (*Tachybaptus ruficollis*)

Fåtalig yngle- og trækfugl, der ses året igennem.

Sikker ynglesucces i 2001 ved Lønborggård 1 par og Skænken Sø 1 par. I 2002 ynglede 1-2 par ved renseanlægget, 1 par Vesterenge og 0-1 par Præstholm.

I træk- og vinterperioden lever arten ofte socialt i mindre flokke. Således kunne man opleve ved Ganer Å 17/3 2001 7, Vesterenge 16/9 2001 7 og Præstholm 15/9 2001 9.

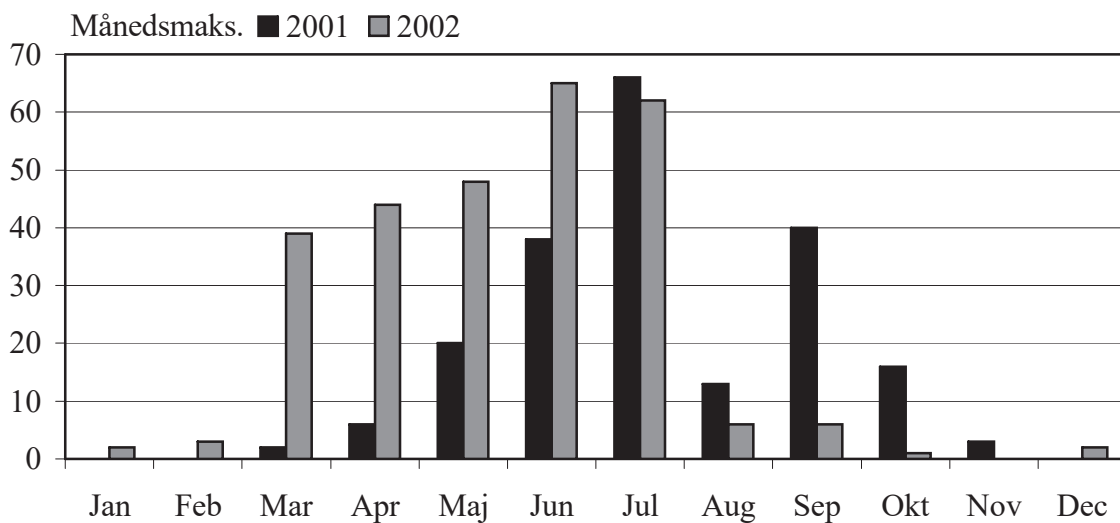
I forhold til 1994 er der måske en lille stigning i antal ynglefugle, mens øvrige antal er på niveau med tidligere. Antallet af ynglepar må forventes at stige, efterhånden som området gror til.

Toppet lappedykker (*Podiceps cristatus*)

Ny og meget almindelig ynglefugl med 26-37 par i 2002. Overvintrer i Nordvesteuropa.

2001: Første forårsobservation 17/3 2 på Poldene og sidste efterårsobservation 11/11 3. Der ynglede 20-30 par, og mindst 10 par blev ungeførende.

2002: Første forårsobservation 12/1 1 og sidste efterårsobservation 15/12 2. Den største koncentration af ynglefugle var i Vesterenge 4-5 par og i Hestholm Sø 11-20 par, men også ved Lønborggård var der en mindre bestand på 5-6 par.

I forhold til 1994 er der tale om en ny og god bestand af ynglefugle.

Gråstrubet lappedykker (*Podiceps grisegena*)

Fåtalig ynglefugl med 4-5 par. Overvintrer på havet.

2001: Første forårsobservation 9/5 2 og sidste efterårsobservation 13/10 1. Der ynglede 2-3 par.

2002: Første forårsobservation 12/3 1 og sidste efterårsobservation 21/9 2. Der ynglede 2 par ved Præstholm, 2 par i Vesterenge og 0-1 par i Hestholm. Hele sæsonen er der kun observationer af de samme 4-6 fugle.

Arten ynglede ikke i området i 1994.

Nordisk lappedykker (*Podiceps auritus*)

Sjælden vintergæst fra Skandinavien og Rusland.

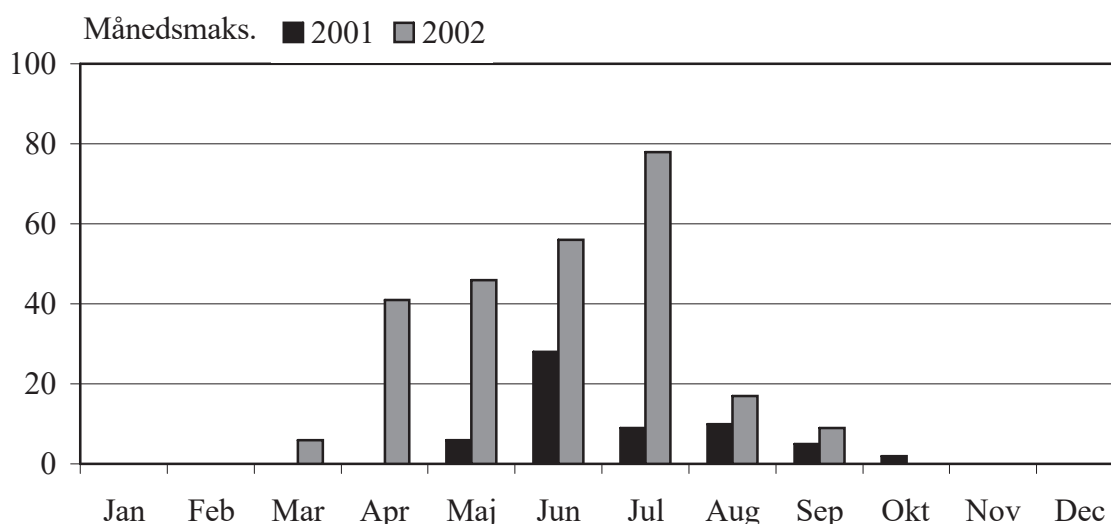
Eneste observation på lokaliteten er 30/1 2002 2.

Sorthalset lappedykker (*Podiceps nigricollis*)

Ny ynglefugl med 30-34 par ynglende. Overvintrer i Vesteuropa og Nordafrika. Optaget på den danske Rødliste.

2001: Første forårsobservation 2/5 4 og sidste efterårsobservation 5/10 2. Koncentrationen af ynglefugle var størst omkring mågekolonien ved Ganer Å, hvor der var 8 ungeførende par. Derudover 1 par i Hestholm Sø og 1 par på Vesterenge.

2002: Første forårsobservation 30/3 6 og sidste efterårsobservation 9/9 9. Der ynglede 20-22 par i Vesterenge, 4 par i Hestholm, 3 par ved Præstholm og 3 par ved renseanlægget.

Arten er kendt for hurtigt at dukke op på nyetablerede og velegnede områder. Dette viste sig også at gælde for Skjern Å Naturprojektet. Som kendt fra mange andre steder, knyttede arten sig til hættemågernes koloni. Denne lappedykker forsvinder hurtigt fra yngleområdet, når ungerne er flyvefærdige. Den sene ankomst i 2001 gjorde formentlig sit til, at man kunne se de sidste ynglefugle helt ind i oktober. I 2002 ankom de i marts, og da sås de sidste fugle allerede i august.

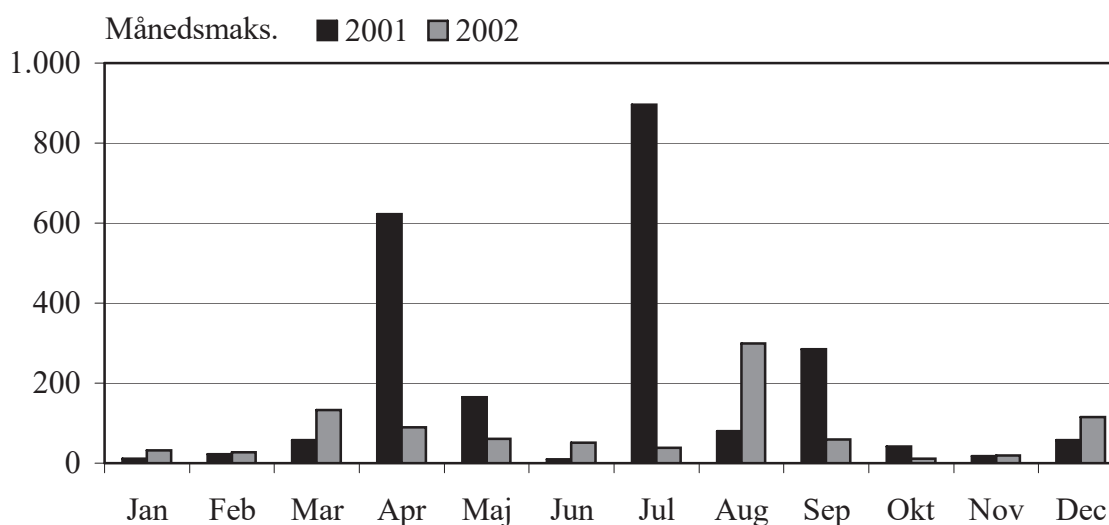
I yngleperioden ses fuglene på meget tæt hold langs Lønborgvejen, hvor mange mennesker imponeres over artens røde øjne.

Skarv (*Phalacrocorax carbo*)

Meget almindelig trækfugl, der har gjort yngleforsøg begge år. Optaget på den danske Gulliste og EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

- 2001: 106 par forsøgte at yngle på Høje Sande. Skov- og Naturstyrelsen smurte æggene med paraffin, hvilket hindrede æggene i at ånde. I træktiden sås 7/4 231 ved Lønborg Borgbanke og samme dag 142 ved Skjern Bådehavn. Stor variation i antallet på tællingerne sommeren igennem, da den især fouragerer i Ringkøbing Fjord.
- 2002: Efter det mislykkede yngleforsøg på Høje Sande blev der etableret en lille koloni i Hestholm Sø. Der blev optalt 8 reder, men de blev nedtaget af Skov- og Naturstyrelsen med afsæt i den nationale skarvforvaltningsplan. Kolonien blev opdaget 1/4, hvor der blev observeret territoriehævdende hanner.

Der er på forsøgsbasis blevet iværksat kontrolleret nedskydning af skarver i området omkring Ringkøbing Fjord, og Oxbøl Statsskovdistrikt har givet jægere licens til at bortskyde ca. 1.500 skarver for på den måde at regulere bestanden.

Rørdrum (*Botaurus stellaris*)

Sjælden ynglefugl med 3-4 par. Nogle overvintrer, mens andre trækker ned i Europa. Optaget på den danske Rødliste og EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

2001: Første forårsobservation 16/5 1 paukende og sidste efterårsobservation 16/9. Ynglede med 1 par i Poldene og 1 par i Vesterenge.

2002: Første forårsobservation eller en overvintrende fugl 12/1 1 flyvende og sidste efterårsobservation 31/7 1. Bestanden er nu steget til 3-4 par: 1 par Vesterenge, 1 par Hestholm, 1 par Klinkerne og 0-1 par Østerenge.

Arten er i fremgang, og da Vestjylland er et kerneområde for fuglen, har den også fundet sin plads i Skjern Å dalen. På Hestholm P-plads kan dens pauken høres fra Vesterenge og Hestholm Sø i sommermånederne, men også flyvende er den observeret mange gange i området. På Poldene kan den ligeledes opleves ”trutte i hornet”.

Kohejre (*Bubulcus ibis*)

Tilfældig trækgæst fra Sydeuropa.

Eneste observation er 1 adult fugl i sommerdragt i perioden 24-28/6 2002.

Silkehejre (*Egretta garzetta*)

Sjælden trækgæst fra Sydeuropa.

2001: Eneste observationer er 13/6 1 og 15/6 1.

2002: Op til 3 fugle sås fra 22/5 til 17/8 ofte sammen med skestørke i Vesterenge. Da Danmark oplevede den største invasion nogensinde, er det vanskeligt at konstatere, hvor mange fugle, der har været tale om. Måske har det drejet sig om 4-6 forskellige fugle.

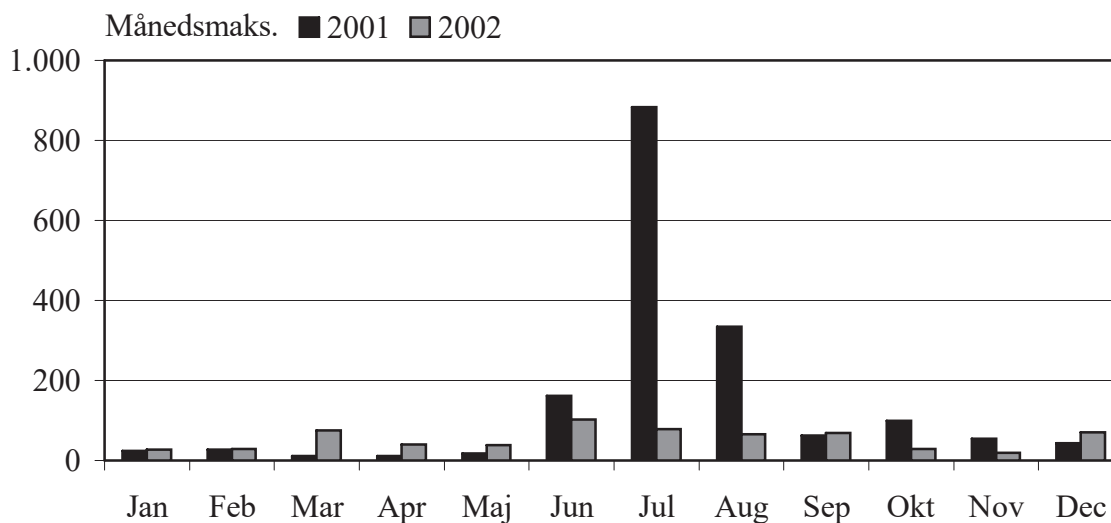
Sølvhejre (*Egretta alba*)

Meget sjælden trækgæst fra Sydøsteuropa.

I perioden 14/5-1/6 2002 sås 1 fugl jævnligt og igen 25-26/9 1.

Fiskehejre (*Ardea cinerea*)

Meget almindelig i området, hvor fugle raster og fouragerer.

Arten har haft stort udbytte af de nye vådområder, hvor tilstedeværelsen af det store antal fugle, bl.a. 883 i juli 2001, peger på store fiskeressourcer i det lave vand. Især ikke-ynglende fugle nyder godt af området spisekammer og overnatningsmuligheder. Fugle fra den nærliggende ynglekoloni i Dejbjerg må også formodes at anvende området som fourageringssted.

Sort stork (*Ciconia nigra*)

Tilfældig sommergæst. Overvintrer i Afrika.

Eneste observation 29/7 2001 2 1K fugle rastede 1 time og trak herefter NØ. Der er enten tale om unger fra et dansk ynglepar eller mere sandsynligt tyske ungfugle

Hvid stork (*Ciconia ciconia*)

Sjælden sommergæst fra yngleområderne i Tyskland.

Eneste observation 26/5 2001 1 ved Lønborggård, hvor der blev opsat en storkerede i foråret 2001.

Denne før så almindelige ynglefugl burde kunne finde tilbage til engene efter genetableringen af ådalen. Rederne er klargjort flere steder, men der kan gå 3-4 år, inden fødegrundlaget er i orden for storken. Det vil så vise sig, om byerne omkring Skjern Å dalen igen bliver storkebyer.

I 1990 gjorde et par yngleforsøg i en nyistandsat rede i Skjern, men de opgav. Det sidste par storke med tilknytning til Skjern Å dalen ynglede i Tarm i 1977.

Sort ibis (*Plegadis falcinellus*)

Tilfældig sommergæst fra Sydøsteuropa.

I perioden 7-16/6 2002 opholdt en fugl sig i rørskoven i Vesterenge.

Skestork (*Platalea leucorodia*)

Sjælden og nytilkommen ynglefugl. Overvintrer i Nordafrika. Optaget på den danske Rødliste og EF-fuglebeskyttelsesdirektivet..

2001: Eneste observationer 14/4 1 fouragerede ved Lønborggård og 16/4 1 trækkende vest. I perioden 9/6-9/7 er der 4 observationer af 1 fugl.

2002: En enkelt skestork sås 10/3 ved Lønborggård, og så gik det slag i slag. I maj sås op til 15 fugle på en dag. Det skulle munde ud i en succeshistorie med 5 ynglepar på Høje Sande. Danmarks Miljøundersøgelser, der hvert år tæller ynglefugle på øen, fandt i alt 5 reder: 2 reder med hver 3 unger, 2 reder med 1 æg, der senere blev opgivet, samt 1 brugt rede. Resultatet blev minimum 6 flyvefærdige unger. Fuglene fløj fra Høje Sande mod Vesterenge og Hestholm Sø for at fouragere, og her kunne man fra Hestholm P-plads studere skestorkene i kikkertafstand. Sidste efterårsobservation er 28/9 2.

Skestorken har tidligere ynglet i området. I 1919 ynglede den således på Klægbanken, og 25. juli 1916 blev en ung hun skudt ved Skjernåens udløb i Ringkøbing Fjord. Det kan meget nemt have været en lokal ynglefugl.

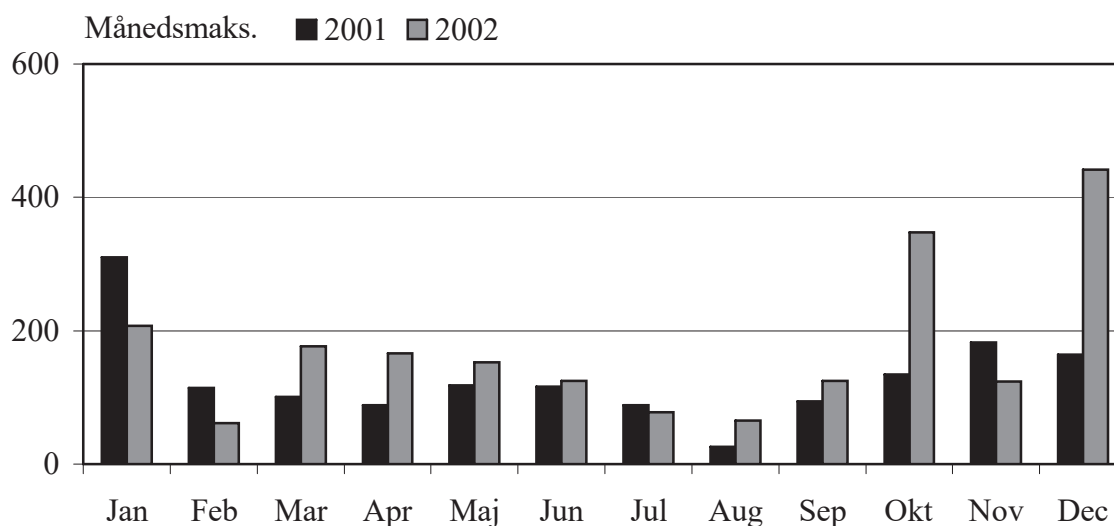
I 2002 ynglede i alt 12 par skestørke i Danmark, 7 par i Limfjorden og resten i Skjern Å dalen. Ynglekolonierne i Limfjorden og ved Skjern Å er verdens nordligste, 350 km nord for de nærmeste ynglekolonier i Holland og på Vadehavssøen Memmert i Østfriesland. Skestørken har sin hovedudbredelse i Asien og yngler spredt i Sydøsteuropa og Sydspanien, men er sjælden i Vesteuropa. Den 28/5 blev en farvemærket skestørk aflæst på Skjern Enge. Den var ringmærket som unge i Holland i 1998. I Nordvesteuropa er den yderligere set i England, Tyskland og Sverige. Om vinteren er den aflæst i Frankrig og Spanien.

Knopsvane (*Cygnus olor*)

Almindelig raste- og ynglefugl. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Der ynglede i alt 5 par.

2002: Der ynglede minimum 15 par: 10 par i Hestholm, 2 par i Præstholm, 2 par i Vesterenge og 1 rede fandtes mellem jernbanen og hovedvejen. I Østområdet ynglede 2 par i 2002.

Projektområdet er blevet et sandt spisekammer for knopsvanen. Arten har været trængt i området pga. den stærkt reducerede fødemængde i Ringkøbing Fjord, og knopsvanen gav sig til at græsse på markerne. Med de nye lavvandede områder er der igen kommet knopsvaner i vandspejlet. De fouragerer og raster året rundt i hele området. Især Hestholm Sø og Vesterenge huser mange fugle, men også området ved Lønborggård og Poldene er gode tilholdssteder.

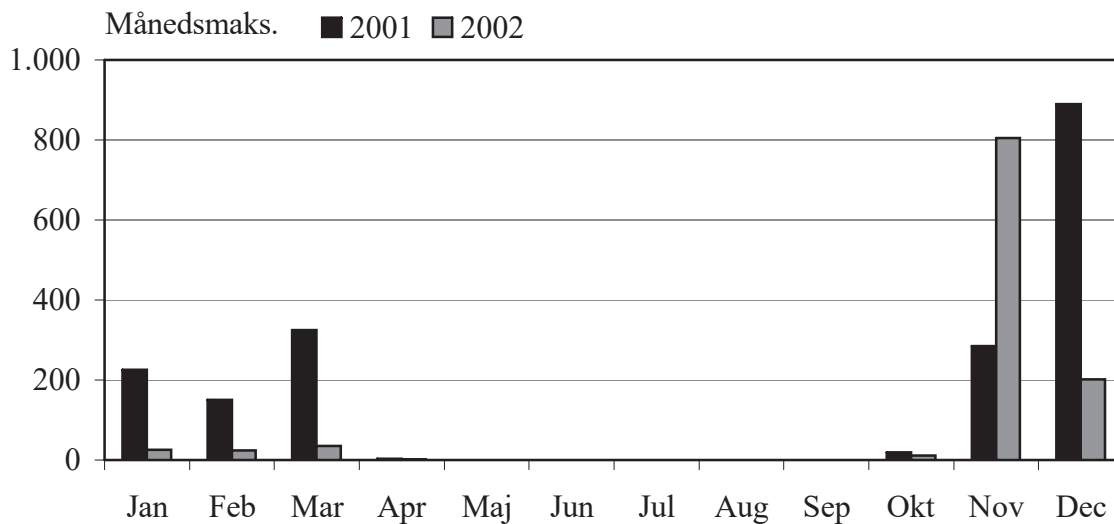
I 1994 ynglede arten ikke i området bortset fra enkelte par i åmundingen, og højeste antal fugle i området var 40.

Pibesvane (*Cygnus columbianus*)

Almindelig træk- og vintergæst fra yngleområderne i Nordrusland. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Sidste vinterobservation 8/4 4 og den første vinterobservation 21/10 19.

2002: Sidste vinterobservation 14/4 2 og den første vinterobservation 7/10 5.

Ses fouragerende på markerne sammen med sangsvanerne. Største flokobservation er 2/12 2001 889 på Falbækvej og 3/11 2002 805 ved Grønæltevej/Falbækvej. De forlader normalt vinterområdet tidligere end sangsvanen, da de skal noget nordligere for at nå yngleområderne.

Desuden er der følgende månedsmaksimum fra Østområdet i 2002: februar 157 og november 22.

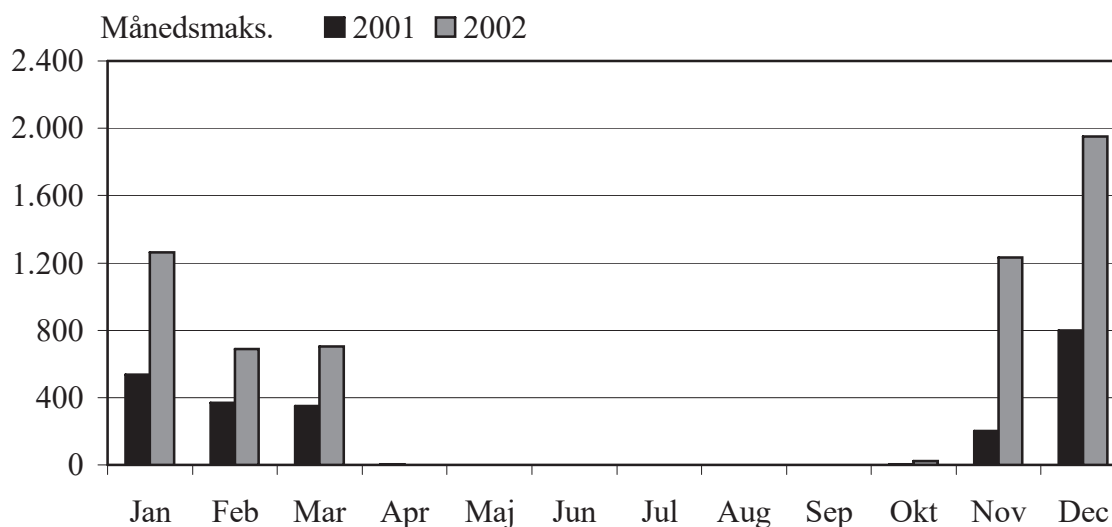
Pibesvanen forekommer i området i et antal af international betydning, idet 5% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Sangsvane (*Cygnus cygnus*)

Almindelig træk- og vintergæst fra yngleområderne i Skandinavien. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Sidste vinterobservation 21/4 1 og første vinterobservation 13/10 4.

2002: Sidste vinterobservation 17/4 1 og første vinterobservation 6/10 4.

Arten ankommer fra det nordlige Skandinavien for at overvintre, hvis ellers ikke frost og sne forhindrer fuglene i at fouragere. I så fald flyver de længere sydpå og vender først tilbage igen, når vejret er blevet mildere. Største flok er 21/12 2002 1.952 ved Fuglsand. Sangsvanen ses i hele området i mindre eller større flokke græssende på markene.

I Østområdet sås i januar 2002 maksimalt 1.665 fugle, i marts 1.400 fugle og i november 404.

Sangsvanen forekommer i området i et antal af international betydning, idet 5% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Sort svane (*Cygnus atratus*)

Undsluppet parkfugl. Oprindeligt hjemmehørende i Australien.

2001: Der er 2 observationer 11/4 2 og 5/7 1.

2002: Der er 3 observationer 16/11, 3/12 og 13/12 alle af 1 fugl.

Sædgås (*Anser fabalis*)

Der findes to racer, hvoraf den ene er truffet i området.

Tundrasædgås (*Anser fabalis rossicus*)

Sjælden gæst fra yngleområderne i Nordrusland.

2001: 10 fugle set, flest 10/1 3 og 27/4 3.

2002: 26 fugle set, flest 25/1 5, 6/5 8 og 1/12 9.

Sædgås sp. (*Anser fabalis fabalis/rossicus*)

En del fugle blev ikke racebestemt, men observationerne har sandsynligvis drejet sig tundrasædgås.

2001: 2 fugle.

2002: 21 fugle set, flest 17/2 12.

Kortnæbbet gås (*Anser brachyrhynchus*)

Træk- og rastefugl som ses i hele optællingsområdet. Yngler på Svalbard og overvintrer i Vesteuropa. På Gullisten som national ansvarsart.

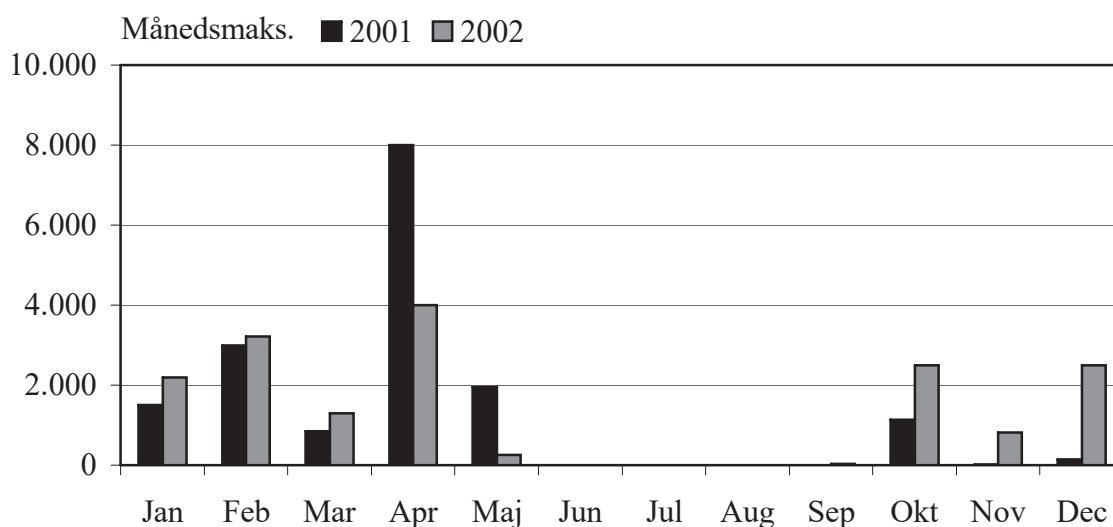
2001: Sidste forårsobservation er 19/5 1 ved Fuglsand og efterårets første er 12/10 9 ved Rakbækvej/Falbækvejen.

2002: Sidste forårsobservation er 4/5 256 og efterårets første er 23/9 25.

Den ses talrigest i området omkring Fuglsand 26/4 2001 8.000 nord for Falbækvej, hvor den raster og fouragerer på fodermarkerne inden turen til yngleområderne.

Antallet af kortnæbbede gæs er stort set uændret siden 1980.

Kortnæbbet gås forekommer i området i et antal af international betydning, idet 24% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Blisgås (*Anser albifrons*)

Der findes 2 racer, der begge er truffet i området.

Almindelig blisgås (*Anser albifrons albifrons*)

Sjælden træk- og rastefugl, der ses i flokke af grågæs eller kortnæbbede gæs. Yngler i Nordrusland.

2001: Eneste observation 23/3 1 2K.

2002: Der er observationer af 1-19 fugle i både første og sidste halvdel af året. Største flok var 1/12 41 ved Lønborggård.

Grønlandsk blisgås (*Anser albifrons flavirostris*)

Sjælden træk- og rastefugl, der yngler på Grønland.

Eneste observation 22/4 2002 1 sammen med almindelige blisgæs på Fuglsand.

Dværsgås (*Anser erythropus*)

En sjælden gæst fra yngleområderne i Nordskandinavien og Rusland. Når den gæster landet, er det ofte i selskab med større flokke af andre gåsearter.

2001: Eneste observation 1 adult fugl i perioden 2/9-4/11.

2002: Eneste observation 7/4 1 adult ved Lønborggård.

Fuglen fra 2002 var farveringmærket og var muligvis en fugl fra et udsætningsprojekt.

Grågås (*Anser anser*)

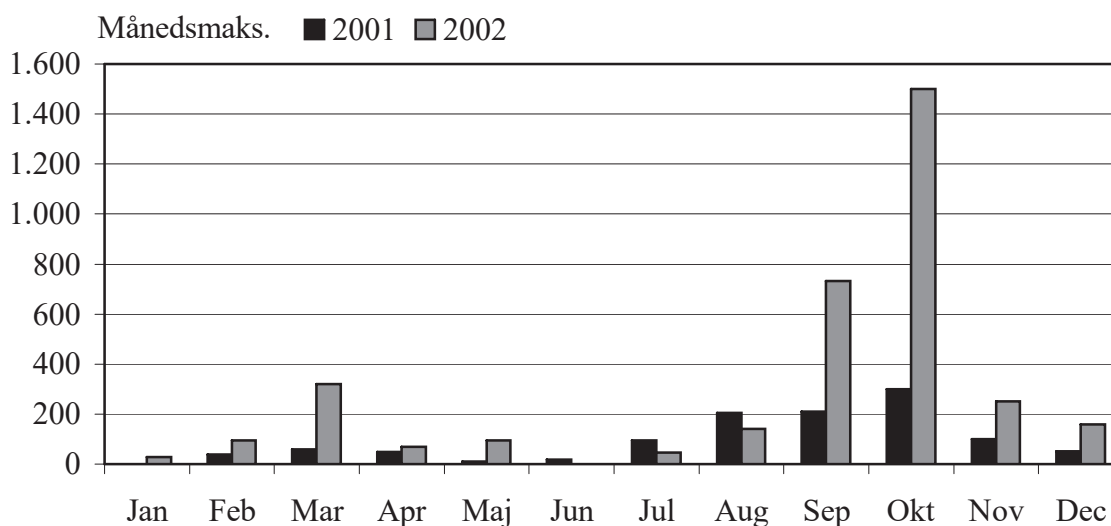
Almindelig træk- og rastefugl og den eneste ynglende gåseart i området. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Sidste forårsobservation 17/3 40 ved Lønborggård og sidste vinterobservation 15/12 52 ved Høje Sande. Der blev konstateret 1 sikkert ynglepar 10/5 med ungekuld ved Poldene.

2002: Sidste forårsobservation 16/3 fordelt i hele området og sidste vinterobservation 14/12 152 ved Høje Sande. Der er ingen yngleobservationer.

Grågåsen er repræsenteret året rundt og over hele området. Ådalen bliver brugt af ikke-ynglende fugle i sommerperioden som fouragerings- og overnatningssted. I takt med at rørskoven skyder op, og der forhåbentlig vil være store afgræssede arealer, er der stor sandsynlighed for, at der etablerer sig en fast ynglebestand.

I 1994 taltes maksimalt 600 fugle om efteråret, mens den slet ikke sås om foråret.

Snegås (*Anser caerulescens*)

Sjælden gæst fra Grønland eller undsluppet fangenskabsfugl.

2001: Eneste observation 8/5 1.

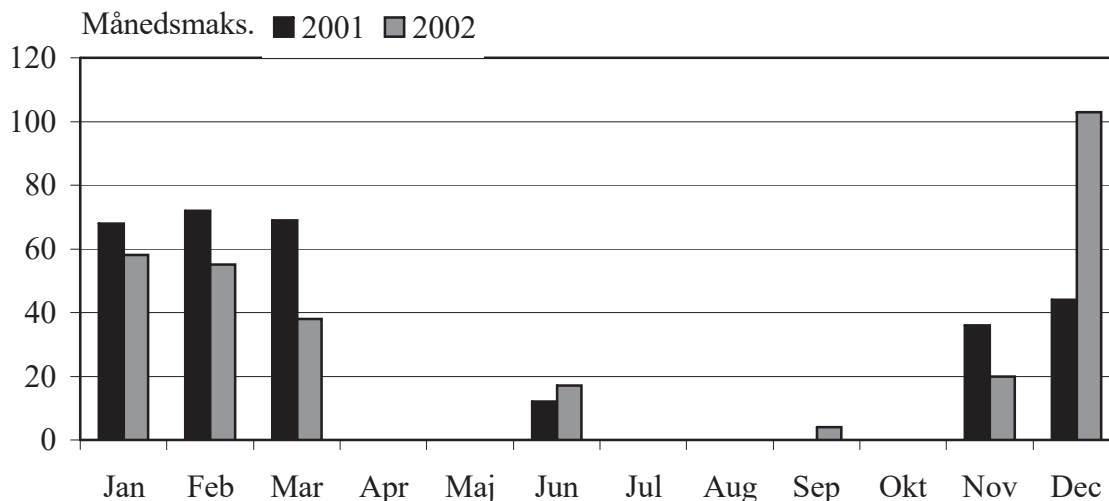
2002: Eneste observationer 24/3 1 og 30/12 2.

Kanadagås (*Branta canadensis*)

Trækgæst, som ses i mindre flokke gennem træktiden.

2001: Forårets sidste observation 8/6 12 og efterårets første 4/11 30. Største iagttagelse 17/2 72 ved rensningsanlægget.

2002: Forårets sidste observation er 15/6 17, og efterårets første er 13/9 4. Største iagttagelse er 21/12 103.

Alle fuglene er efterkommere af udsatte fugle i Sverige og Norge i 1930'erne. Yngler nu også i Danmark.

Bramgås (*Branta leucopsis*)

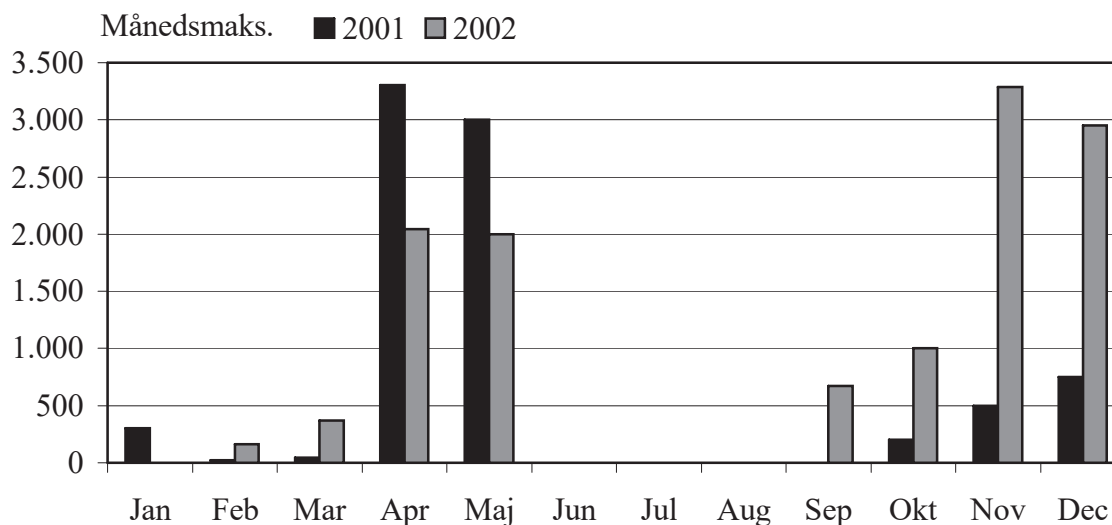
Meget almindelig trækgæst, der raster i stort antal. Yngler i Rusland, Sverige og nu også i stigende antal i Danmark, bl.a. på Saltholm.

2001: Den største flok sås 7/4 3.300 på foderpladsen sammen med en mindre flok kortnæbbede gæs. Forårets første og største iagttagelse er ovenstående dato og efterårets sidste 22/12 200. Sidste forårsobservation 8/5 3.000 og første efterårsobservation 12/10 24.

2002: Forårets sidste observation er 7/5 525 og efterårets første observation er 22/9 670 trækkende vest. Gennem hele sommeren sås en enkelt fugl. Den største flok var 11/4 5.000.

Bestanden af bramgæs er generelt i stærk fremgang, og der er også sket en kraftig forøgelse af antallet i Skjern Å dalen siden 1994. Fuglene ses næsten udelukkende på Fuglsand, men af og til også på Vesterenge.

Bramgåsen forekommer i området i et antal af international betydning, idet 2% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Knortegås (*Brantea bernicia*)

Der findes 3 racer, men kun den ene er truffet i området.

Mørkbuget knortegås (*Branta bernicia bernicia*)

Sjælden gæst fra yngleområderne i Nordrusland.

2001: Eneste observationer 3/4 1 og 26/9 1.

2002: Eneste observation 3/2 1 og 10/4 1.

Rødhalset gås (*Branta ruficollis*)

Sjælden trækgæst fra yngleområderne i Nordrusland.

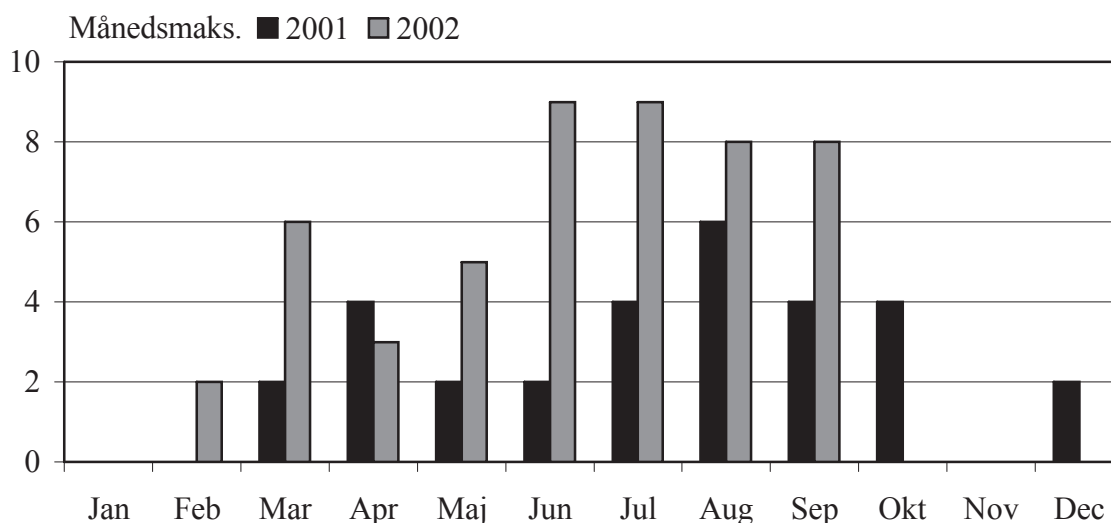
Eneste observation er 6/11 2002 1 i østområdet og 9/11 2002 1 ved Pumpestation Nord.

Nilgås (*Alopochen aegyptiacus*)

Nyindvandret dansk ynglefugl. Fuglene er efterkommere af udsatte fugle bl.a. i Holland og England, hvor den i dag yngler almindeligt. Stammer oprindeligt fra Afrika mod nord til Egypten.

2001: Den ynglede allerede første år, den sås i optællingsområdet.
Der var i alt 2 par, og det ene par fik 2 unger ved Lønborggård.

2002: 1 par med 7 unger ved Lønborggård. I april og maj blev mindst 5 skudt af Oxbøl Statsskovdistrikt, efter at Vildtforvaltningsrådet havde anbefalet at regulere den efter bestemmelserne i "Lov om jagt og vildtforvaltning".

Der har været stor diskussion om tilstedeværelsen af arten, og det har afstedkommet en beslutning om bortskydning af den, bl.a. af hensyn til den mere oprindelige grågås.

Rustand (*Tadorna ferruginea*)

Tilfældig strejfgæst og undsluppet fangenskabsfugl.

2001: Flere iagttagelser af 3 rastende fugle i perioden 8/7-21/7 i Vesterenge og Hestholm. Især på denne årstid kan der være tale om vilde fugle.

2002: En iagttagelse af 2 fugle 15/6 ved Ganer Å grødeopsamlingsplads og 1 adult og 2 ungfugle 9/7.

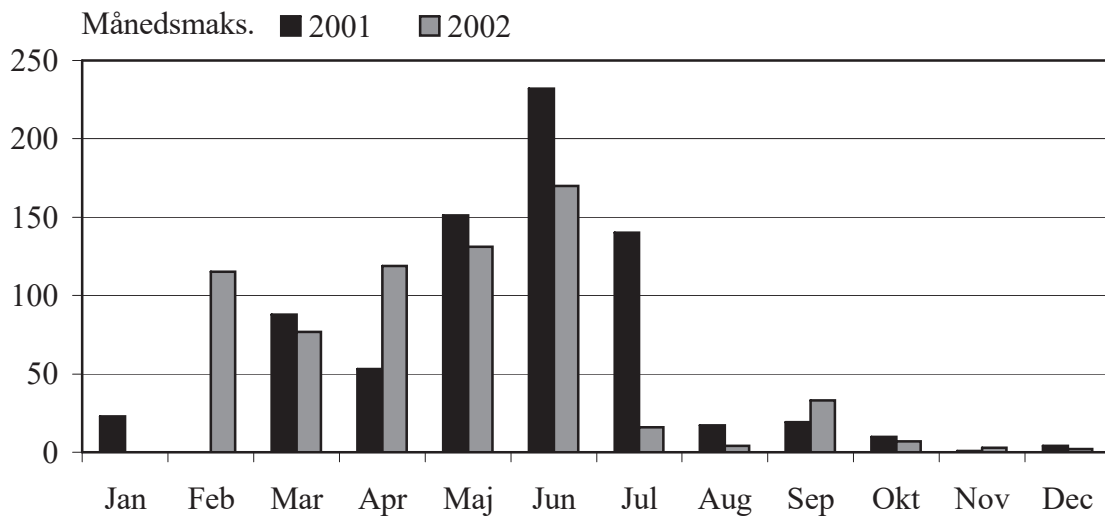
De fleste forekomster i Danmark i sensommeren kan være vilde fugle på forlænget forårstræk fra det østlige Middelhavsområde, mens de øvrige fund vurderes at være undslupne fangenskabsfugle.

Gravand (*Tadorna tadorna*)

Almindelig yngletrækfugl. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Første iagttagelse 14/1 af 23 fugle fouragerende ved Høje Sande. De første ællinger sås 5/6 i Hestholm, hvor der var to kuld med henholdsvis 7 og 12 ællinger, og 8/6 sås en ungefamilie med 23 ællinger, dvs. ællinger fra flere kuld. Der sås også 30 ungfugle i en flok 3/7 og 26/8 17.

2002: Første iagttagelse 3/2 115, og første par med ællinger sås 3/6 i Hestholm.

Gravanden ruger blandt andet i rævegrave, som findes i afvandingskanaler og grøfter i den afvandede del af Skjern Enge nord for projektområdet. Efter klækningen kan ællingerne bevæge sig over store afstande til egnede opvækstområder, hvorfor det er svært at vurdere antallet af ynglepar. Ællingerne bliver tidligt uafhængige af forældrene og slutter sig sammen i flokke.

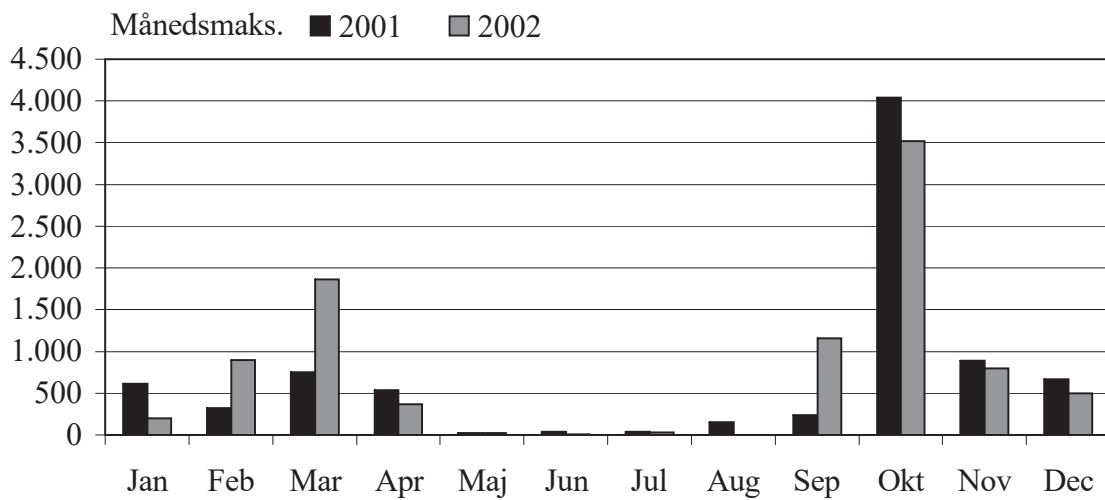
Sammenlignet med 1994, hvor de største forekomster var ca. 40 i yngletiden, har der været en meget stor fremgang. Det er desuden et nyt fænomen, at gravanden ses i næsten alle årets måneder.

Pibeand (*Anas penelope*)

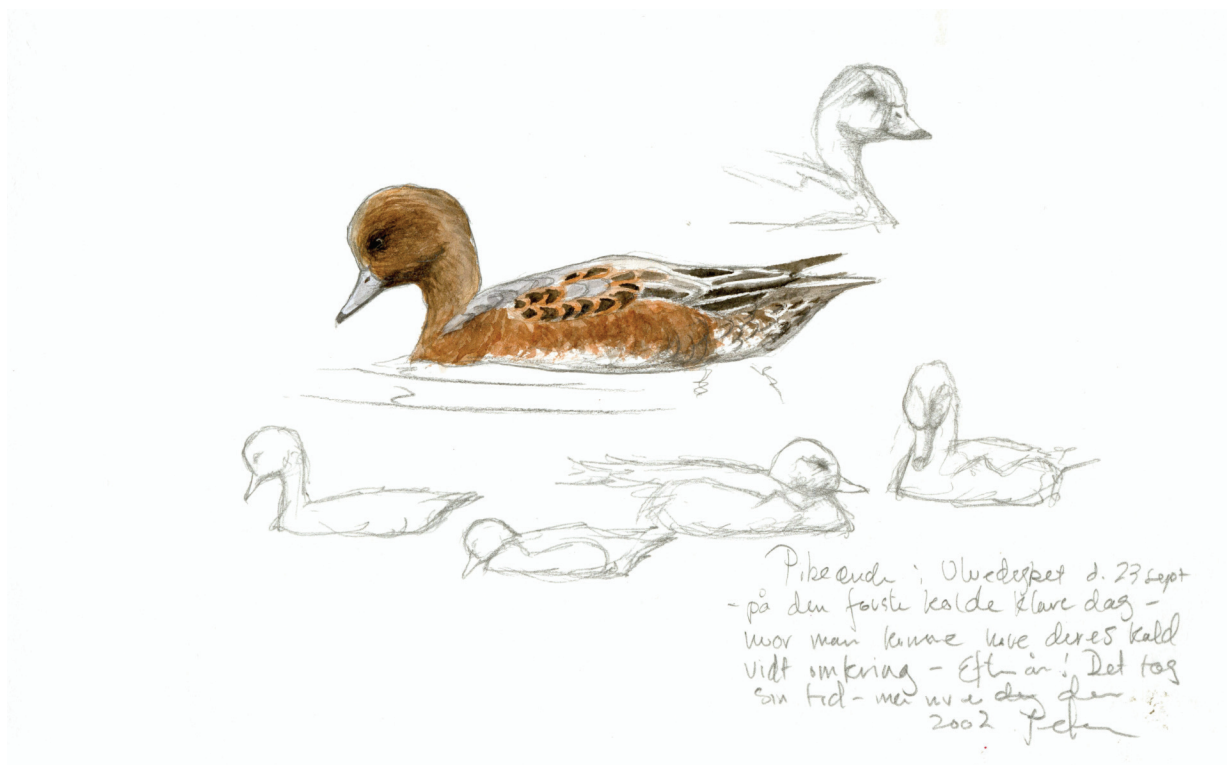
Almindelig træk- og vintergæst fra Skandinavien samt fåtallig sommergæst. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Der oversomrede op til 35 fugle, men der er ingen tegn på yngleaktivitet. Antallet kulminerede i oktober, hvor der taltes ca. 4.000 fugle.

2002: Der blev set op til 32 oversomrende fugle, men ingen ynglepar. Kulmination ligeledes i oktober med ca. 3.500 fugle.

Ved undersøgelsen i 1994 sås kun få pibeænder. Efter etableringen af de nye vådområder har pibeænderne fået fine fourageringsområder, og der har været en meget stor fremgang for arten.

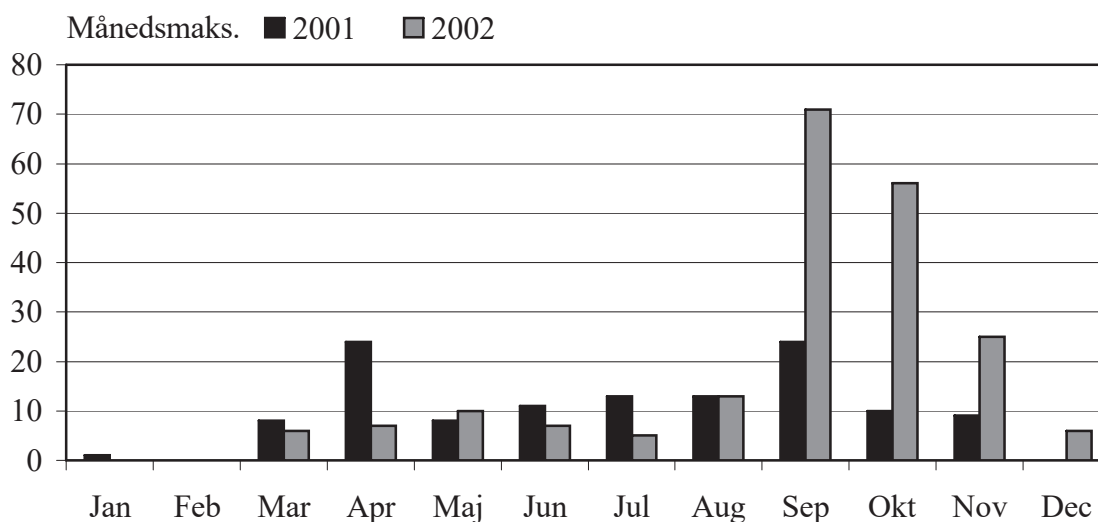

Knarand (*Anas strepera*)

Yngletrækfugl og fåtallig trækgæst fra og til ynglepladserne i Sverige og Tyskland. Overvintrer i Syd- og Vesteuropa.

2001: Første iagttagelse 12/1 1 han. Maksimum i april og september med 24 fugle.

2002: De første 2 fugle sås 12/3. Iagttagelser af par og enlige fugle i perioden 15/5-15/6 drejer sig sandsynligvis om ynglefugle, men der er ingen iagttagelser af ungeførende hunner. Det skønnes at 6-9 par har ynglet.

Knaranden har haft stor fremgang siden 1994, hvor den kun sås i åmundingen med op til 8 fugle.

Krikand (*Anas crecca*)

Meget almindelig trækgæst fra og til yngleområderne i Skandinavien. Desuden almindelig vintergæst og oversomrende. På Gullisten som national ansvarsart.

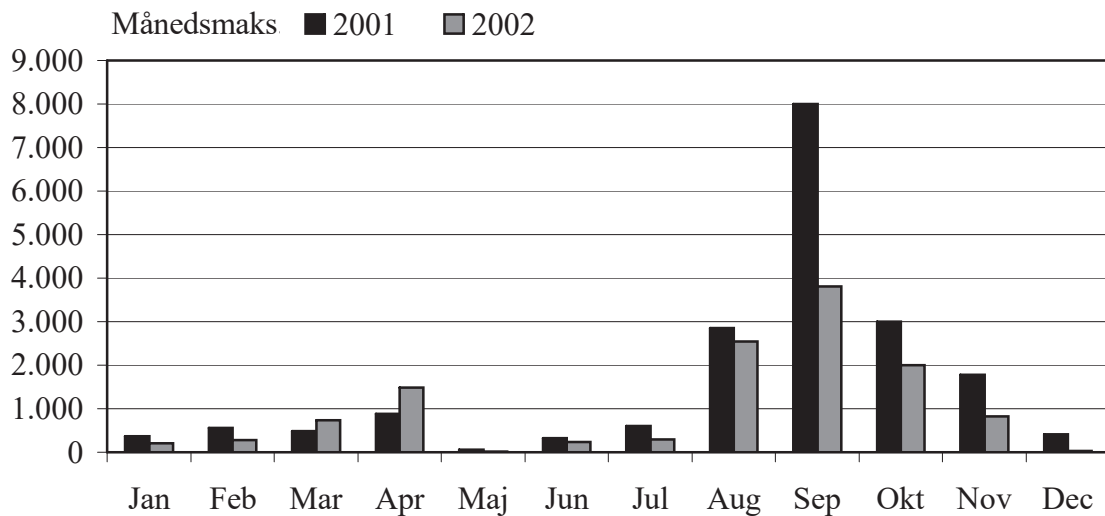
2001: En hun med 5 ællinger blev set 15/8, hvilket er første og eneste ynglefund. Antallet af trækfugle kulminerede i september, hvor der sås 8.000 fugle.

2002: Maksimum forår og efterår var henholdsvis 3.000 og 3.810 fugle.

Forårstrækket er på sit højeste i april, og de fleste krikænder forlader området i begyndelsen af maj. Efterårstrækket begynder i august og kulminerer i september, hvilket fremgår af figuren.

Ved undersøgelsen i 1994 forekom krikand kun ved Ringkøbing Fjord.

Krikanden forekommer i området i et antal af international betydning, idet 2% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Amerikansk krikand (*Anas carolinensis*)

Tilfældig gæst fra Nordamerika.

Mange iagttagelser i perioden 31/3-19/4 2001 af en adult han ved Grødeopsamlingspladsen.

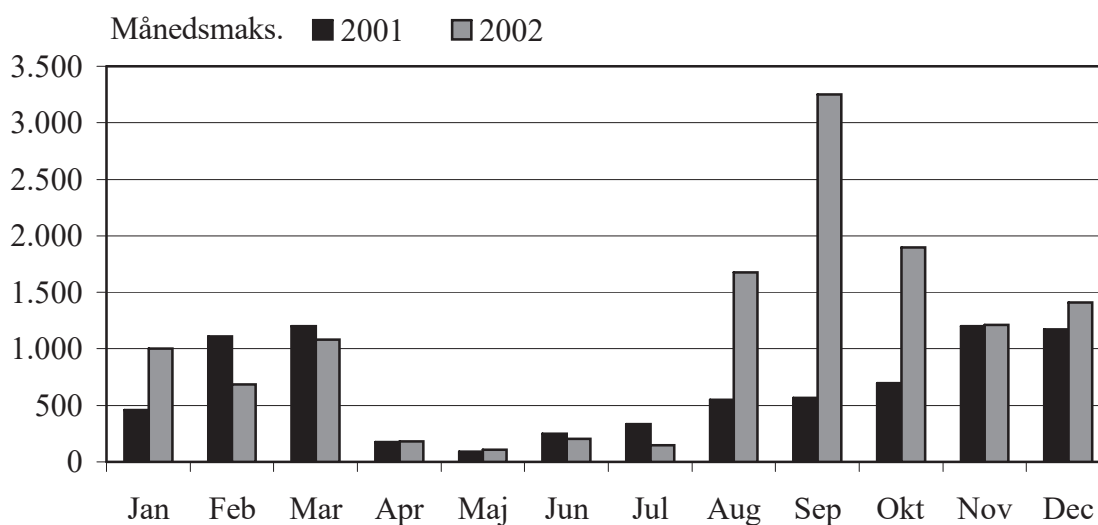
Gråand (*Anas platyrhynchos*)

Meget almindelig ynglestandfugl og træk- og vintergæst. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Antal ynglepar ikke optalt.

2002: Et antal andrikker fælder antageligt svingfjer i området i juli og august. Således sås 28/5 en flok på 30 hanner i Hestholm. Maksimum blev nået i september med over 3.000 fugle. Antal ynglepar er ikke optalt.

Ved undersøgelsen i 1994 var det største antal gråænder 24/8 178, og kun enkelte par ynglede i afvandingsgrøfter og kanaler i engene. Der er således stor fremgang for gråand i området.

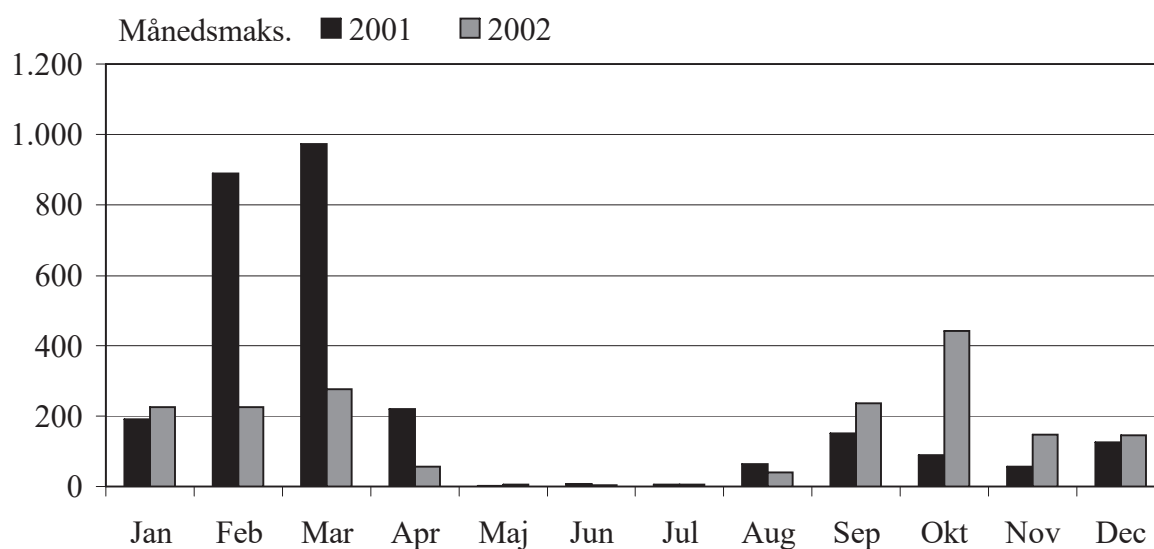

Spidsand (*Anas acuta*)

Almindelig træk- og vintergæst og fåtallig ynglefugl og sommergæst. På Gullisten som national ansvarsart og på Rødlisten som ynglefugl.

Det skønnes på baggrund af iagttagelser af par eller enlige hanner i maj, at der har ynglet 2-4 par i 2002. Der foreligger dog ikke beviser i form af redefund eller ungeførende hunner.

Ved undersøgelsen i 1994 sås spidsand kun ved Ringkøbing Fjord, og naturprojektet har betydet meget forbedrede levevilkår for arten.

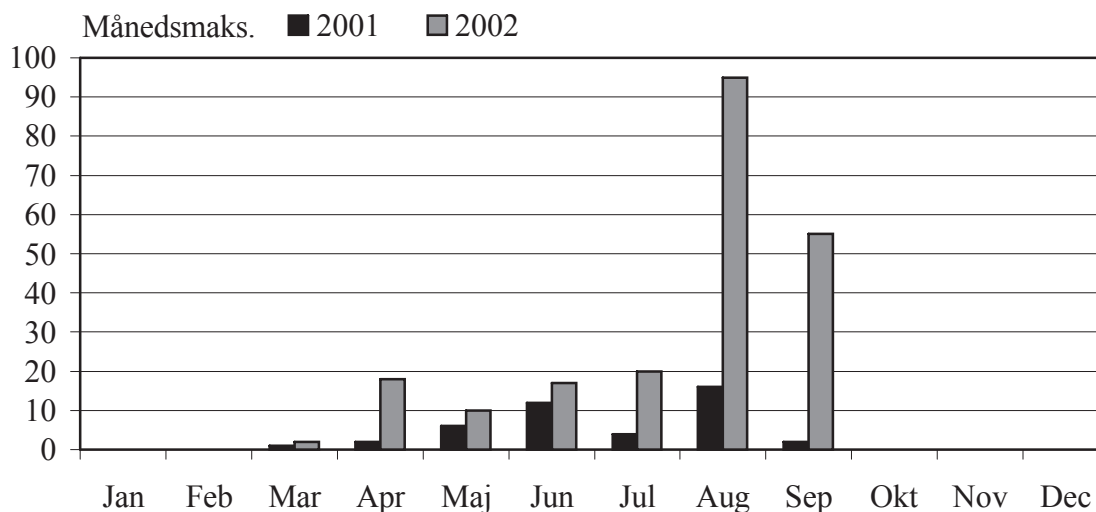
Spidsanden forekommer i området i et antal af international betydning, idet 2% af den vesteuropæiske bestand forekommer på et tidspunkt i løbet af året.

Atlingand (*Anas querquedula*)

Fåttallig yngletrækfugl og trækgæst. Optaget på den danske Rødliste.

2001: Første iagttagelse 17/3 1 og sidste iagttagelse 11/9 1.

2002: Første iagttagelse 30/3 2, og sidste iagttagelse 21/9 1. På baggrund af iagttagelser af par og enlige hanner i maj skønnes det, at ca. 10 par har ynglet. I sensommeren sås mange fugle især i Vesterenge – største tal blev 21/8 med 95 fugle.

Ved undersøgelsen i 1994 sås 27/5 2 hanner og 1 hun i den gamle åslyng ved Pumpestation Nord.

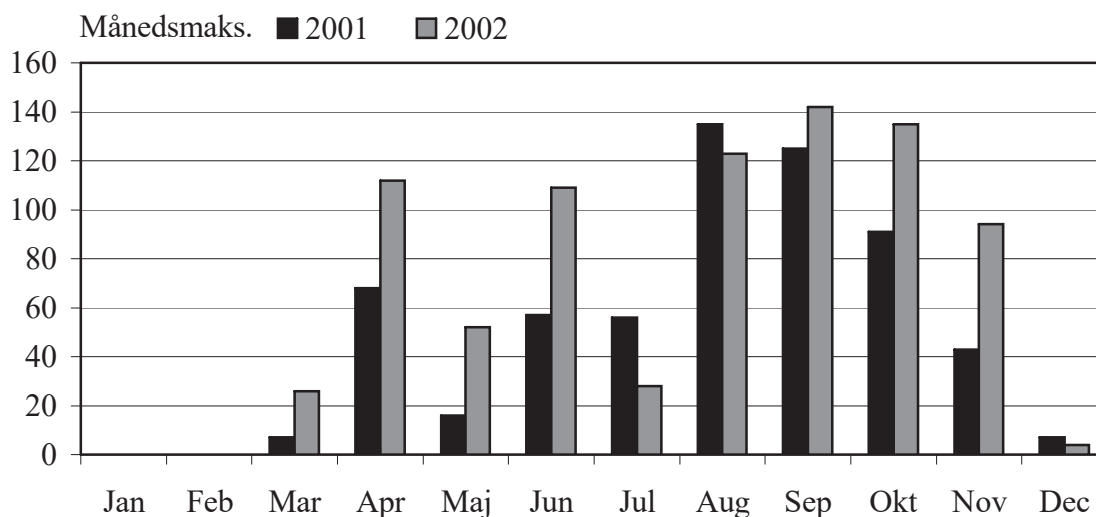

Skeand (*Anas clypeata*)

Fåtalig ynglefugl og almindelig trækgæst fra og til yngleområderne i Skandinavien.

2001: De første fugle sås 17/3 5 hanner og 2 hunner.

2002: Første iagttagelse 12/3 2 hanner ved Lønborggård. Området bruges som fældningsområde, idet 74 individer, flest hanner i eklipsedragt, sås 17/6. Det skønnes, ud fra antallet af hanner og par i maj, at der har ynglet 10-18 par.

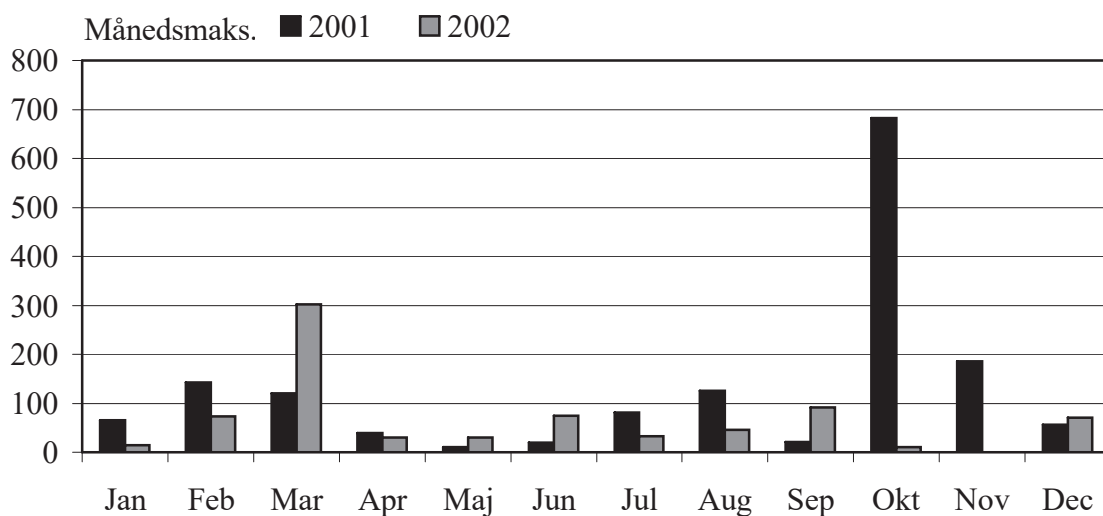
Ved undersøgelsen i 1994 registreredes kun nogle få skeænder ved åmundingen, Høje Sande og Pumpestation Nord.

Taffeland (*Aythya ferina*)

Fåtalig ynglefugl og almindelig træk- og vintergæst.

Yngler i tilknytning til hættemågekolonierne, og to ungeførende hunner blev set i 2001 i henholdsvis Hestholm og Vesterenge, dvs. minimum to ynglepar.

Taffeland yngler sent, og de ungeførende hunner er set i perioden 29/6-13/8.

Ved undersøgelsen i 1994 blev taffelanden kun registreret ved Ringkøbing Fjord.

Halsbåndstroland (*Aythya collaris*)

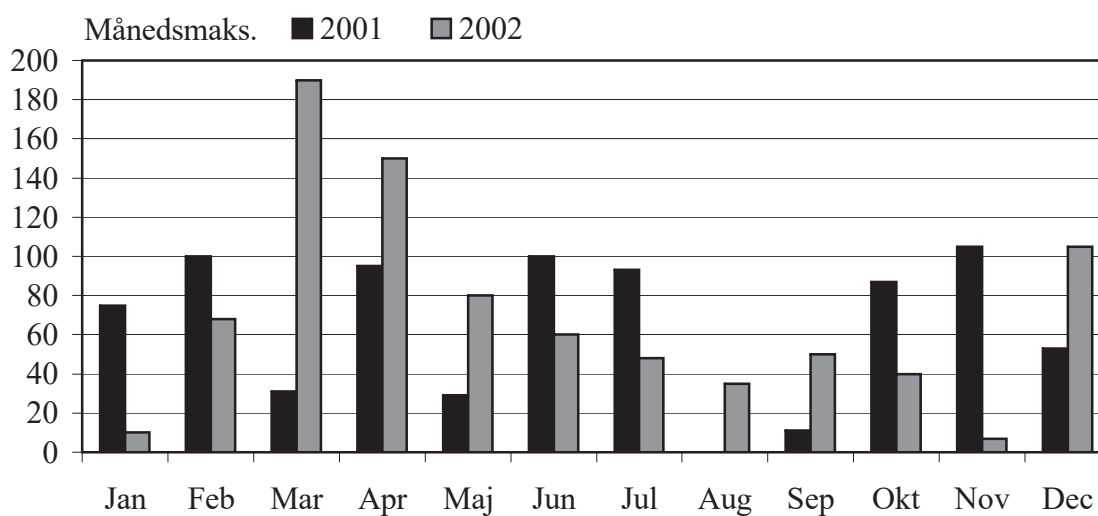
Tilfældig gæst fra Nordamerika.

Mange iagttagelser af en hun, næsten alle ved Lønborggård i perioden 30/3-17/4 2002.

Troldand (*Aythya fuligula*)

Almindelig træk- og rastefugl og fåtallig ynglefugl. På Gulisten som national ansvarsart.

Arten yngler i tilknytning til hættemågekolonierne, og en ungeførende hun med 8 ællinger blev set 21/7 2002 i Hestholm.

Ved undersøgelsen i 1994 blev troldand kun registreret ved Ringkøbing Fjord og i Skjern Å.

Halsbåndstroldand x troldand (*A. collaris x A. fuligula*)

1 hybridhan sås på datoerne 6/5 og 18/5 2002.

Ederfugl (*Somateria molissima*)

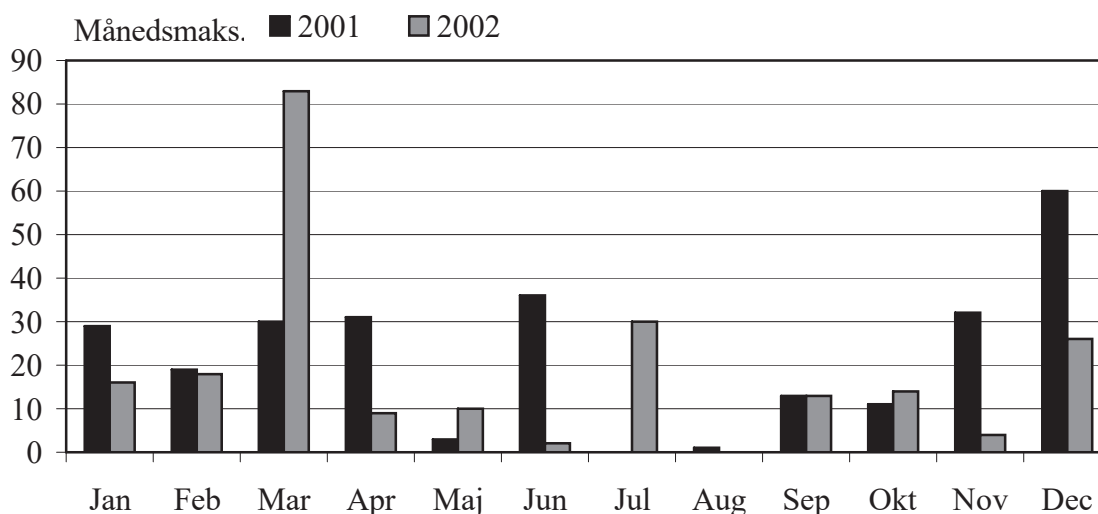
Tilfældig gæst fra Vesterhavet.

En iagttagelse af 1 han 3/4 2001.

Hvinand (*Bucephala clangula*)

Regelmæssig træk- og vintergæst. På Gullisten som national ansvarsart.

Fuglene opholder sig i områdets søer, i Skjern Å og ved Ringkøbing Fjord. Om sommeren i fædtningsperioden ses der få fugle.

Ved undersøgelsen i 1994 sås den især i isvintre i vandløbene. De mange nye vandområder har betydet fremgang for hvinanden.

Lille skallesluger (*Mergellus albellus*)

Regelmæssig, men fåtallig raste- og vintergæst. Yngler i Skandinavien og Nordrusland.

2001: Sidste forårsagttagelse 27/4 1 hun og de første fugle fra efteråret er 14/11 3. Flest 4/3 hvor der sås 2 hanner og 2 hunner.

2002: Sidste forårsagttagelse 19/4 1 han og 1 hun. Første efterårsfugle 9/11 2. Forårsmaksimum blev 17/3 4 hunner og 2 hanner. Fra efteråret foreligger 13/11 5 fugle ved Lønborggård og 19/12 11 hunner og 1 han i åmundingen.

De nye søområder har betydet, at lille skallesluger har fået meget forbedrede vilkår i området.

I 1994 sås ingen lille skallesluger, men der foreligger iagttagelser af enkelte fugle i Ringkøbing Fjord og Skjern Å i andre år.

Toppet skallesluger (*Mergus serrator*)

Fåtalig vintergæst.

Flest fugle sås 12/1 2002 8, men ellers er der tale om meget få individer. I 2001 registreredes den således slet ikke.

Ved undersøgelsen i 1994 er der en iagttagelse af en ungeførende hun ved åmundingen.

Stor skallesluger (*Mergus merganser*)

Almindelig raste- og vintergæst. Yngler i Skandinavien og fåtalligt i den sydøstlige del af Danmark.

2001: Sidste forårsagttagelse 19/5 og første efterårsfugle 11/11 5. Maksimum var 17/3 46.

2002: Sidste forårsfugle 6/5 og første fugle fra efteråret 16/11 63. Maksimum blev 16/3 74, især i den vestlige del af projektområdet. En hun blev noget usædvanligt set i Skjern Å ved Albæk i Østområdet i perioden 8/7-21/7. Der er dog ingen tegn på yngleaktivitet.

Der ses flest stor skallesluger i området i hårde vintre, hvor Ringkøbing Fjord fryser til.

I 1994 forekom arten også i området, men i mindre antal end i dag

Hvepsevåge (*Pernis apivorus*)

Meget sjælden trækfugl. Overvintrer i tropisk Afrika.

Der er kun en enkelt observation 21/9 2002 1.

Rød glente (*Milvus milvus*)

Sjælden trækgæst.

Der er kun observationer fra 2002: En enkelt fugl 10/4 ved Lønborggård og en 5/6 i Østområdet. I oktober måned 12/10 blev der set 2 fugle samtidigt. En sidste fugl sås 12/11.

Den røde glente er genindvandret til Danmark, efter den blev udryddet i begyndelsen af det 20. århundrede. Den har dog haft svært ved at få ordentligt fæste, og ynglebestanden har ikke været over 30 par per år de senere år. I 2001-2002 er der gjort 29 redefund, især i Østjylland.

Havørn (*Haliaeetus albicilla*)

Tilfældig vintergæst fra danske, nordiske og tyske yngleområder.

2001: 2 observationer blev det til, begge af adulte fugle. Den første blev set 16/9, hvor den fløj mod nordvest. Den anden, måske samme fugl, blev set første gang 27/12. Den blev i Skjern Enge/Borris Hede området og blev set flere gange.

2002: 2 forårsobservationer. Der er sikkert tale om samme fugl, som blev observeret i slutningen af 2001. I efteråret var første observation 3/8 1 adult, og der blev set havørn i området i alle efterårsmånederne. Der sås både en adult fugl og en ungfugl, og der har muligvis været flere individer af adulte eller unge fugle.

Havørnen har været fuldstændig udryddet som ynglefugl i Danmark i det meste af det 20. århundrede, men genindvandrede i 1995. Siden har den været årlig ynglefugl i de østlige egne af landet med et maksimum på 8 par i 2002.

Rørhøg (*Circus aeruginosus*)

Yngletrækfugl, der overvintrer i tropisk Vestafrika. Optaget på EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

2001: Forårets første observation blev 30/3 1 og efterårets sidste observation blev 27/10 1. Det højeste antal fugle er 13, der blev set ved tællingen den 21/7, men da rørhøgen fouragerer over et større område, kan der være tale om gengangere. Det højeste antal ungfugle er 2/9 8. Da det er i fuglenes træktid, kan der være tale om ungfugle fra andre ynglepladser. Der ynglede 1 par ved Poldene og muligvis endnu 2 par på Høje Sande.

2002: Første observation 25/3 og sidste 5/10. Ved tællingen 15/6 blev antallet vurderet til 12-15 fugle, mens det højeste antal ungfugle ved tællingerne i juli, august og september blev 3.

Ved undersøgelsen af fuglelivet i Skjern Å dalen i 1994 ynglede der 3-4 par i området, så der er ikke sket de store ændringer endnu. Når der kommer flere rørskove i løbet af de næste år, er der basis for en større bestand i området.

Blå kærhøg (*Circus cyaneus*)

Almindelig vintergæst fra Skandinavien.

2001: Sidste forårsobservation blev 17/5 1 og først efterårsobservation blev 15/9 2. Det højeste antal fugle - 10 - sås ved tællingen 15/12, ellers sås der kun 1-4 fugle.

2002: Sidste fugl i foråret var 12/5 og første fugl i efteråret var 9/9. Der er en enkelt sommerobservation af en adult han 17/6. Største antal blev set 15/10 7 hunner eller ungfugle og 1 han.

Blå kærhøg, der har ynglet enkelte år i Danmark, ses normalt kun som overvintrende i Skjern Enge. Den søger normalt til kollektive overnatningspladser, og det er sandsynligt, at fuglene overnatter enten på overnatningspladsen på Værnengene eller på Klægbanken.

Steppehøg (*Circus macrourus*)

Tilfældig trækgæst fra yngleområderne i Østeuropa og Centralasien.

En han sås 31/8 2001. Der kan være tale om samme fugl, som oversomrede ved Rejsby nær Ribe.

Hedehøg (*Circus pygargus*)

Sjælden trækgæst til og fra yngleområderne i Skandinavien.

2001: Første forårsobservation blev 9/5 1 han, og sidste efterårsobservation 1/9 1 adult han.

2002: Første forårsobservation blev 23/5 1 hun, og sidste efterårsobservation 30/7 1.

Årligt ses 3-4 forskellige fugle i området. Hedehøgen ynglede midt i 1970'erne med flere par i kornmarker nord for Skjern Å, men ynglefuglene forsvandt omkring 1982.

Duehøg (*Accipiter gentilis*)

Almindelig trækfugl og strejfgæst fra nærliggende yngleområder.

2001: Der ses fugle i området fra januar til april og igen fra august til november. Det højeste antal per dag er 2-3 fugle.

2002: Der ses fugle i området hele året med færrest observationer forår og sommer. Det højeste antal er 2-3 fugle.

Duehøgen yngler ikke i området, men ynglepar i Dejbjerg og Lønborggård Plantager fouragerer sandsynligvis i Skjern Enge.

Spurvehøg (*Accipiter nisus*)

Almindelig trækfugl og strejfgæst fra nærtliggende yngleområder.

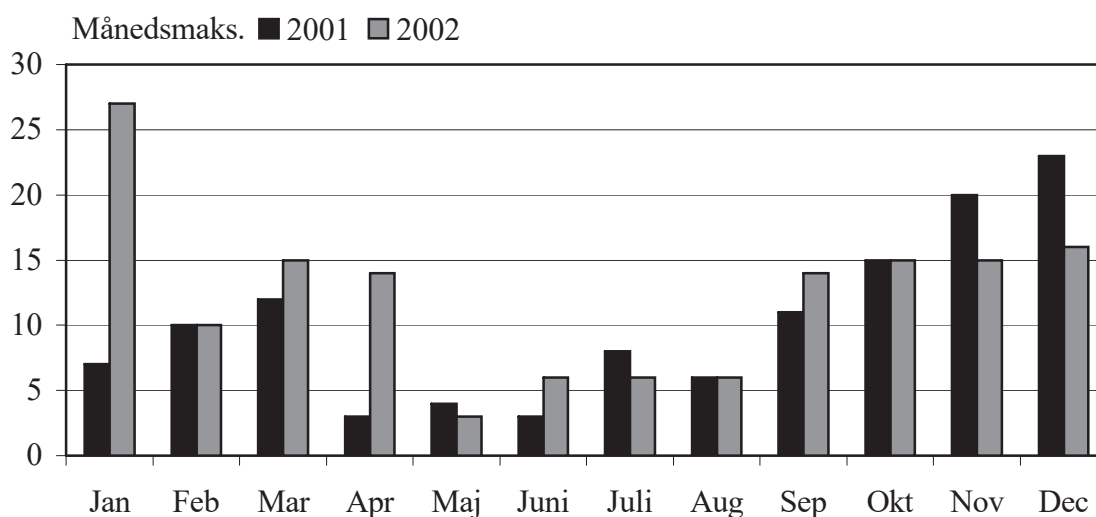
2001: Der er fugle i området fra januar til starten af maj måned og igen fra starten af august til december måned. Højeste antal er 3 fugle per dag.

2002: Der ses fugle i området bortset fra juni måned. Højeste antal er 2 fugle per dag.

Spurvehøgen yngler sandsynligvis ikke i området, men i nærtliggende plantager.

Musvåge (*Buteo buteo*)

Almindelig træk- og vintergæst fra danske og skandinaviske yngleområder.

Yngler ikke i projektområdet, men i nærtliggende plantager, hvorfra de fouragerer over engene. På grund af artens store mobilitet er der en vis usikkerhed med hensyn til de eksakte maksimumforekomster.

Fjeldvåge (*Buteo lagopus*)

Almindelig vintergæst fra yngleområderne i Skandinavien.

2001: Sidste forårsobservation blev 23/3 1. Første efterårsobservation blev 16/9 1. Største antal 2/12 4 fugle.

2002: Sidste forårsobservation blev 18/4 1. Første efterårsobservation blev 12/10 1. Højeste antal er 5 fugle den 16/11.

Fiskeørn (*Pandion haliaetus*)

Almindelig trækfugl på vej til og fra yngleområderne i Sverige og Norge.

2001: Første forårsobservation blev 15/5 1, og sidste observation blev 5/10 1 1K fugl. Der er set en oversomrende fugl 19/7, 27/7 og 29/7. Der kan muligvis være tale om en dansk ynglefugl fra et ukendt par, da fiskeørnen kan fouragere langt fra redestedet.

2002: Første forårsobservation blev 3/4 1, og sidste efterårsobservation blev 21/9 1. Lige som sidste år er der to sommeriagttagelser 23/6 og 30/7.

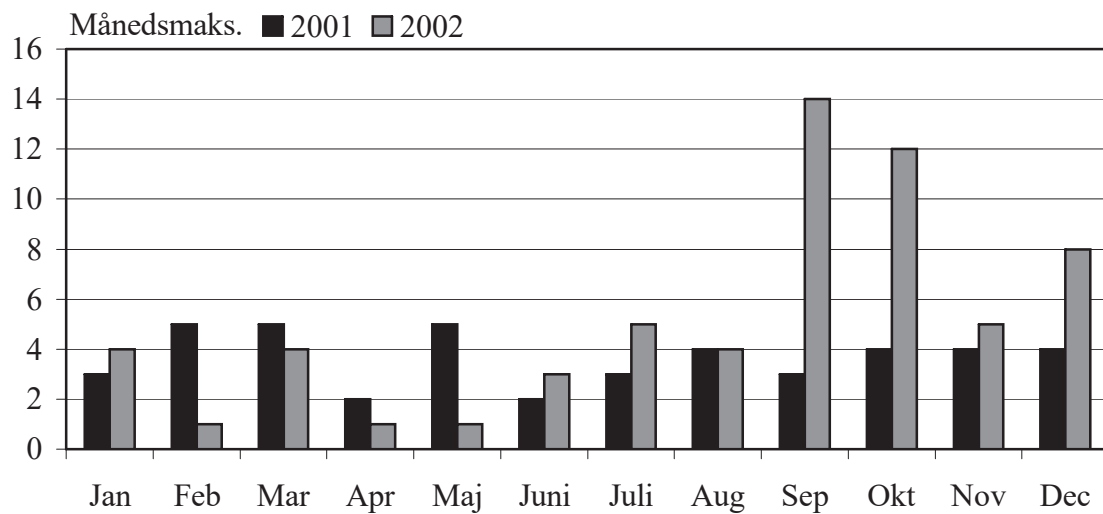
Begge år er der set op til 3 fugle samtidigt i projektområdet, ligesom der begge år er set langt flest fugle på returtrækket i efteråret.

Fiskeørne foretrækker områder med stillestående og klart vand, så projektet har forbedret jagtmulighederne betydeligt. Fiskeørnen yngler meget sjældent i Danmark. I Sverige yngler fiskeørnen bl.a. i kunstige reder opsat på pæle midt i søer, og i Tyskland på kunstige redeskåle opsat på toppen af højspændingsmaster.

Tårnfalk (*Falco tinnunculus*)

Fåtalig ynglefugl og trækgæst.

I forbindelse med projektet har man nedtaget alle opsatte redekasser i området vest for hovedvejen, så den eneste mulighed for at yngle er gamle krage- og skadereder i udkanten af projektområdet. Antallet af ynglepar er derfor gået ned i forhold til 1994-undersøgelsen.

Aftenfalk (*Falco vespertinus*)

Meget sjælden trækgæst fra Østeuropa og Rusland.

Der er følgende to observationer, begge fra 2002, 5/6 1 2K fugl trækkende øst og 8/6 1 2K han.

Dværgfalk (*Falco columbarius*)

Regelmæssig træk- og vintergæst til og fra yngleområderne i Skandinavien.

2001: Sidste forårsobservation blev 1/5 1, første efterårsobservation blev 12/9 1.

2002: Sidste forårsobservation blev 15/5 1, første efterårsobservation blev 29/8 1 adult.

Dværgfalken foretrækker vegetationsløse marker, hvor den ofte sidder på en knold eller stor sten. Herfra holder den øje med, hvad der sker i området. Den ses derfor mest på markerne nord og vest for projektområdet.

Lærkefalk (*Falco subbuteo*)

Sjælden trækgæst fra Skandinavien.

En forårsobservation 10/5 2002 1 trækkende øst, og en efterårsobservation 21/9 2002 1.

Vandrefalk (*Falco peregrinus*)

Regelmæssig træk- og vintergæst fra yngleområderne i Skandinavien.

2001: Sidste forårsobservation blev 21/4 1 1K og første efterårsobservation blev 6/8 1. På flere tidspunkter har der været 2 forskellige fugle i området.

2002: Sidste forårsobservation 1/5 1 og første efterårsobservation 21/8 1 adult. Herudover har der noget overraskende været en oversomrende 2K fugl, og i lighed med sidste år er der flere gange observeret 2 forskellige fugle i området.

Med Skjern Å Naturprojektet er der skabt et område med gode fødemuligheder hele året.

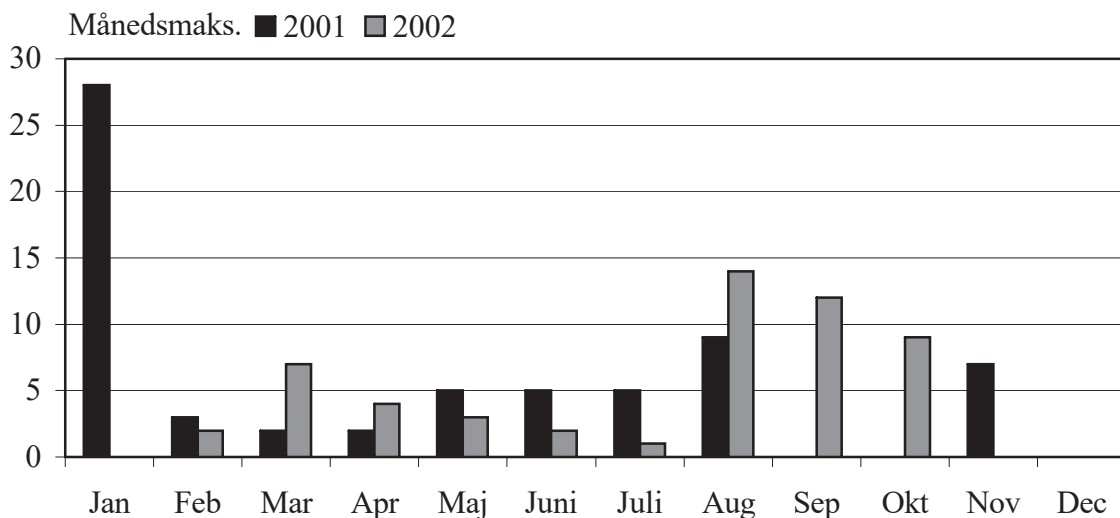
I 1994 rapporten er der ingen observationer af vandrefalk. Den er i fremgang i vores nabolande, og antallet af fugle, der trækker nordpå om foråret via Skagen, er øget igennem årene.

Agerhøne (*Perdix perdix*)

Almindelig ynglestandfugl.

2001: Største observationer blev 7/1 14 og 11/1 28. Minimum 10 ynglepar.

2002: Største observation 17/8 14. Ingen optællinger af ynglepar.

Ingen systematiske ynglefugletællinger, hvorfor de registrerede 10 par i 2001 absolut må være et minimum. Registreret i alle delområder på månedstællingerne.

I 1994 noteredes et maksimum på næsten 60 fugle, og der var flere tællinger med over 10 fugle. Materialet er dog for lille til at sige noget sikkert om bestandsudviklingen i området. Arten findes især ved hegn og markskel i agerlandet omkring projektområdet. Bør kortlægges ved territoriehævdende hanner i yngletiden.

Vagt (*Coturnix coturnix*)

Sjælden træk- og sommergæst, måske ynglefugl. Overvintrer i Afrika. Optaget på den danske Rødliste.

2001: Mindst 5 forskellige individer registreret i området i perioden 10/5-23/7. Alle observationer på nær 1, nordøst for Tarm, stammer fra kornmarker nord for Vesterenge. 1 han fløjtede i en længere periode, så det formodes, at der var tale om en ynglefugl.

2002: Mindst 3 fugle hørt i perioden 18/5-16/8. Igen var der 1-2 fugle nord for Vesterenge. Derudover hørtes arten ved Tarm Bybæk og mellem Engholm og Grødeopsamlingspladsen.

Arten blev ikke registreret i 1994. Fra at være en fåtallig gæst tidligere er arten de seneste fem år gået markant frem i hele landet. Den holder normalt til i fugtige og lavtliggende kornmarker.

Fasan (*Phasianus colchicus*)

Fåtallig ynglestandfugl i området. Indført fra Asien i 1800-tallet.

1-2 fugle set på tællingerne i 2001 og 2002.

Vandrikse (*Rallus aquaticus*)

Fåtallig yngletrækfugl. Overvintrer i Sydvesteuropa, men kan af og til ses om vinteren.

2001: Højst 2 ”gyppede” på en nat i juni, hvilket er overraskende få. I alt er der hørt fugle 4 steder.

2002: Højst 4 ”gyppede” i slutningen af maj. I alt hørt 4-5 forskellige steder.
14/12 1 blev sidste observation.

Blev ikke registreret i 1994. Der skal åbenbart være mere tæt vegetation, især rørskov, før arten bliver mere talrig. Vandriksen er en udpræget nataktiv fugl.

Plettet rørvagt (*Porzana porzana*)

Sjælden yngletrækfugl, der overvintrer i Afrika. Optaget på den danske Rødliste.

2001: Hørt på 4 natlytteture. Flest blev registreret 15/6 med 3 fugle i området vest for Lønborgvej. Desuden hørtes en fugl nord for Hestholm og endnu en lige nord for Lønborg Kirke.

2002: En invasion i det meste af landet i slutningen af juni til midt i juli, hvilket gav store tal rundt omkring. Maksimalt hørtes 14/7 12 piftende fugle, heraf de 6 i Vesterenge.

Arten blev ikke registreret i 1994. En udpræget nataktiv fugl, hvis territorier bedst kortlægges om natten, hvor piftende hanner kan høres på lang afstand. De udstrakte kærømråder omkring Hestholm og Vesterenge bør give gode muligheder for at få arten som fast ynglefugl.

Grønbenet rørhøne (*Gallinula chloropus*)

Fåtalig yngltrækfugl. De fleste overvintrer i Syd- og Vesteuropa.

2001: Arten blev registreret 3 steder i perioden 3/4-16/9. 1 par sås fast ved Præstholm, og de havde i august fået 4 unger. Desuden sås en fugl flere gange ved Ganer Å grødeopsamlingsplads og ved Skænken Sø, så der har sandsynligvis været 3 par.

2002: Første observation blev 16/1 1 ved Grødeopsamlingspladsen. Sidste observation blev 17/12 1 ved Præstholm. 1 par sås henholdsvis ved Præstholm og Vesterenge i maj. Den 2/8 sås 1 adult med 1 unge ved Høje Sande. I august og september var der flere observationer, men på dette tidspunkt er det vanskeligt at afgøre, om det er trækfugle eller lokale ynglefugle. Største observation blev 21/9 9.

Der blev registreret 4 par i 1994. En art, der er vanskelig at optælle, da den ofte skjuler sig i rørsumpen. Hannerne er dog aktive om natten.

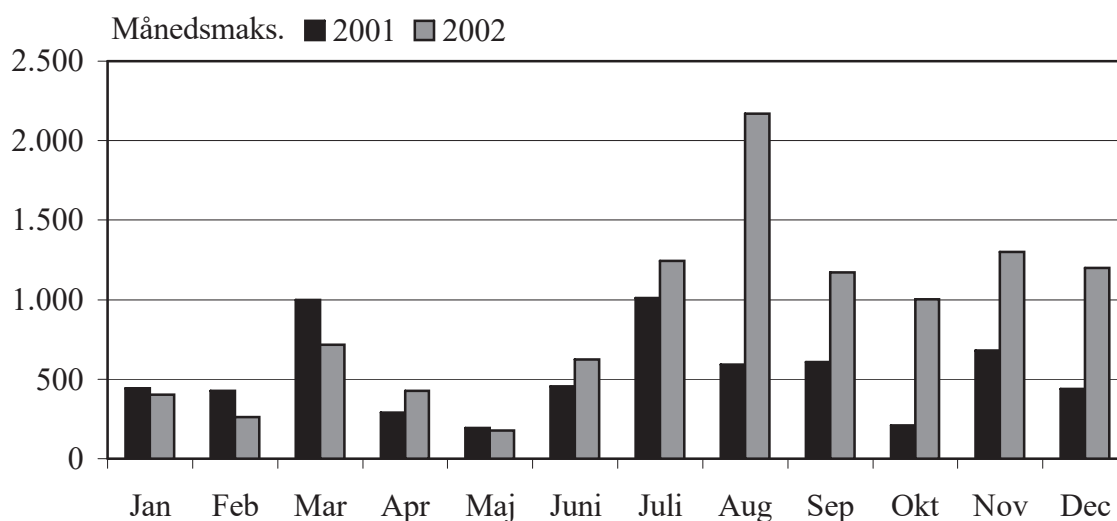
Blishøne (*Fulica atra*)

Meget almindelig yngltrækfugl, der ses hele året.

2001: Der er ikke foretaget nogen vurdering af antal ynglepar, men 100-200 par har der været tale om. De største tællinger i yngletiden, april-juni, gav således 289 fugle den 7/4 og 455 den 16/6. Mange reder med rugende fugle var nemme at iagttage på grund af den manglende tilgroning. Ellers blev den største tælling 21/7 1.011.

2002: Antallet af ynglepar skønnes igen at ligge mellem 100 og 200 par. Største tælling blev 17/8 2.169.

Efter naturgenopretningen er den blevet en meget almindelig ynglefugl. I 1994 registreredes blot 4-6 ynglepar. En art, der er vanskelig at optælle som ynglefugl, da parrene/rederne kan være svære at få øje på i den høje rørsumpvegetation.

Trane (*Grus grus*)

Meget sjælden trækfugl, der overvintrer i Sydeuropa.

Eneste observation i området blev 9/5 2001, hvor 2 adulte traner trak nord på over Falbækvej.

Strandskade (*Haematopus ostralegus*)

Ret almindelig yngle- og trækfugl. Overvintrer i Vadehavet.

2001: De første fugle var 6/3 2, og den seneste blev set allerede den 23/7. Største observation var 16/6 30. Ynglebestanden på selve Skjern Enge blev vurderet til 3 ynglepar.

2002: Årets første var 10/3 3 fugle, og de seneste 2 fugle sås 29/7. Største observation var 15/6 14 fugle. Ynglebestanden blev skønnet til 2-3 par.

Strandskaden optræder almindeligt i yngle- og træktiden, men normalt i et beskedent antal på under 10 fugle. De benytter engene som fødesøgningsområde og bringer derefter, som en af de eneste vadefuglearter, føde til ungerne på reden. Det betyder, at arten kan fouragere i området, men yngle et andet sted.

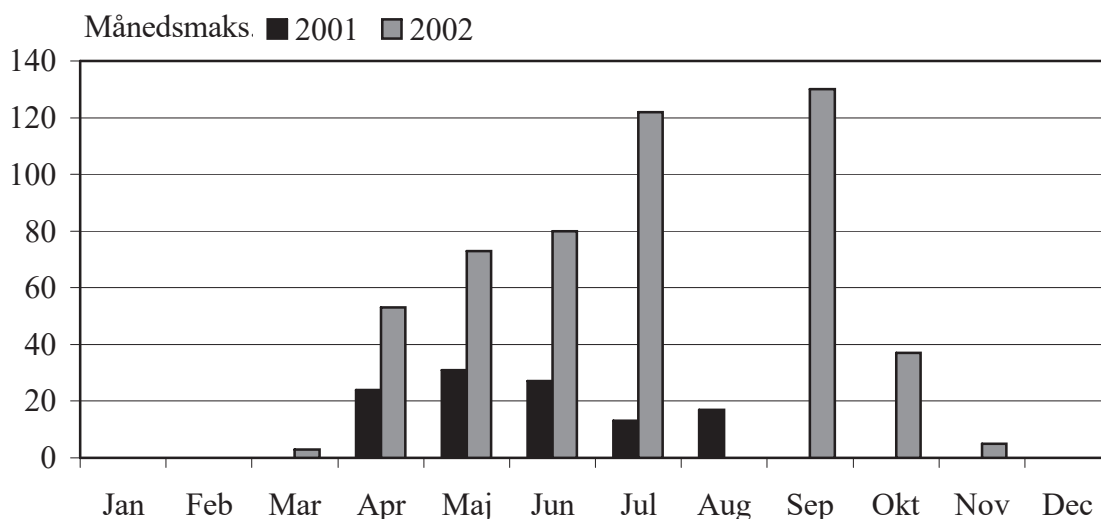
I 1994 ynglede ligeledes kun få par i området, og den var ikke almindelig som trækfugl.

Klyde (*Recurvirostra avosetta*)

Ret almindelig yngltrækfugl. Overvintrer i Sydvesteuropa. Optaget på den danske Gulliste og EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

2001: Blev iagttaget i perioden 3/4-26/8. Det største antal var 10/5 31. På Vesterenge forsøgte klyderne tidligt på foråret at etablere en koloni. Op til 12 rugende fugle blev talt, men tilsyneladende blev kolonien udsat for forstyrrelser, og fuglene opgav. Nogle flyttede ud på sandbanker i Hestholm og genoptog yngleforsøgene der. Ved Skænken Sø rugede yderligere 2 par, men deres reder blev plyndret. Ynglesuccesen var således begrænset. Fra diget ved Lønborggård sås dog 16/6 2 adulte fugle med 3 unger, og ved Hestholm Sø sås en adult fugl med en unge.

2002: Årets første blev 16/3 3 fugle, og de seneste 5 fugle sås så sent som 12/11. Antallet af ynglepar steg kraftigt i forhold til 2001 og vurderedes til 62-72 par, flest i Hestholm Vest, men nogle ynglede også i Vesterenge og Hestholm Øst. I Østområdet fandtes yderligere 2 ynglepar.

Med sit iøjnefaldende udseende og sin åbenlyse og højrøstede fremtræden er klyden en fugl, man bemærker på Skjern Enge. Fuglene findes især på sandbankerne i Hestholm samt ved Vesterenge og Lønborggård, men der er iagttagelser fra stort set hele området.

Forekom ikke i området i 1994.

Lille præstekrave (*Charadrius dubius*)

Ret sjælden yngltrækfugl, der overvintrer i Vest- og Centralafrika. Optaget på den danske Rødliste.

2001: Lille præstekrave blev iagttaget i perioden 16/4-12/9. 1 par med 3 unger kunne iagttages omkring oplagspladsen vest for Lønborggård, og den anslås at have ynglet med 4-5 par.

2002: Første observation 20/4 1 ved Skjern Camping. Sidste observation er 21/9. Antal ynglepar anslås til 2-3, plus 5 i det nyetablerede Østområde.

Lille præstekrave yngler ved vegetationsfattige vådområder inde i landet, fx i grusgrave. Arten flytter meget omkring, og den er kendt som pionerart ved anlægsarbejder af forskellig art. Den har været hurtig til at udnytte mulighederne, da der opstod en del passende områder under naturgenopretningen af Skjern Enge. Således ynglede der i 2000 minimum 6 par på bunden af den nygrave, men endnu ikke vandfyldte, å. I 2001 husede området faktisk over halvdelen af de kendte ynglepar i Ringkøbing amt.

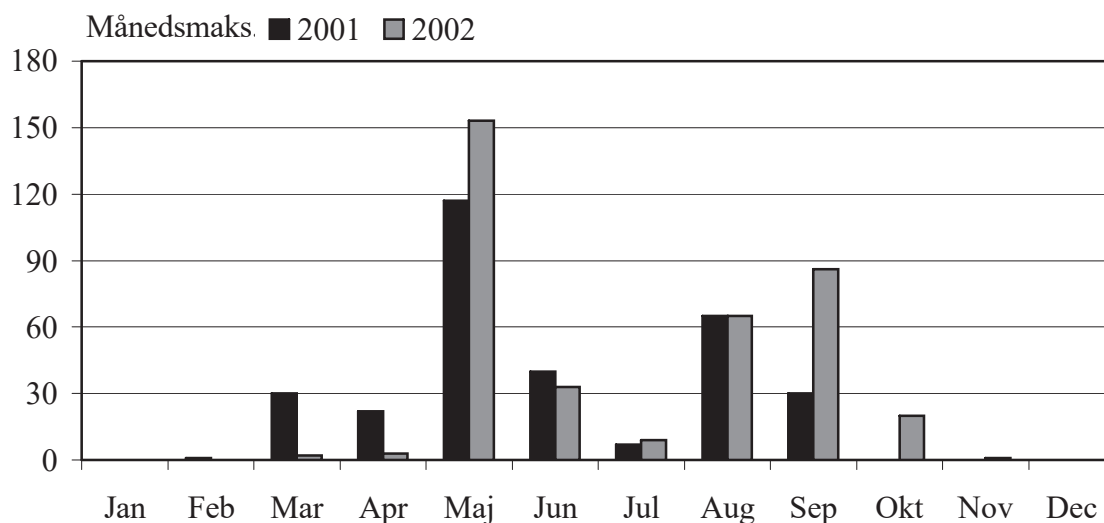
Arten må forventes at få det sværere fremover, efterhånden som vegetationen spirer frem på de for arten egnede ynglesteder. Der er ingen iagttagelser fra 1994.

Stor præstekrave (*Charadrius hiaticula*)

Fåtalig ynglefugl og trækgæst til og fra ynglepladserne i Skandinavien.

2001: Den er set i perioden 17/2-15/9. Ynglefugle fra nordlige bestande trækker gennem landet i maj, og på Skjern Enge sås således 22/5 100 og 30/5 117. Om efteråret forekommer der noget færre. Største tal er 16/8 65 fugle. Artens fortrukne ynglested er langs havet, men alligevel sås 1 par med 1-2 unger nær Hestholm P-plads, og det anslås, at der har ynglet 2 par i området.

2002: Første observation 14/3 2 fugle, og sidste 12/11 1 vest for Lønborggård. Forårstrækket kulminerede 23/5 med 153 fugle, medens efterårstrækket havde 2 toppunkter, 29/8 65 og 21/9 86. Der ynglede 1 par, plus 1-2 par i Østområdet.

I 1994 blev stor præstekrave kun set ganske få gange, og den ynglede ikke.

Hvidbrystet præstekrave (*Charadrius alexandrinus*)

Sjælden yngletrækfugl. Overvintrer i Sydvesteuropa og Nordafrika.

2001: Der er tre observationer af 1 fugl 8/4, 28/4 og 6/7. På grund af den store tidsmæssige afstand mellem iagttagelserne må det dreje sig om 3 forskellige fugle.

2002: I foråret er der 3 iagttagelser af 1 fugl i perioden 14-21/5.

Danmark ligger på nordgrænsen af udbredelsesområdet, og de eneste regelmæssigt benyttede ynglepladser her i landet findes i Vadehavet, på Rømø og Fanø.

Pomeransfugl (*Charadrius morinellus*)

Årlig trækgæst om foråret på vej til ynglepladserne i Skandinavien fra overvintringsområdet i Nordafrika.

2001: De første 9 pomeransfugle dukkede op 27/4, og antallet steg langsomt for at kulminere 16/5 med 67. Sidste observation var 25/5 10. Tidsmæssigt er forekomsterne normale, men antallet af fugle er under middel.

2002: Den 28/4 sås 4 overflyvende fugle. Maksimum blev 17/5 44 på de traditionelle steder ved Grønæltevej/Falbækvej. Årets sidste sås 20/5 12.

Arten ses meget fåtalligt i området mellem yngleplads og vinterkvarter, da de fleste fugle flyver de 3.000 km nonstop. I Danmark gør nogle dog ophold på traditionelle rastelokaliteter i Vestjylland. Skjern Enge, der har været kendt som artens rastepads i over 100 år, udgør den største, kendte rastepads for arten i Europa. Der ses af og til over 100 fugle midt i maj.

Fuglene bruger som rasteplads åbne, tørre og sparsomt bevoksede områder, og på Skjern Enge er det spirende kornmarker, der bliver benyttet. De traditionelt mest benyttede marker langs Falbækvej og Grønæltevej er ikke berørt af naturgenopretningen, hvorfor forekomsten ikke forventes at blive påvirket negativt af Skjern Å Naturprojektet. Visse områder i det nuværende Hestholm og Vesterenge blev dog til tider benyttet af fuglene tidligere.

Pomeransfuglens forekomst i Skjern Enge er beskrevet grundigt i ”Ringkøbing Amts Fugleliv” nr. 15 (2002).

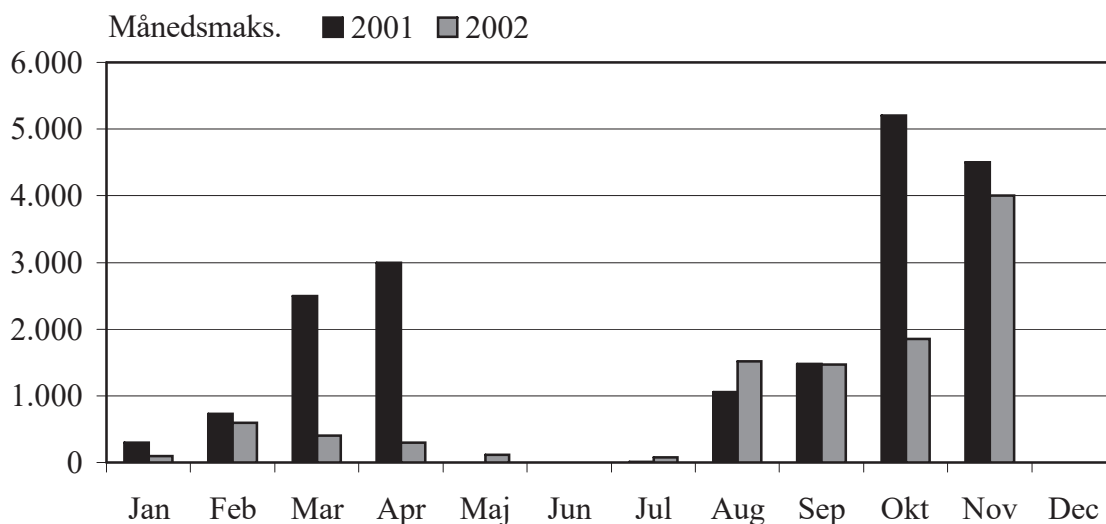
Hjejele (*Pluvialis apricaria*)

Meget almindelig trækfugl. Overvintrer i Sydvesteuropa. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Årets første iagttagelse var 27/1 med 300 fugle. Forårsmaksimum var 21/4 2.500 og 5/5 3.000. Efterårstrækket toppede 17/10 med 5.200 fugle. Sidste observation var 17/11 15.

2002: De første fugle sås 27/1, og allerede 30/1 blev forårets maksimum nået med 1.000 fugle. I efteråret sås 17/8 1.515. Antallet øgedes til 1.850 i oktober for at toppe 9/11 med 4.000 fugle.

Hjejlen er den talrigeste vadefugl på Skjern Enge, og den sætter derfor sit tydelige præg på området i træktiden. Fuglene fouragerer især på de dyrkede marker nord for det naturgenoprettede område samt på området nord for Lønborggård. Ind imellem bruger fuglene andre mere uforstyrrede dele af området, især på Vesterenge, til hvilepladser.

Hjejlens forekomst i området har ikke ændret sig siden 1994, hvilket skyldes, at der stadig er velegnede rastepladser på de dyrkede arealer, især nord for projektområdet.

Strandhjejle (*Pluvialis squatarola*)

Almindelig trækgæst til og fra yngleområderne i arktisk Rusland. Overvintrer i Sydvesteuropa.

2001: Der var observationer i perioden 24/5-17/11. Største antal var 8/8 8.

2002: 4 forårsobservationer af maksimalt 4 fugle, og 8 efterårsobservationer af maksimalt 7 fugle.

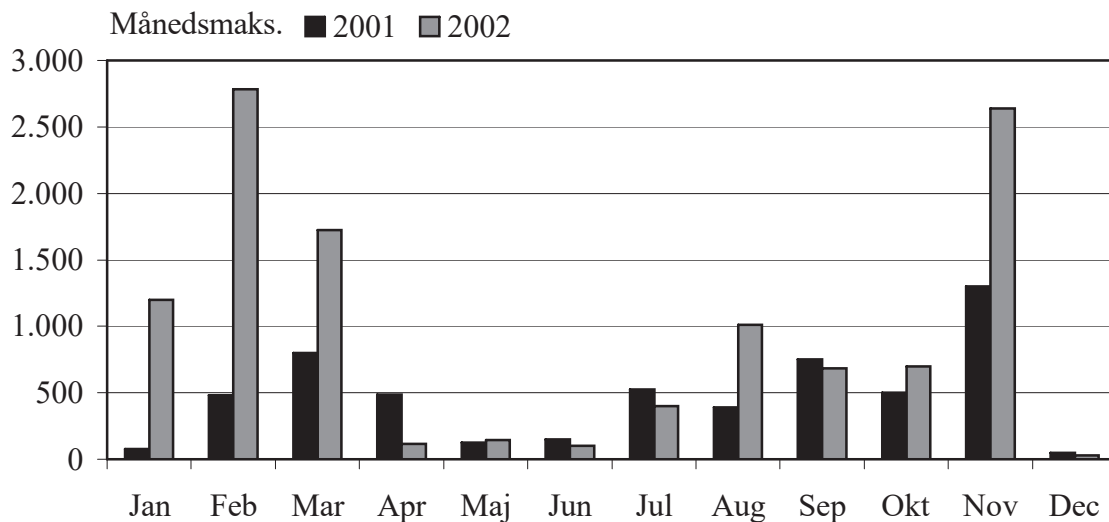
Strandhjejlen foretrækker store, åbne vadeblader til rast og fødesøgning. Det er derfor ikke overraskende, at arten kun sparsomt benytter Skjern Enge.

Vibe (*Vanellus vanellus*)

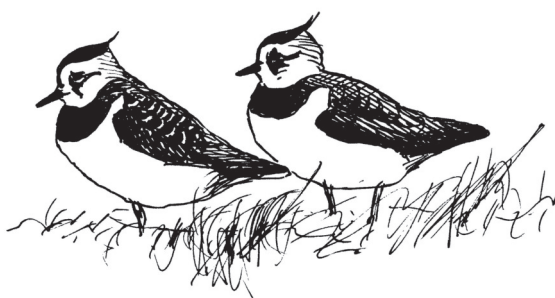
Almindelig yngletrækfugl og meget almindelig trækgæst. Overvintrer i Sydvesteuropa. Optaget på Gullisten som ynglefugl.

2001: Den første vibeflok på 14 blev set allerede 10/1, og viber kunne ses til ind i december. Således sås 6/12 en flok på 30. Der er ikke foretaget optælling af ynglepar, men den yngler almindeligt. Største antal om foråret var 6/3 800. Om efteråret var tallene større med 750 22/9 og 4/11 1.300.

2002: Sås i alle årets måneder. Tidligste observation var 20/1 97, og seneste 30/12 28 fugle. Forårets højeste tal blev 8/2 2.785 (+ 120 i Østområdet). I efteråret ses flest 16/11 2.475. Der er heller ikke foretaget optælling af ynglepar i 2002.

Der er tilsyneladende ikke sket ændringer i vibens forekomst i området de seneste 25 år, hvilket måske skyldes, at de i træktiden i stor stil fouragerer på dyrkede marker. Disse findes stadig som et karakteristisk landskabselement.

Islandsk ryle (*Calidris canutus*)

Almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Grønland og Canada. Overvintrer i Vadehavet.

2001: Et mindre antal sås på efterårstræk. Største observation 9/9 21 ungfugle.

2002: En forårsobservation 17/5 af 1 fugl. Efterårets første observation 17/7, og sidste fugl sås 28/10. I alt 32 observationer af 249 fugle, flest 9/9 46. Endvidere foreligger der en vinterobservation af en fugl 23/12 ved Pumpestation SØ.

På trækket foretrækker islandske ryler åbne vadeblader, og Vadehavet er artens foretrukne opholdssted i Danmark. Hos islandsk ryle kan man som hos flere vadefuglearter iagttage det fænomen, at de gamle fugle forlader ynglepladserne længe inden ungfuglene. Alligevel er ungfuglene i stand til på egen hånd at finde vej, så de kan slutte sig til de voksne fugle i vinterkvarteret. På Skjern Enge ses de gamle i juli og den første halvdel af august, medens ungfuglene trækker igennem fra sidst i august til midt i september.

Sandløber (*Calidris alba*)

Tilfældig trækgæst fra ynglepladserne i Grønland og Rusland. Overvintrer i Vesteuropa og Vestafrika.

2001: En fugl set 28/5.

2002: To fugle set 19/5 samt en fugl den 30/7 i Østområdet.

Sandløberen er i træktiden karakterfugl ved Vesterhavets brede sandstrande, så Skjern Enge er et atypisk sted at træffe den.

Dværgryle (*Calidris minutus*)

Ret almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Nordnorge og Nordrusland. Overvintrer i Vestafrika.

2001: Der er kun 2 iagttagelser af 1 fugl den 16/5 og 28/5. På efterårstrækket er den mere talrig, idet den er set i perioden 19/7 til 17/10, flest 19/9 60.

2002: Årets første sås 7/5. I alt foreligger der 26 forårsobservationer i perioden indtil den 25/5, flest 20/5 15. Der er en sommerobservation 9/6 af en enkelt fugl. Efterårstrækket strækker sig over perioden 17/7 til 20/10, flest 21/9 16.

Dværgrylen er vores mindste vadefugl, der kun vejer ca. 20 gram, svarende til et 4,25 kroners brev. Arten er normalt mest talrig i Danmark om efteråret, hvor det er de gamle fugle der ankommer først. Først senere følger ungfuglene efter. De er ofte tillidsfulde og kan, specielt fra P-pladsen ved Hestholm, iagttages på ganske få meters afstand.

Temmincksryle (*Calidris temminckii*)

Ret almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Skandinavien. Overvintrer i Vest- og Centralafrika.

2001: Set i perioden 6/5-5/6 med flest 19/5 80 fugle ved Lønborggård. Fra efteråret er der iagttagelser fra perioden 14/7-3/9, men af færre fugle end om foråret. Maksimum er 5/8 8 fugle.

2002: Første forårsagttagelse er 6/5 2 fugle, og seneste er 25/5 1. Maksimum 10/5 43 fugle. Efterårstrækket startede 7/7 med 2 fugle, og de sidste 3 sås 21/9. Maksimum 17/7 med 14 fugle.

Temmincksrylen er talrigest på Skjern Enge om foråret. I modsætning til andre ryler foretrækker arten under trækket at raste på lokaliteter væk fra kysterne. Det var derfor forventet, at Skjern Enge ville "ligge godt" til arten. Om efteråret tager fuglene den mere med ro og raster længere tid, hvor der er gode fødemuligheder.

Stribet ryle (*Calidris melanotos*)

Sjælden gæst fra Nordamerika eller Østsibirien.

En fugl blev iagttaget 28/4 2002 ved Lønborggård.

Krumnæbbet ryle (*Calidris ferruginea*)

Ret almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Sibirien. Overvintrer i Vestafrika.

2001: På forårstrækket er arten set 24/5-15/6, flest 15/6 11. Returtrækket er observeret 5/7-16/9, med flest 22/7 84.

2002: Der er en meget tidlig iagttagelse fra 26/4. Ellers fandt forårstrækket sted i perioden 19/5-3/6, flest 19/5 4. Efterårstrækket er observeret 17/7-21/9, flest 28/7 11.

Om foråret går den krumnæbbede ryles hovedtrækrute uden om Danmark, og her iagttages kun få fugle. Om efteråret bruger arten derimod normalt de næringsrige områder i Danmark til at "tanke op", inden rejsen går videre sydpå.

Sortgrå ryle (*Calidris maritima*)

Tilfældig trækgæst, der overvintrer i Danmark.

Der er 2 iagttagelser af 1 fugl ved Hestholm P-plads den 21/9 og 26/9 2002. Artens foretrukne opholdssted er moler, bølgebrydere og tangbevoksede klipper langs havet.

Almindelig ryle (*Calidris alpina*)

I Danmark træffes 2 racer, der begge er truffet i området.

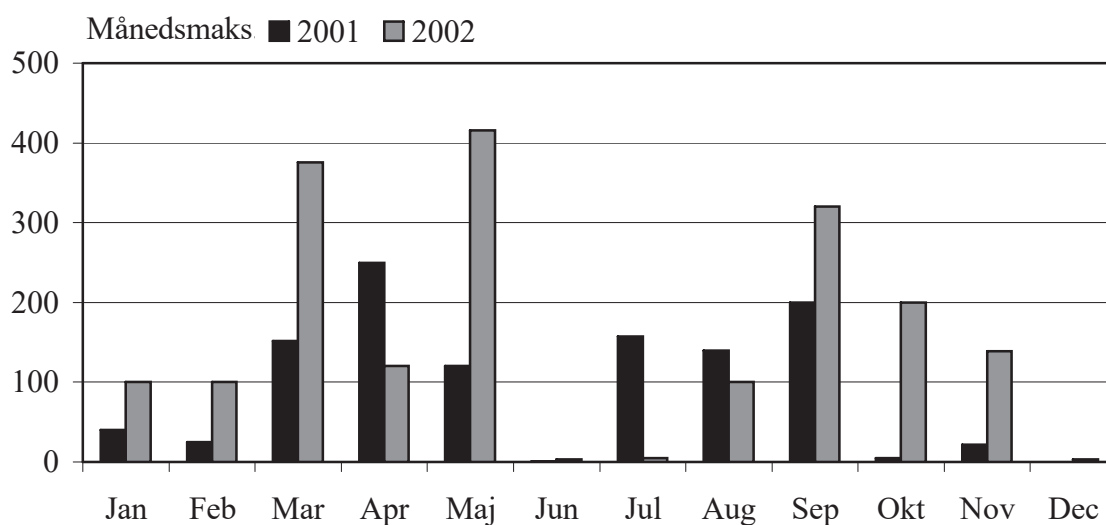
Almindelig ryle (*Calidris alpina alpina*)

Almindelig trækgæst fra Skandinavien og Nordrusland. Overvintrer i Sydvesteuropa. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Optræder ikke specielt talrigt, idet maksimum om foråret var 7/4 250, og maksimum om efteråret var 12/9 200. Racen har tilsyneladende forsøgt at overvintrere, idet der er 3 observationer fra januar og 1 fra februar.

2002: Set om foråret i perioden 27/1 til 28/5, flest 23/5 416 ved Hestholm P-plads. Der er 1 sommeriagttagelse 15/6 af 3 fugle ved Amholmbroen. Efterårsfuglene ses 13/7-23/12, flest 21/9 med 320 fugle.

Almindelig ryle er den talrigest forekommende vadefugl i Danmark, hvor den kan optræde i tusindtallige flokke på vadeblader i træktiden.

Engryle (*Calidris alpina schinzii*)

Fåtalig strejfgæst fra danske ynglepladser. Overvintrer i Sydvesteuropa.

2001: En observation af 1 fugl den 3/4 kan muligvis være en ynglefugl. Der er 2 ikke racebestemte sommerobservationer af almindelig ryle fra den 13/6 og 16/6, men det er sandsynligt, at der er tale om engryler.

Racen yngler fåtaligt på kreaturafgræssede strandenge i Danmark, men er i kraftig tilbagegang. Skjern Enge vil ad åre kunne blive et yngleområde for racen.

I 1994 sås almindelige ryler kun ved oversvømmede marker i september og oktober, hvor op til et par hundrede blev set.

Kærløber (*Limicola falcinellus*)

Tilfældig trækgæst.

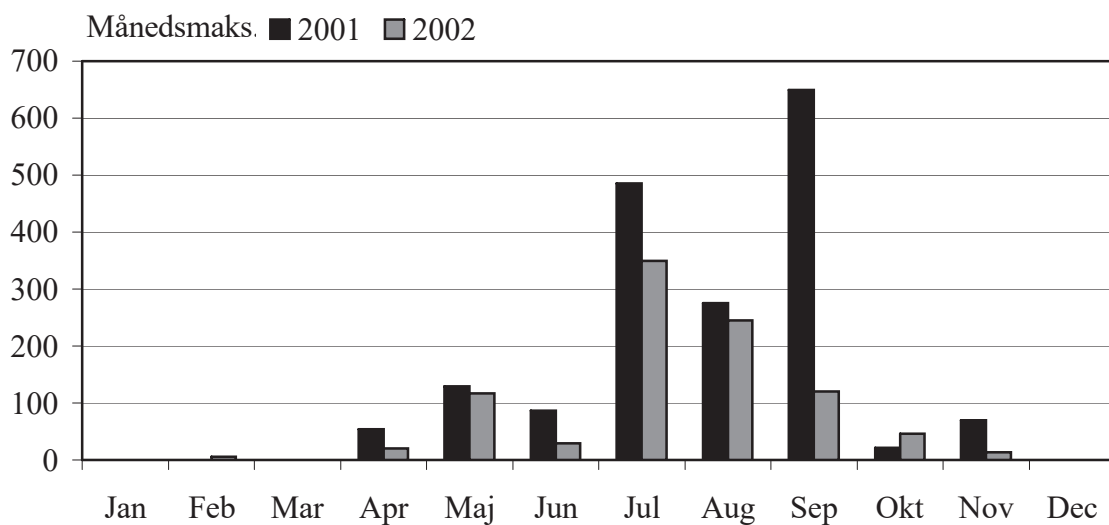
Eneste iagttagelse er 14/5 2002 1 ved Hestholm P-plads.

Brushane (*Philomachus pugnax*)

Almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Skandinavien. Overvintrer i Vestafrika.

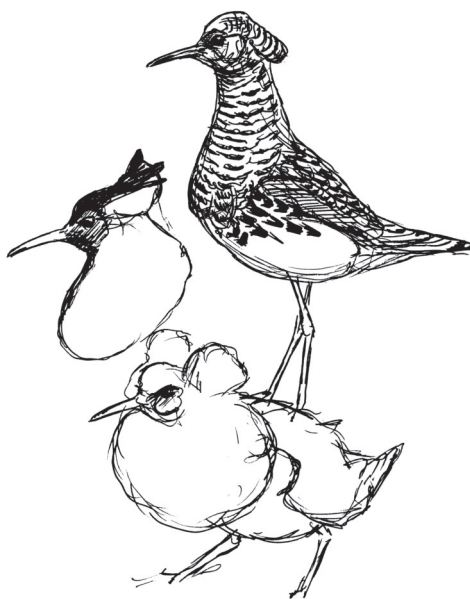
2001: Set i perioden 3/4-17/11. Det største antal under efterårstrækket er 12/9 650 fugle.

2002: En tidlig iagttagelse 8/2 af 6 fugle. I øvrigt set i perioden 5/4-9/11, flest om foråret 4/5 117, flest om efteråret 27/7 350.

Artens foretrukne opholdssteder er Vesterenge og på nordsiden af Hestholm. Flokke kan endvidere fouragere på markerne omkring Falbækvej sammen med viber og højler. Langt de fleste fugle, der ses i Danmark, er trækgæster fra nordlige ynglepladser, men brushanen yngler også her i landet på ferske strandenge. Bestanden er dog truet og i tilbagegang. Især er det problematisk, at ynglefuglene koncentrerer sig på stadig færre ynglepladser. De naturgenoprettede Skjern Enge er en potentiel ynglelokalitet for brushanen, men der har dog endnu ikke været tegn på yngleaktivitet.

I 1994 sås kun enkelte fugle om efteråret på oversvømmede marker.

Enkeltbekkasin (*Lymnocryptes minimus*)

Fåtalig trækgæst om efteråret. Overvintrer i Vest- og Sydeuropa samt Nordvestafrika.

2001: En observation 16/9 1 fugl Poldene.

2002: Der er 2 efterårsobservationer, 21/9 og 9/10 af 1 fugl.

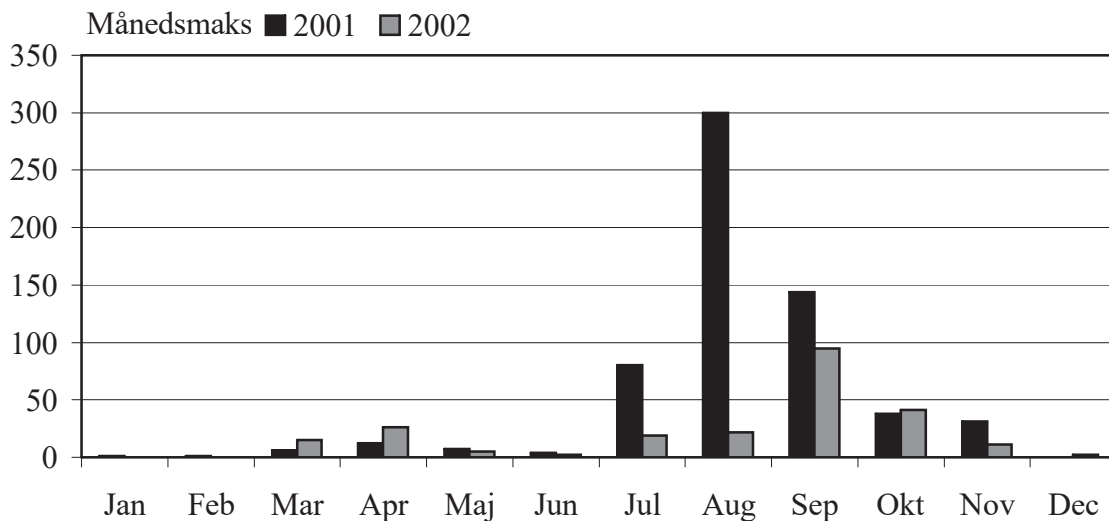
Enkeltbekkasinen er svær at registrere, da den er godt kamufleret og først flyver op på få meters afstand.

Dobbeltbekkasin (*Gallinago gallinago*)

Ret almindelig ynglefugl og almindelig trækgæst. Overvintrer i Vest- og Sydvesteuropa.

2001: Observeret i alle måneder bortset fra december. Største antal er 19/8 300. Den yngler på Skjern Enge, idet mindst 9 fugle er set eller hørt under parringsspillet, de fleste i Hestholm-området. Det reelle antal ynglepar må antages at ligge en del højere.

2002: Der er ingen observationer fra vintermånederne januar og februar. Første fugl blev set 16/3 ved Klinkerne, og sidste 19/12 ved åmundingen. Største observation er 14/9 95 på en optælling. Der er ikke gjort forsøg på optælling af antal ynglepar, men arten har helt sikkert ynglet også i 2002.

Dobbeltbekkasinen kan ses på Skjern Enge året rundt. Arten er godt kamufleret, og den flyver først op på relativ tæt hold.

Ynglede ikke i 1994 og forekom hyppigst ved åmundingen med et maksimum på 77 fugle.

Tredækker (*Gallinago media*)

Sjælden trækgæst om efteråret.

2001: Der er 1 observation 23/9 af 1 fugl på Poldene.

2002: Igen 1 efterårsobservation, 8/9 på Østerenge.

Tredækkeren lever skjult og flyver først op på under 10 meters afstand. For blot 100 år siden var den dansk ynglefugl, idet den ynglede ved Fuglsand på Skjern Enge. I dag skal man til det østlige Polen eller Nordskandinavien for at finde de nærmeste ynglepladser.

Skovsneppe (*Scolopax rusticula*)

Tilfældig trækgæst.

Der foreligger 2 observationer, begge fra 2001, af 1 fugl, 16/6 Ganer Å grødeopsamlingsplads og 25/11 Lønborggård.

Skovsneppen yngler sparsomt i Vestjylland, men er talrig på træk forår og efterår.

Stor kobbersneppe (*Limosa limosa*)

Der forekommer 2 racer i Danmark, der begge er truffet i området

Stor kobbersneppe (*Limosa limosa limosa*)

Ret almindelig trækgæst fra danske og skandinaviske ynglepladser. Overvintrer i Vest- og Centralafrika.

2001: Der foreligger 6 forårsobservationer. Den første er 30/3 2 fugle, og den seneste er 16/5 3 fugle. Der er lidt flere efterårsobservationer, nemlig 24 i perioden 5/7-28/9. Største antal 12/9 8. Der er ingen iagttagelser fra yngletiden.

2002: Blev set i perioden 13/4-22/12, flest 27/7 15. En spillende fugl blev set den 18/4 Hestholm Øst, men kun den ene gang. Yderligere tegn på yngleforsøg er ikke rapporteret.

Der findes en stor ynglebestand på Tipperhalvøen, og Danmark udgør nordgrænsen for yngleområdet i Europa. Inden afvandingen i 1960'erne ynglede der 20 par på Skjern Enge, men de forsvandt, da den ikke trives på tørre marker. Efter naturgenopretningen er der håb om, at den igen vil etablere sig som fast ynglefugl i området.

I 1994 blev der kun set ganske få fugle.

Islandsk stor kobbersneppe (*Limosa limosa islandica*)

Sjælden trækgæst fra ynglepladserne på Island.

En del af efterårsfuglene fra perioden 25/8-22/12, bl.a. 1/9 15, er blevet bestemt til denne race, der ellers normalt overvintrer i Storbritannien og længere sydover langs Vesteuropas kyster. Racen er siden slutningen af 1990'erne i stigende antal blevet set her i landet, og det skyldes sikkert, at den udvider sine yngle- og overvintringsområder i disse år.

Lille kobbersneppe (*Limosa lapponica*)

Fåtalig trækgæst på vej til og fra ynglepladserne i Skandinavien og Nordrusland. Overvintrer i Vest- og Sydvesteuropa.

2001: Der er gjort enkelte spredte iagttagelser. Der er tale om 1 forårsiagttagelse af 1 fugl den 24/5, samt 9 efterårsiagttagelser i perioden 14/7-12/9. Største antal var 21/7 og 8/8 15.

2002: Der er 10 iagttagelser i perioden 1/5-21/12 af relativt få fugle, flest 22/9 26.

Lille regnspove (*Numenius phaeopus*)

Fåtalig trækgæst fra og til Skandinavien og Rusland. Overvintrer i Vest- og Sydvestafrika.

2001: Kun 2 iagttagelser af i alt 5 fugle på forårstræk.

2002: Der foreligger iagttagelser fra en kort periode i maj 13-25/5, flest 20/5 5.

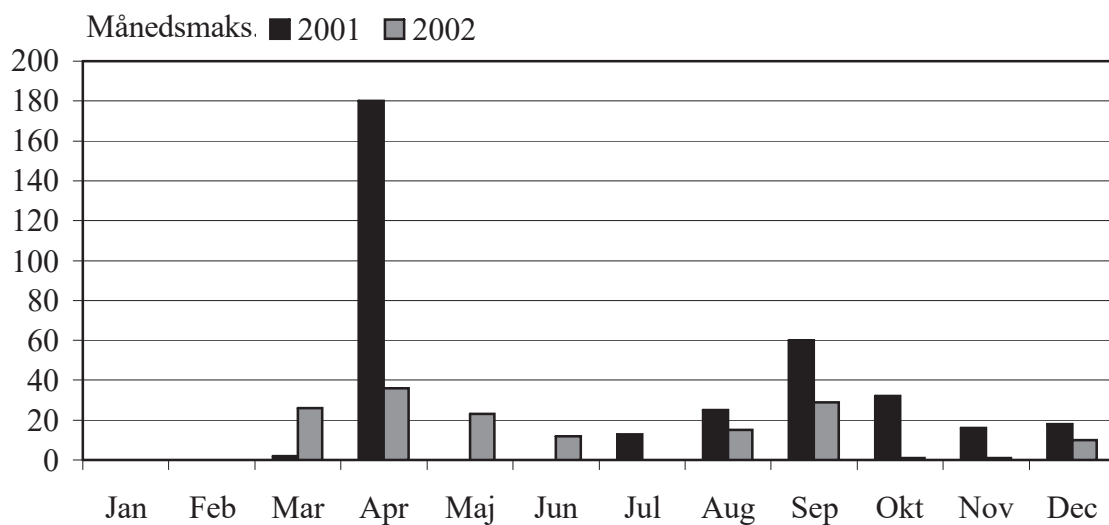
Der er gjort overraskende få iagttagelser, selvom forholdene på Skjern Enge burde passe arten udmærket.

Stor regnspove (*Numenius arquata*)

Almindelig træk- og vintergæst. Overvintrer i Vesteuropa, bl.a. i Vadehavet.

2001: Der er set flest 16/4 180. Det er ikke mange efter vestjyske forhold. De første fugle blev set 17/3. To iagttagelser fra december, 15/12 4 fugle og 22/12 hele 18 tyder på, at arten kan finde på at overvintere i området i milde vintre.

2002: Kun forholdsvis få fugle med maksimum i april.

Har som foregående art tilsyneladende svært ved ”at få øje på” Skjern Enge. Der foreligger overraskende få iagttagelser, flest fra Høje Sande, og af overflyvende fugle.

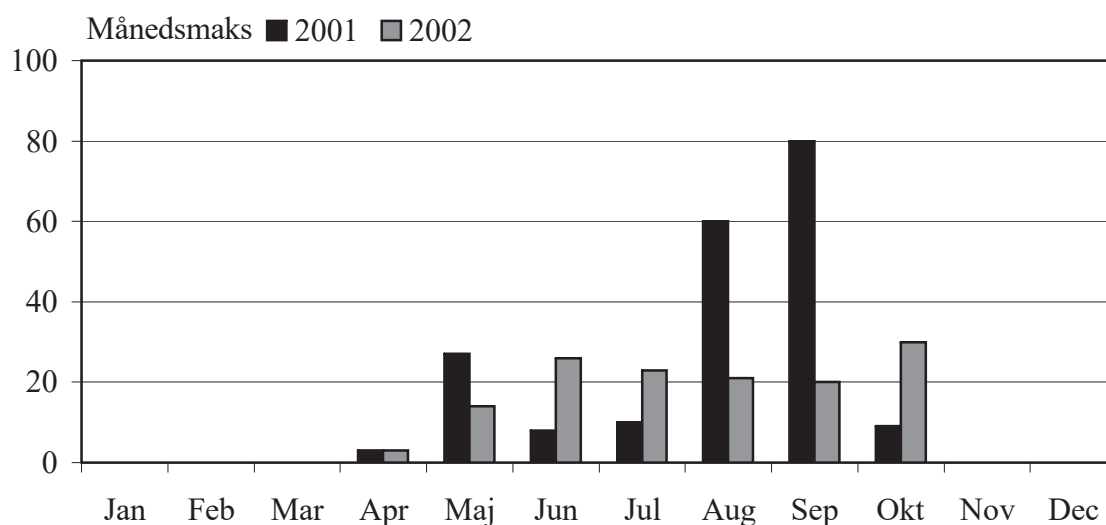
Forekom i 1994 fåtallig i træktiden marts-april og august-september med op til 20 fugle.

Sortklire (*Tringa erythropus*)

Ret almindelig trækgæst og sjælden sommergæst. Overvintrer i Vesteuropa og syd for Sahara.

2001: Forårstrækket begyndte 3/4 med 1 fugl. Den sidste sås 22/5, og største antal var 11/5 27. Efterårstrækket indledtes 13/6 med 2 fugle. Den største iagttagelse var 1/9 af mindst 80, og de sidste 5 fugle sås 25/10.

2002: Der er forårsobservationer i perioden 11/4-18/5, flest 5/5 14. Fra efteråret foreligger der observationer i perioden 3/6-19/10, flest 4/10 30 Hestholm P-plads.

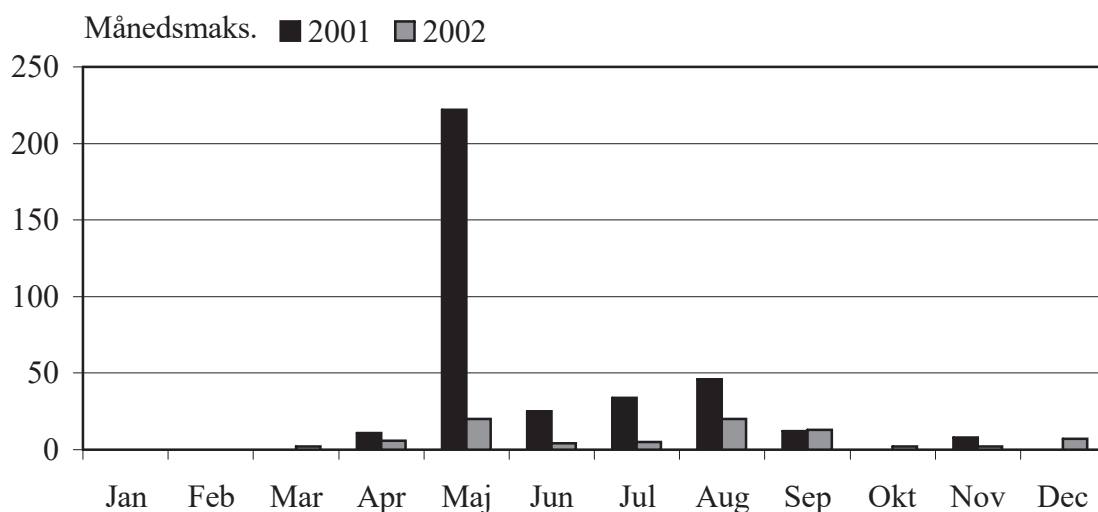
Hunnerne tilbringer kun kort tid i de nordlige yngleområder, og så snart de har lagt æg, drager de sydpå igen og overlader yngelplejen til hannerne.

Rødben (*Tringa totanus*)

Ret almindelig yngletrækfugl og almindelig trækgæst. Overvintrer i Vest- og Sydvesteuropa samt Nord- og Vestafrika. Optaget på den danske Gulliste.

2001: Årets første observation var 3/4. De relativt få fugle i april er formodentlig danske/lokale ynglefugle. På Skjern Enge yngler formodentlig indtil videre kun få par. Det eneste bevis på yngel er en dununge ved Engholm 16/6. I maj passerede trækken af nordlige fugle, og det kulminerede 22/5 med 222 fugle. I august/september forlod fuglene igen området. En sen observation 14/11 af 8 fugle kan dreje sig om fugle fra den islandske bestand, som udgør en speciel race, og som overvintrer fåtalligt i Danmark.

2002: Samme mønster som i 2001 med få fugle først på foråret og i yngletiden. Første observation 25/3 af 2 fugle. Eneste tegn på yngel er 2 fugle, der viste parringsadfærd 28/5 ved Hestholm Vest. Der var gennemtræk af nordlige fugle i maj, maksimum 18/5 med 20 fugle og få fugle i efteråret. Sidste observation 5/10 2. I perioden 16/11 til 22/12 er der yderligere 13 observationer af op til 7 fugle. Det må antages, at det drejer sig om islandske fugle.

I 1994 sås kun 4 fugle i området, og der blev ikke fundet ynglepar.

Damklire (*Tringa stagnatilis*)

Tilfældig gæst fra Rusland.

I perioden 26/7-11/9 2001 blev der iagttaget hele 3 forskellige ungfugle. Bortset fra en enkelt observation ved Lønborggård blev fuglene set på Vesterenge. Der blev aldrig set mere end 1 fugl ad gangen, men forskelle i fjerdragten sandsynliggjorde, at der var tale om 3 forskellige fugle.

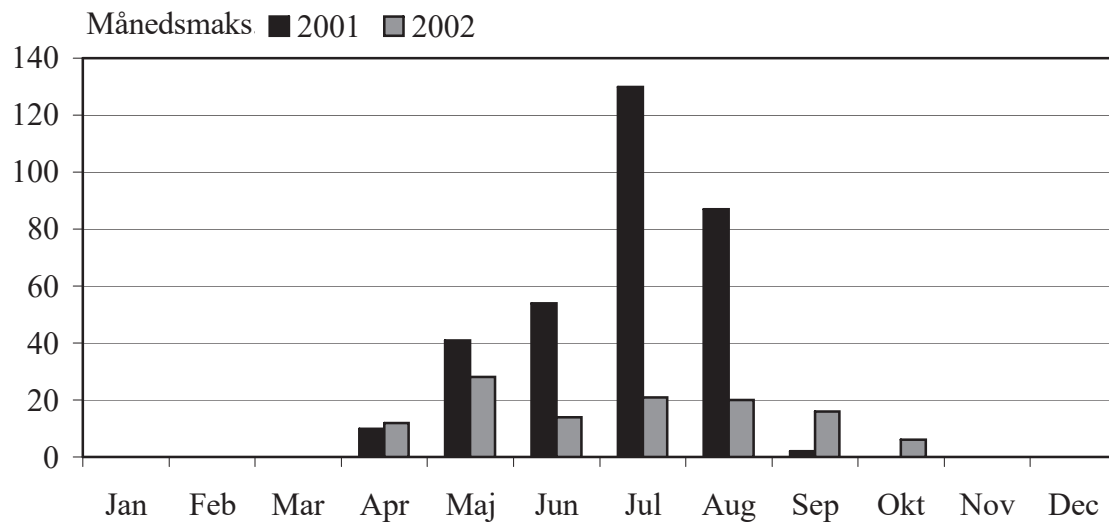
Der ses kun få fugle i Danmark hvert år.

Hvidklire (*Tringa nebularia*)

Almindelig trækgæst til og fra ynglepladserne i Skandinavien og Rusland. Overvintrer i tropisk Vestafrika.

2001: Blev set i perioden 21/4-13/10, med forårsmaksimum 6/5 41. På efterårstræk er der 9/7 set 130.

2002: Der er observationer i perioden 11/4-26/10. Forårsmaksimum 4/5 28, efterårsmaksimum 30/7 21.

Desuden sås i Østområdet 24/8 2002 40 fugle.

Arten ses især ved Lønborggård og på Vesterenge. Med sit karakteristiske flugtkald, sin aktive adfærd og livlige bevægelser er hvidkliren en iøjnefaldende fugl i Skjern Enge.

Gulbenet klire (*Tringa flavipes*)

Tilfældig gæst fra Nordamerika.

En fugl blev 3/6 2002 opdaget ved Pumpestation Øst. Til trods for at den kun opholdt sig her denne ene dag, lykkedes det mange fuglekikkere fra hele landet at se den.

Svaleklire (*Tringa ochropus*)

Ret almindelig trækgæst til og fra skandinaviske ynglepladser. Overvintrer i Sydvesteuropa og tropisk Afrika.

2001: Der er en meget tidlig observation fra 17/3, og den er set frem til 14/10. Største antal om foråret 23/4 20, om efteråret 19/8 22.

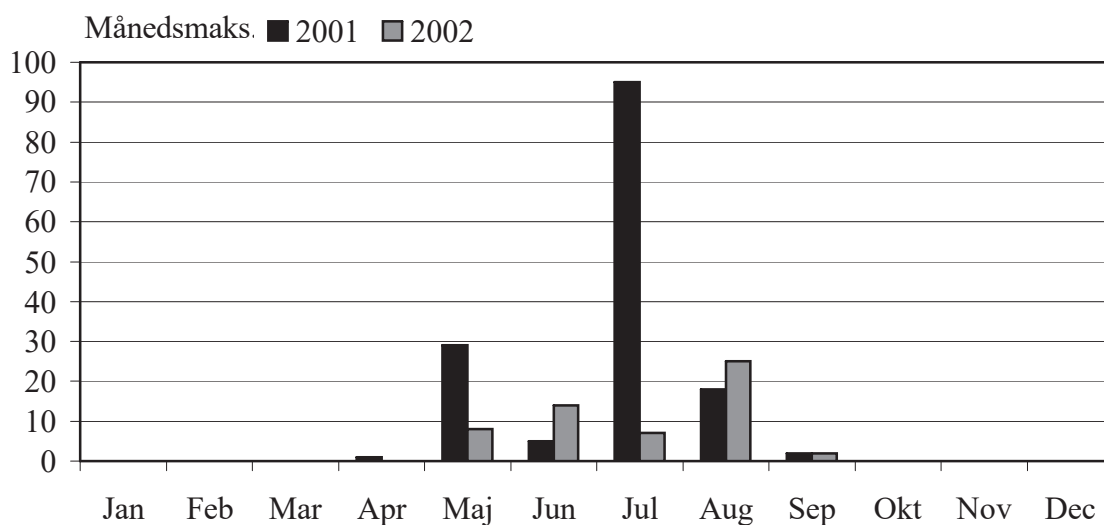
2002: Der er set fugle i perioden 18/4-16/10. Største antal blev 9/6 9.

Tinksmed (*Tringa glareola*)

Ret almindelig trækgæst på vej til og fra ynglepladserne i Skandinavien. Overvintrer i Vest- og Centralafrika.

2001: Der er observationer fra perioden 22/4-10/9. Største forekomst fra foråret 11/5 29, fra efterårstrækket 14/7 95.

2002: Der er observationer i perioden 4/5-21/9. Største antal blev 2/8 25.

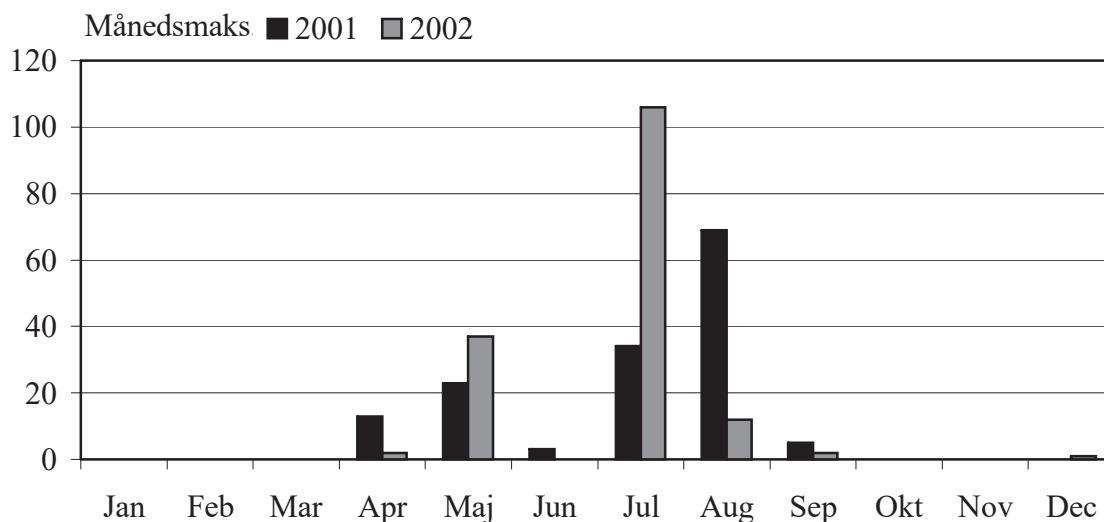

Mudderklire (*Actitis hypoleucos*)

Almindelig trækgæst til og fra Skandinavien. Overvintrer i tropisk Vestafrika.

2001: Jagttagelser i perioden 23/4-26/9. Maksimum for foråret 13/5 23, for efteråret 8/8 69.

2002: Der er observationer i perioden 4/5-21/9. Største antal om foråret blev 17/5 58 fugle. Om efteråret var der mange 21/7 106. Der var en sjælden vinterobservation 15/12 af 1 fugl.

Mudderkliren yngler kun sjældent i Danmark, men der oversommer hvert år enkelte ikke-ynglende individer. Mudderkliren træffes spredt over hele området, men færdes ofte langs selve åen. En del vil derfor blive overset, og tallene er derfor minimum.

Stenvender (*Arenaria interpres*)

Fåtallig trækgæst til og fra Skandinavien og Rusland. Overvintrer i Vestafrika.

2001: Arten blev set 11 gange i perioden 30/4-14/9 med 1-5 fugle per gang, i alt ca. 16 fugle.

2002: Der er 6 observationer af 11 fugle i perioden 17/5-14/9. Flest 14/9 5.

Odinshane (*Phalaropus lobatus*)

Sjælden trækgæst fra Nordskandinavien. Overvintrer i Indiske Ocean og i den Persiske Golf.

Der foreligger 2 observationer fra 2001 af 2-3 fugle, begge fra slutningen af maj.

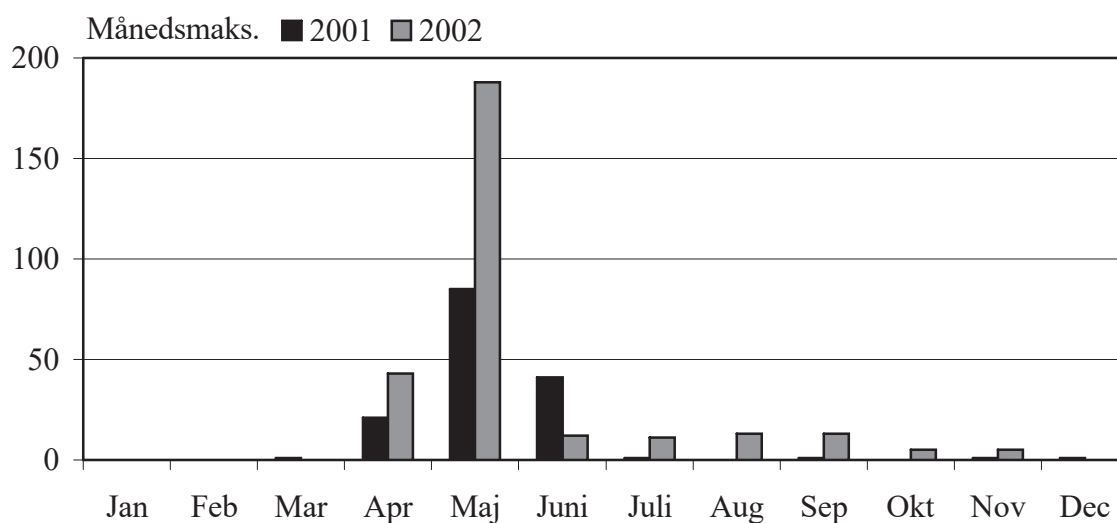
Under fødesøgning svømmer de ofte rundt i rundkredse, hvorved de hvirvler fødeemner op, som de med lynhurtige hovedbevægelser pikker op fra vandet. De er ofte ganske tillidsfulde og kan da betragtes på tæt hold.

Dværgmåge (*Larus minutus*)

Almindelig til fåtallig trækgæst. Overvintrer i Vesteuropa og Middelhavet.

2001: Forårets første observation blev 6/3 1 og efterårets sidste observation 6/12 1. Største observation blev 10/5 85.

2002: Forårets første observation blev 24/4 4 og efterårets sidste observation 12/11 5. Største observation blev 10/5 188, hvilket er mange fouragerende/rastende efter danske forhold. Hovedparten af fuglene var 1-års fugle.

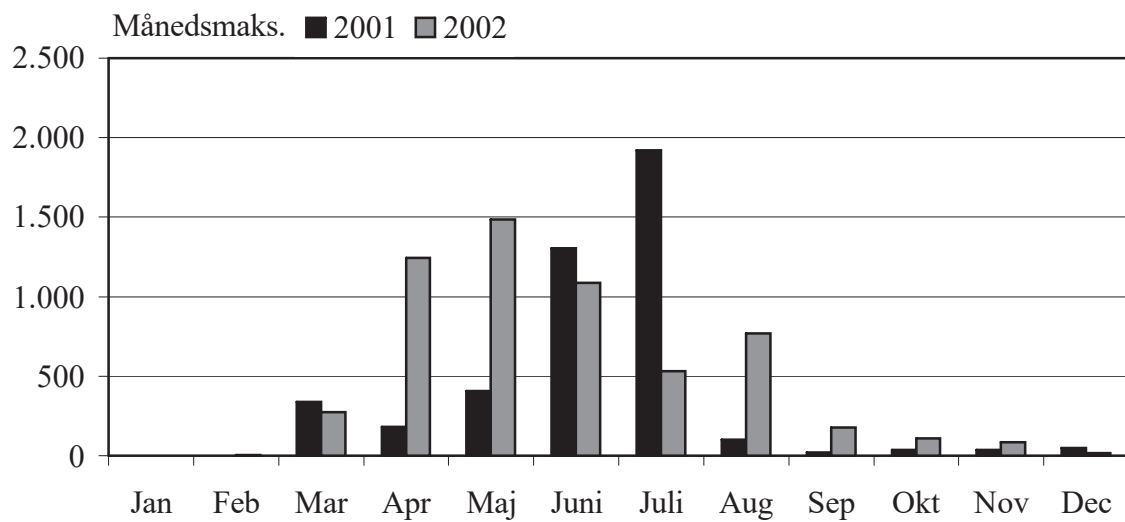
I 1994 sås kun 2 fugle ud mod Ringkøbing Fjord. Da arten efter genopretningen har optrådt i meget store tal, kan den måske blive ynglefugl i området. Den yngler ellers kun få steder i Danmark.

Hættemåge (*Larus ridibundus*)

Almindelig yngletrækfugl, mere fåtallig om vinteren. Optaget på den danske Gulliste både som ynglefugl og trækfugl.

2001: Ingen optællinger af ynglefugle.

2002: Optællinger af ynglefugle i maj og juni gav i alt ca. 1.150 par. Der var i alt 4 kolonier: Vesterenge 245 par, Præstholm 205 par, Vester Hestholm 650 par og Øster Hestholm 50 par. Antal par er vurderet efter antal fugle ganget med 0,7 – en metode der har været meget anvendelig i Vadehavets ynglekolonier.

I 1994 var arten mindre talrig og optrådte ikke som ynglefugl.

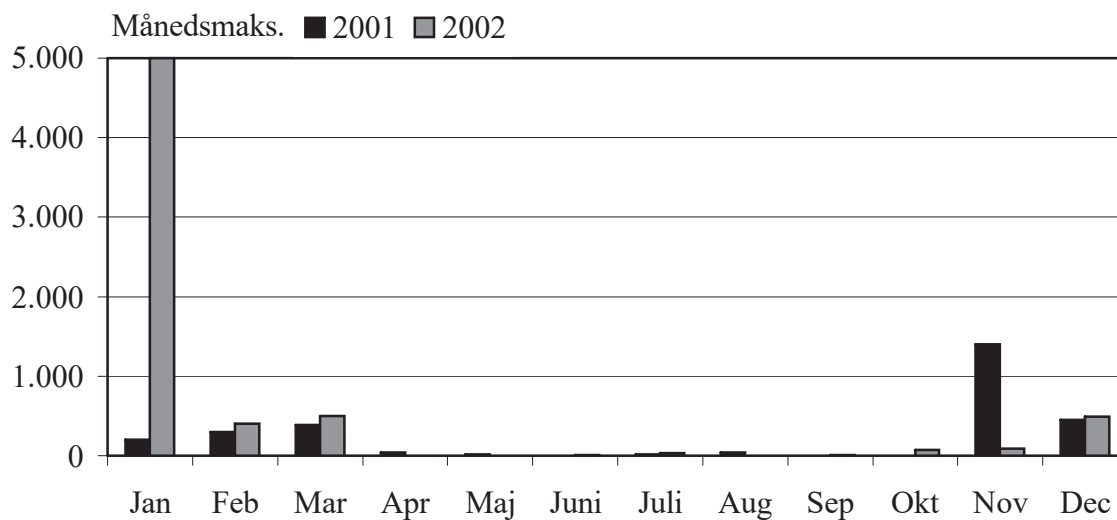
Stormmåge (*Larus canus*)

Almindelig trækfugl med flest om vinteren. Yngler på småøer i Ringkøbing Fjord. På Gullisten som national ansvarsart.

2001: Største observation blev 14/11 1.404.

2002: Største observation blev 27/1 5.000.

Der er desuden en stor iagttagelse fra Østområdet 6/2 2002 af 3.000 fugle.

I 1994 sås også store flokke af fouragerende stormmåger om vinteren, således 10.700 i november.

Sildemåge (*Larus fuscus*)

Almindelig til fåtallig trækgæst. Overvintrer i Afrika og yngler på småøer i Ringkøbing Fjord.

2001: Forårets første observation blev 17/3 2 og efterårets sidste observation 12/10. Største observation blev 3/4 19.

2002: Forårets første observation blev 15/3 1 og efterårets sidste observation blev 21/7 4. Største observation blev 21/7 5.

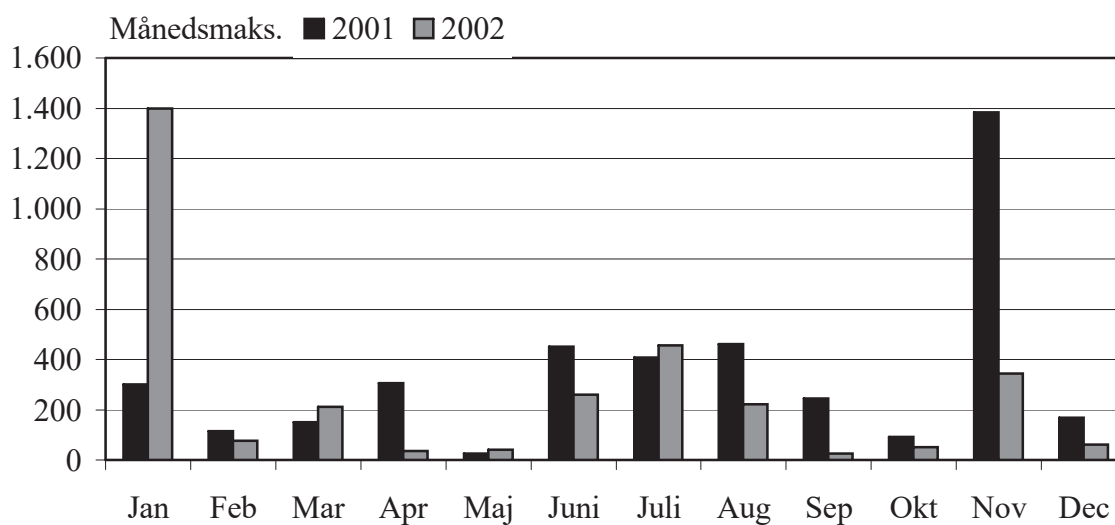
Mindre talrig i 1994.

Sølvmåge (*Larus argentatus*)

Almindelig trækfugl, der ses hele året. Yngler på flere småøer i Ringkøbing Fjord.

2001: Største observation blev 14/11 1.384.

2002: Største observation blev 25/1 1.400.

Især om vinteren benyttes Hestholm-området som overnatningslokalitet. De største tal fra de to år er også fra overnatningstællinger.

I forhold til 1994 er der tale om en kraftig stigning i antal fugle.

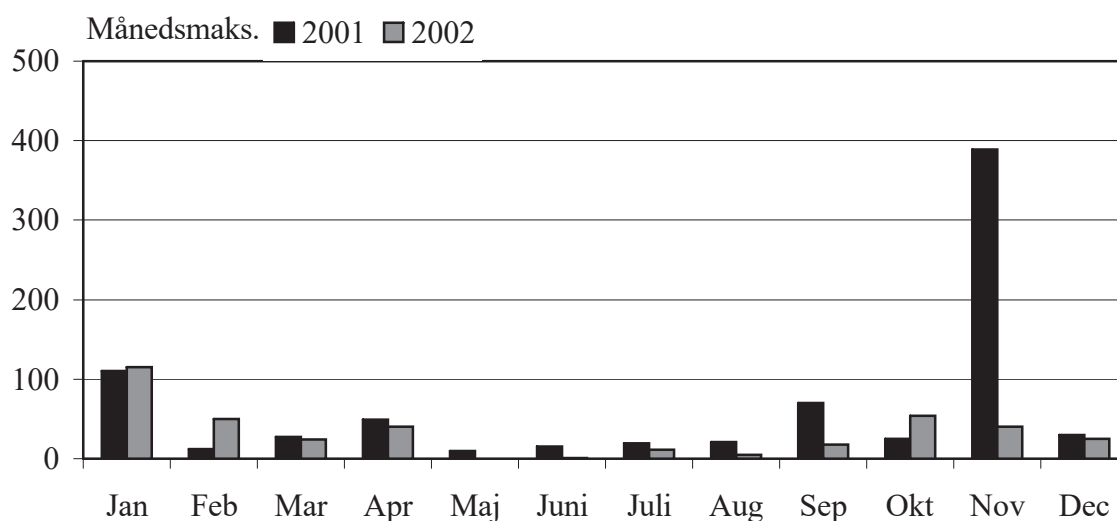
Svarthag (*Larus marinus*)

Almindelig trækgæst, der ses hele året.

2001: Største observation blev 14/11 389.

2002: Største observation blev 25/1 115.

Især om vinteren benyttes Hestholm-området som overnatningslokalitet.

Rovterne (*Sterna caspia*)

Sjælden sommergæst, der overvintrer i Vestafrika.

Kun observationer fra 2002. I perioden 24/7-17/8 benyttede 1 adult fugl området, men den 3/8 havde den besøg af yderligere en.

Splitterne (*Sterna sandvicensis*)

Fåtalig trækgæst, der overvintrer i Sydeuropa og Afrika.

Kun få observationer i de to år, flest sås ved Høje Sande i perioden maj-september med maksimalt 8 fugle 17/8 2002.

Fjordterne (*Sterna hirundo*)

Almindelig yngletrækfugl, der overvintrer i det vestlige Afrika. Optaget på EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

2001: Forårets første observation var 28/5 3 og efterårets sidste observation 15/9 7.
Største observation 26/8 13.

2002: Forårets første observation 13/5 2 og efterårets sidste observation 14/9 1.
Største observation blev 17/8 207. Ynglede for første gang i området. 1 par fodrede 3 unger på en mindre ø i Hestholm – senere sås kun 1 unge.

Kun 3 fugle sås i 1994.

Havterne (*Sterna paradisaea*)

Fåtalig trækgæst, der overvintrer i det sydlige Afrika.

Kun få observationer af enkelte fugle i juli-august 2002.

Dværgterne (*Sterna albifrons*)

Fåtalig trækgæst, der overvintrer i Afrika.

2001: 3 observationer med største antal 15/8 2-3.

2002: Igen kun få observationer. Største antal blev 19/5 10, 7/7 4 og 18/8 2 adulte samt 1 ungfugl.

Arten blev ikke registreret i 1994.

Sortterne (*Chlidonias niger*)

Fåtalig trækgæst, der overvintrer i Afrika. Optaget på den danske Rødliste og EF-fuglebeskyttelsesdirektivet.

2001: Forårets første observation blev 16/6 2 og efterårets sidste observation 5/10 2. Største observation blev 15/7 10.

2002: Forårets første observation 5/5 2 og efterårets sidste observation 14/9 1. Største observation blev 10/5 25. Måske gjorde 3-5 fugle yngleforsøg i Hestholmområdet. I sensommeren sås op til 10 fugle.

Arten blev ikke registreret i 1994, men den forventes som fast ynglefugl i fremtiden. Før afvandingen i midten af 1960'erne ynglede den almindeligt i ådalen.

Hvidvinget terne (*Chlidonias leucopterus*)

Sjælden gæst fra Østeuropa. Overvintrer i Afrika.

I perioden 10-29/8 2002 sås op til 4 fugle, alle ungfugle.

Under invasionen i maj 1997 optrådte 25 fugle på Skjern Enge.

Søkonger (*Alle alle*)

Meget sjælden vintergæst. Overvintrer normalt i Nordsøen.

Eneste observation blev 11/11 2001 1 fugl ved Hestholm P-plads.

Huldue (*Columba oenas*)

Tilfældig trækgæst til og fra ynglepladserne i Skandinavien. Få par yngler ved Ringkøbing.

Eneste observation er 6/10 2002.

Ringdue (*Columba palumbus*)

Almindelig ynglestandfugl og trækfugl. Desuden optræder den som almindelig vintergæst fra Skandinavien.

2001: Den yngler formentlig i området med flere par, da den er hørt kurre adskillige steder. Der er dog kun gjort få ynglefund, eksempelvis et redefund med en rugende fugl ved Pumpestation Nord. Arten observeres ofte i lille antal med 1-8 eksemplarer. Største observation er 20/7 19 rastende.

2002: Største observation 16/1 70. I april hørtes en kurrende fugl ved Lønborggård.

Mønstret i artens forekomst må betragtes som uændret i forhold til 1994.

Tyrkerdue (*Streptopelia decaocto*)

Fåtalig trækgæst og strejfgæst fra nærtliggende yngleområder i Tarm og Skjern.

2001: Der er observeret få fugle med et maksimum på 4 fugle 19/5.

2002: Der foreligger 4 observationer af 1-2 fugle.

Arten opholder sig i regelen nær bebyggelser og observeres derfor relativt sjældent i det åbne land. Den optræder ikke i 1994-undersøgelsen, men det må antages, at dens status i området er uændret.

Turteldue (*Streptopelia turtur*)

Tilfældig gæst fra Syd- og Mellemeuropa samt muligvis danske yngleområder i Sydvestjylland..

En fugl 16/5 2001 Lønborggård samt en adult fugl 13/10 2001 mellem Høje Sande og Klinkerne..

Gøg (*Cuculus canorus*)

Almindelig yngletrækfugl og trækgæst til og fra Skandinavien. Overvintrer i tropisk Afrika.

2001: Første observation 10/5, sidste 2/9. Største forekomst er 21/7 13 jævnt fordelt i området. Arten høres hyppigt kukke, og det skønnes, at arten yngler i området med omkring 10 par.

2002: Første observation 4/5, sidste 1/9. I alt er den observeret 30 gange med flest 15/6, hvor der sås 7 fugle. I maj og juni sås flere gange en rødbrun farvevariant af en adult hun.

Bestanden er formentligt uændret i forhold til 1994-undersøgelsen.

Slørugle (*Tyto alba*)

Mulig ynglestandfugl omkring området. Arten er under spredning nordpå fra Sønderjylland, hvor bestanden er inde i en gunstig udvikling efter flere års kraftig tilbagegang.

2001: Der blev ikke observeret fugle, men gylp blev fundet flere steder, hvilket tyder på, at den er under etablering som ynglefugl i området.

2002: En enkelt observation 25/5, hvor dens karakteristiske hvæsende stemme blev hørt.

Arten blev ikke nævnt i 1994-undersøgelsen.

Mosehornugle (*Asio flammeus*)

Fåtalig vintergæst fra Skandinavien.

2001: Der er 3 observationer, nemlig 13/1, 18/2 og 31/12, alle dage med en enkelt fugl.

2002: En enkelt observation af en fugl 5/10.

Antallet skønnes ikke at afvige fra tidligere tiders mønster. Den ses ofte jage om dagen.

Mursejler (*Apus apus*)

Strejfgæst fra ynglepladserne i bl.a. Skjern, hvor den yngler i etageejendommenes udluftningskanaler og under tagudhænget. Trækgæst til og fra yngleområderne i Skandinavien. Overvintrer syd for ækvator.

2001: Første observation 24/5 og sidste 16/8. Der er gjort i alt 15 observationer af op til 40 eksemplarer.

2002: Første observation 17/5 og sidste 22/9. Der er indrapporteret 11 observationer med op til 41 fugle.

Især i tørre perioder i yngletiden fouragerer den ofte på områdets mange insekter. Det nu meget større vådområde producerer formentlig et meget større antal insekter end det intensive landbrug før genopretningen, og antallet af observationer er da også steget i forhold til 1994-undersøgelsen.

Isfugl (*Alcedo atthis*)

Fåtalig gæst, der muligvis yngler i eller nær projektområdet. Vinterfund kan også være svenske eller mellemeuropæiske strejffugle.

2001: Der er gjort i alt 12 observationer spredt over året, men med de fleste i perioden august-december. Der foreligger en enkelt iagttagelse fra juli, der måske kunne tyde på yngleforsøg, men der er dog ikke gjort redefund eller set udfløjne unger.

2002: I perioden marts-april og august-december er der gjort 13 observationer, men ingen tegn på yngel.

Arten er ikke omtalt i 1994-undersøgelsen, så det formodes, at den er blevet hyppigere.

Vendehals (*Jynx torquilla*)

Tilfældig gæst til og fra ynglepladserne i Danmark eller det øvrige Skandinavien.

Der foreligger en enkelt observation fra 2/9 2002.

Stor flagspætte (*Dendrocopos major*)

Fåtalig ynglestandfugl.

2001: Der foreligger 9 observationer. Der er ikke gjort sikre ynglefund, men det er oplagt, at den yngler i parken ved Lønborggård, hvor der findes masser af egnede træer. Desuden er der set flagspættehuller i træerne ved Skjern Bådehavn..

2002: Kun 2 observationer, hvilket må skyldes, at arten er lidt overset.

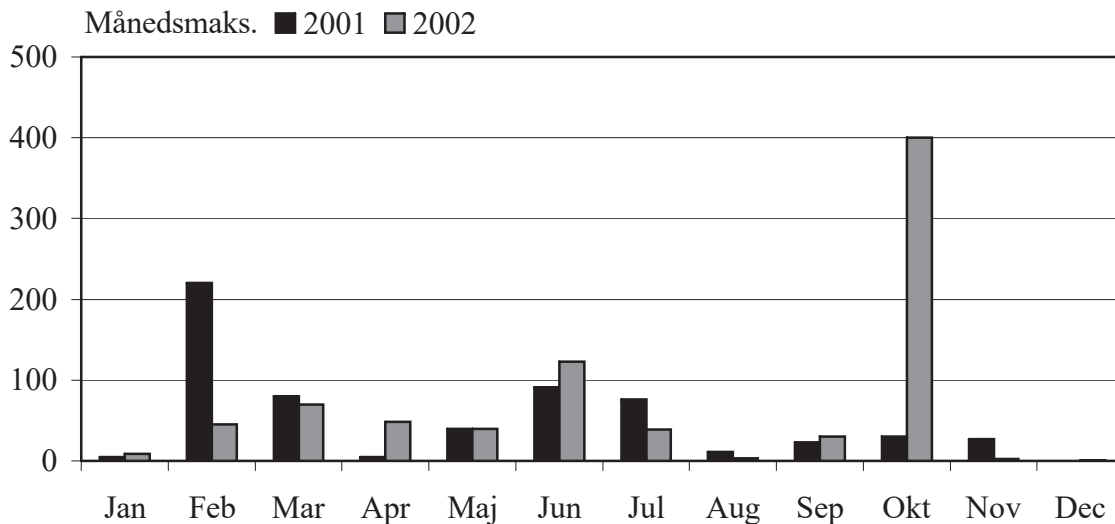
Arten er ikke omtalt i 1994-undersøgelsen, men dens status anses for at være uændret.

Sanglærke (*Arlanda arvensis*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i Vesteuropa.

2001: Første 10/1 4 og sidste 17/11 3. Største flok 24/2 220.

2002: Første 16/1 2 og sidste 15/12 1. Største flok 6/10 400.

De første trækfugle om foråret træffes i januar, og i løbet af februar og marts kulminerer trækket. I efterårsperioden opholder en del sanglærker sig i området, inden trækket fortsætter sydpå. Der er ikke foretaget ynglefugleoptællinger, men der findes stadig en god bestand på de tørre arealer i projektområdet eller på de dyrkede marker i tilknytning her til. Sanglærken er formentlig gået tilbage som ynglefugl i projektområdet på grund af den forhøjede vandstand.

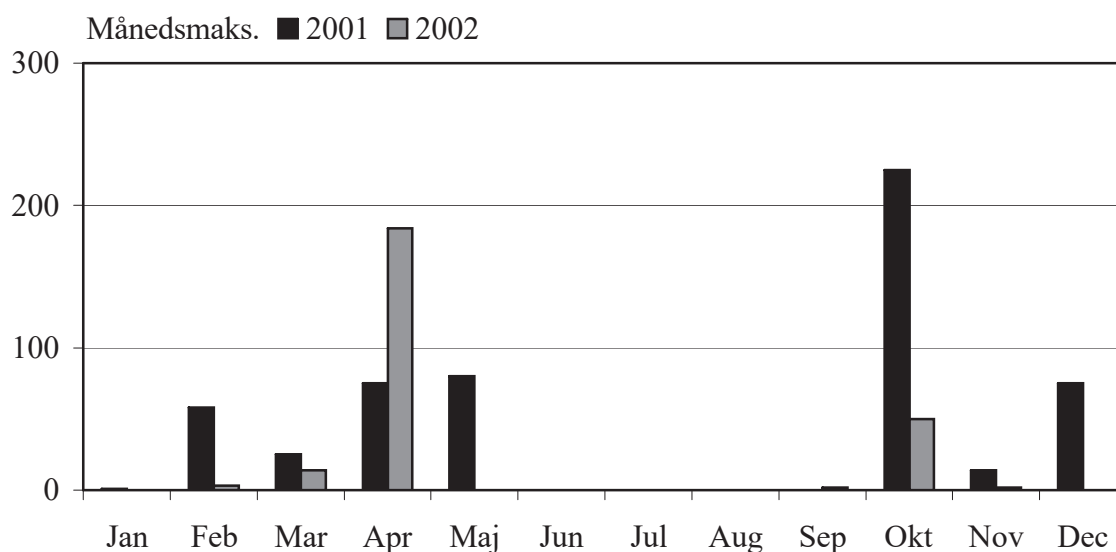
I modsætning til optællinger i 1994 er der i træktiden iagttaget færre flokke på adskillige hundrede. I perioden 1980-1994 sås til tider 1.000-2.000 fugle i træktiden.

Bjerglærke (*Eremophila alpestris*)

Regelmæssig vintergæst fra Skandinavien og Nordrusland i perioden oktober til begyndelsen af maj.

2001: Mange fugle især midt i oktober, hvor der blev talt en flok på 225 fugle i Fuglsand-området.

2002: Kun få fugle om efteråret, men til gengæld usædvanligt mange i april, hvor der taltes 184 i én flok på Grønæltevej nord for åen.

Bjerglærkerne opholder sig på åbne vegetationsløse arealer. De ses ofte fouragere i flokke på afhøstede marker eller pløjemarken, hvor de kun vanskeligt opdages på grund af deres gode camouflagifarver. De ses kun sjældent i selve projektområdet, men foretrækker de dyrkede arealer nord og vest for Pumpestation Nord. Antallet er svingende fra år til år.

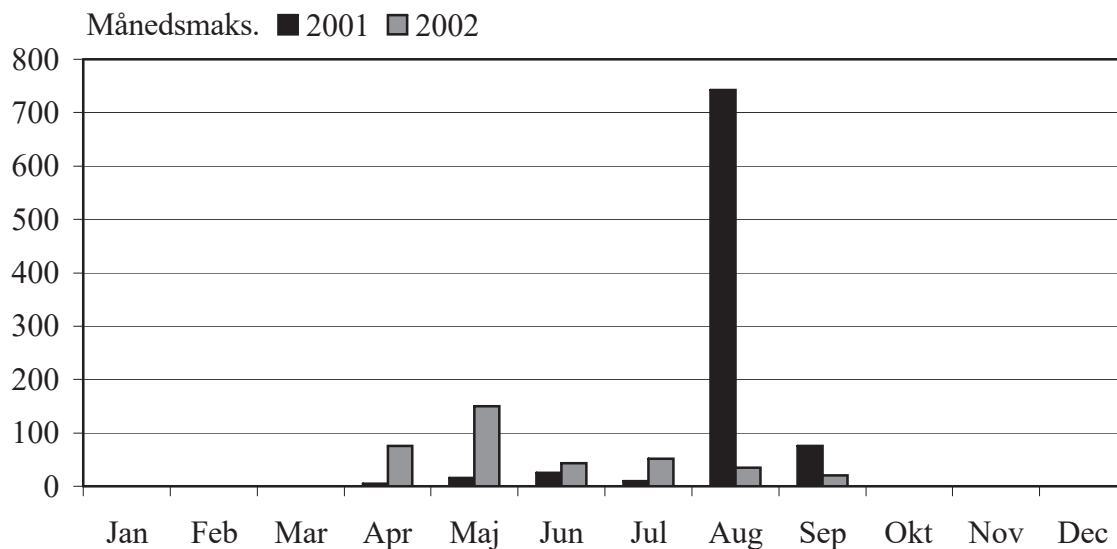
Forekomsten har ikke ændret sig siden 1994.

Digesvale (*Riparia riparia*)

Almindelig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Afrika.

2001: Første fugl sås allerede 10/4 og de sidste 2 15/9. Midt i august opholdt mange digesvaler sig i den vestlige del af projektområdet. Både ved Lønborggård og Høje Sande sås flere hundreder 11/8, henholdsvis 550 og 191.

2002: De første, i alt 75 fugle, sås 22/4, og den største flok blev 150 5/5.

Digesvalen yngler i kolonier langs åskrænter og i grusgrave. Det er tvivlsomt, om den kan finde egnede yngleskrænter i projektområdet endnu, men der er flere kolonier længere opstrøms i åen.

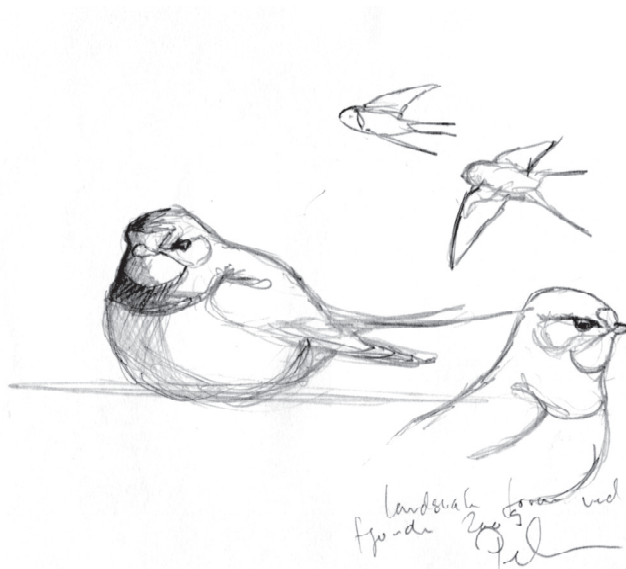
Arten var fåtallig i 1994.

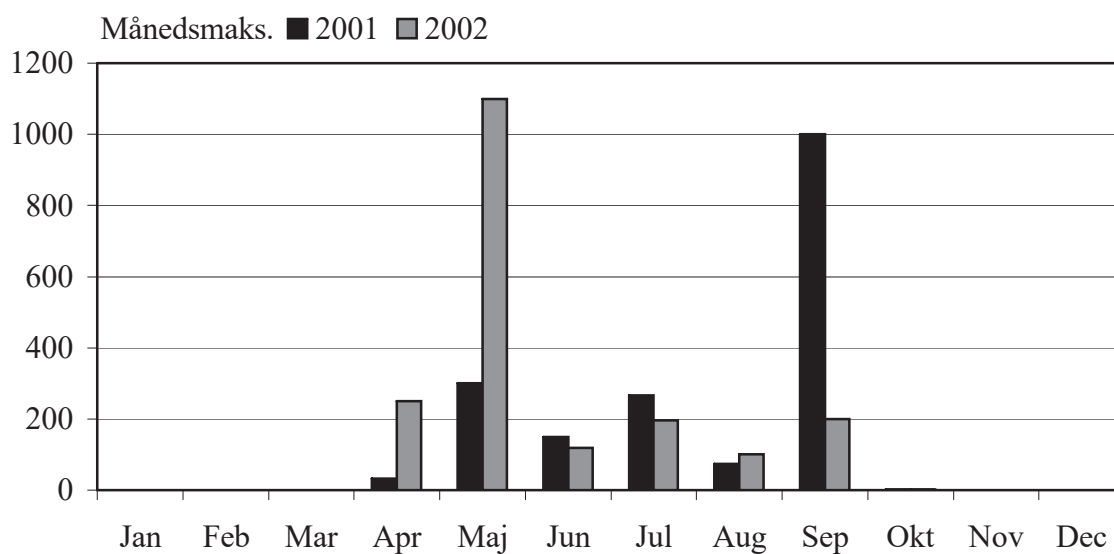
Landsvale (*Hirundo rustica*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i det sydlige Afrika.

2001: Den første fugl sås 2/4. En meget stor iagttagelse var 1.000 fugle 12/9.

2002: Første fugl 13/4, sidste 12/10. Ligeledes en stor iagttagelse 5/5 af 1.100 fugle.

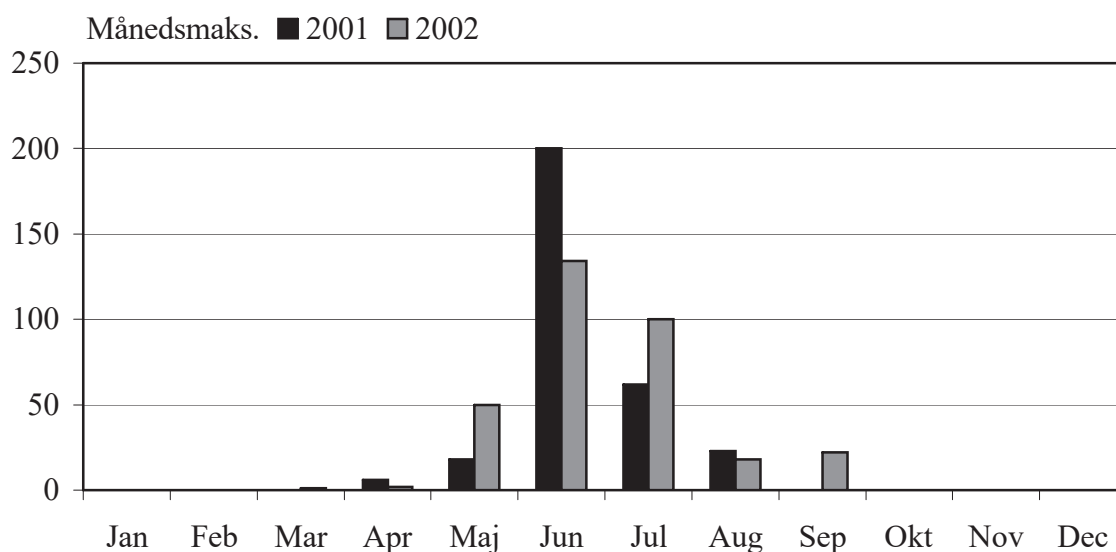
Landsvalen yngler på landbrugsejendomme i området. De fugtige engområder bruges til fouragering såvel i yngletiden som i træktiden. Betingelserne for fødesøgning er blevet betydeligt forbedrede efter Skjern Å Naturprojektet.

Bysvale (*Dilichon urbica*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk og sydlige Afrika.

2001: Første 6 fugle rastede 27/4. Største antal blev over 200 både 8/6 og 21/6.

2002: Første iagttagelse var en meget tidlig fugl 31/3 ved Lønborggård. Største antal blev 100 fugle 8/7.

Yngler på de omkringliggende større gårde og i byerne, men fouragerer over områdets vådområder. Efter Naturprojektets gennemførelse har den fået mulighederne for fødesøgning forbedret.

Skovpiber (*Anthus trivialis*)

Sjælden yngltrækfugl, der overvintrer i tropisk Vestafrika.

Der er kun observationer fra 2001: 19/5 1 og 16/6 2 Præstholm og 1 Pumpestation Nord. Der er formentlig tale om 2-3 ynglepar.

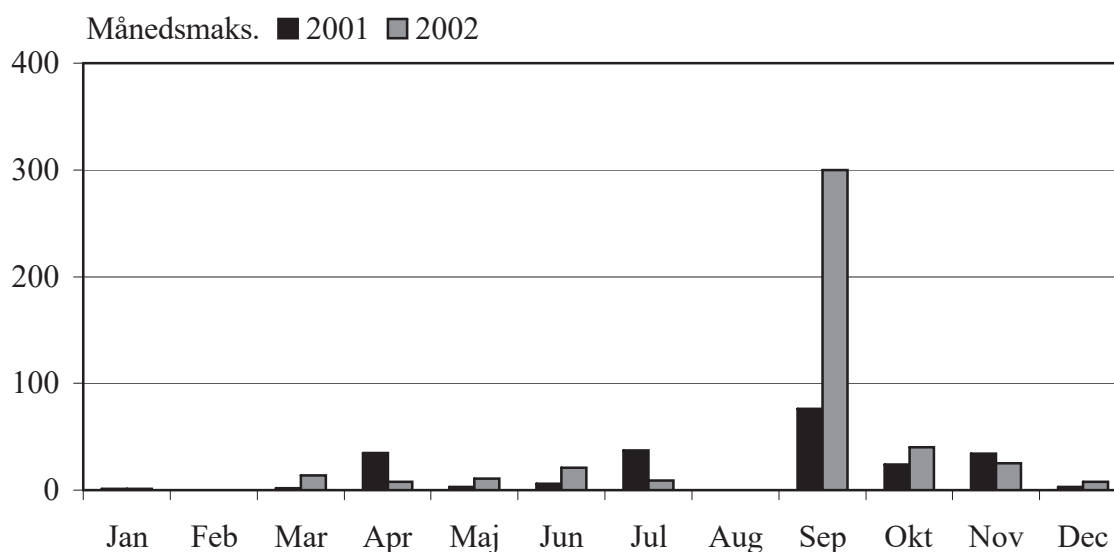
Skovpiberen foretrækker områder med åben skovkarakter.

Engpiber (*Anthus pratensis*)

Almindelig yngltrækfugl, der visse år overvintrer.

2001: Første fugl sås 10/1, og den største flok var 40 20/9 ved Holtervej. Seneste iagttagelse 15/12 1 tre forskellige steder.

2002: Første fugl sås 20/1, og flest var 300 22/9. Seneste observation 21/12 8 ved Pumpestation Nord.

Engpiberen yngler almindeligt på naturlige enge og i markskel mellem dyrkede arealer. Ynglebestanden er ikke opgjort, men den rummer formentlig flere hundreder.

Skærpiber (*Anthus petrosus*)

Sjælden trækfugl, der overvintrer i tropisk Afrika.

Der er kun observationer fra 2001: Stor forekomst 17/3 13 Hestholm P-plads og 1 Ganer Å. Desuden 23/3 3 og 7/4 2. En efterårsagttagelse 21/10 2.

Gul vipstjert (*Motacilla flava*)

Almindelig yngletrækfugl, der ankommer fra overvintringsområdet i tropisk Vestafrika omkring 1. maj. Optaget på den danske Gulliste.

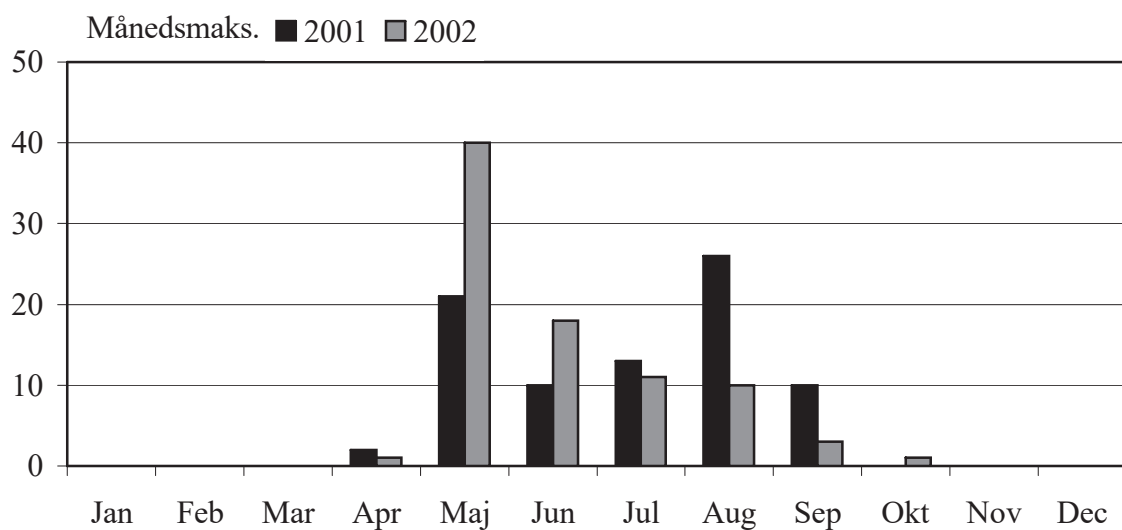
Flere racer forekommer, og tre af disse er truffet i området.

Gul vipstjert (*Motacilla flava flava*)

2001: Første 2 fugle sås 21/4, og største antal var 26 15/8.

2002: Første fugl 21/4, og største antal 40 18/5.

Der er ikke foretaget en egentlig optælling af ynglebestanden, men det vurderes, at der måske yngler ca. 50 par på engene og langs diger og afvandingskanaler.

Gulhovedet gul vipstjert (*Motacilla flava flavissima*)

Det diskuteres, om der er tale om en selvstændig art.

Meget sjælden trækfugl og gæst fra Storbritannien.

Eneste iagttagelse er 1 fugl rastende 6/5 2001.

Nordlig gul vipstjert (*Motacilla flava thunbergi*)

Meget sjælden trækfugl.

Den 13/5 2001 sås 2 fugle trække forbi på vej mod yngleområderne i Skandinavien.

Bjergvipstjert (*Motacilla cinerea*)

Sjælden ynglestandfugl.

2001: I perioden juni-juli sås 1-3 fugle, hvilket kunne tyde på et ynglepar i området.
Desuden enkelte fugle i januar-februar og i august-september.

2002: I februar-april sås 1-2 fugle nogle gange. Desuden 1-2 fugle i september og oktober.

Bjergvipstjerten foretrækker at yngle ved brusende vandløb, så der er ikke mange egnede ynglesteder i den nedre del af åsystemet.

Hvid vipstjert (*Motacilla alba*)

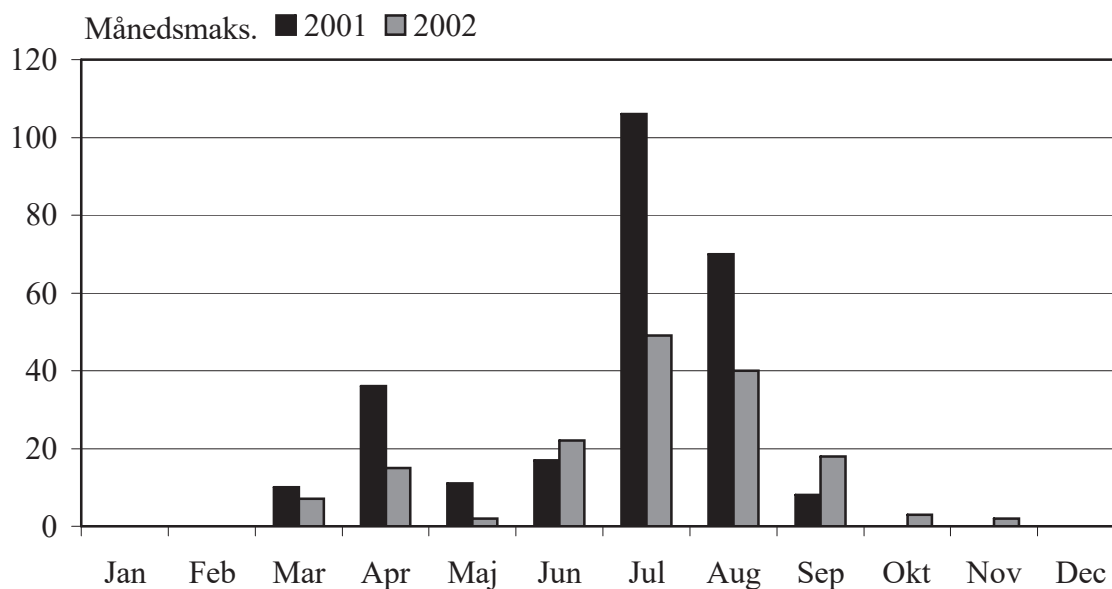
Almindelig yngletrækfugl. Overvintring sker i Middelhavslandene.

Der forekommer 2 racer i Danmark, der begge er truffet i området.

Hvid vipstjert (*Motacilla alba alba*)

2001: Første 8 fugle sås 17/3. Flest optaltes 21/7, hvor der i alt sås 109 fugle.

2002: Første 3 fugle 15/3.

Den hvide vipstjert yngler meget almindeligt i området, men antallet er ukendt.

Sorttrygget hvid vipstjert (*Motacilla alba yarrellii*)

Tilfældig gæst fra Storbritannien.

2001: I perioden 18/2-9/5 sås 1-2 fugle i området omkring Hestholm, men der er ingen tegn på, at der har fundet yngel sted. Racen danner af og til par med hvid vipstjert.

2002: 19/5 sås en enkelt fugl.

Gærdesmutte (*Troglodytes troglydetes*)

Fåtalig ynglestandfugl og trækfugl.

Ses og høres hele året i buskvegetationen, hvor den skjuler sig godt. Bestanden svinger meget afhængig af vintertemperaturen.

Jernspurv (*Prunella modularis*)

Fåtalig ynglestandfugl og trækfugl.

Enkelte fugle er set og hørt i april og maj i begge år. Arten kræver tæt buskvegetation, hvorfor den især er tilknyttet randarealer og pilebuskvegetationen, hvor den er forblevet intakt.

Rødhals (*Erithacus rubecula*)

Fåtalig ynglestandfugl og trækfugl.

I alt 13 fugle er registreret i løbet af de to år. Ynglebestanden er formentlig meget lille.

Husrødstjert (*Phoenicurus ochruros*)

Sjælden yngletrækfugl, der især overvintrer i Sydeuropa.

I april og maj 2001 sang en fugl vedvarende på Lønborggård, hvorfor det må formodes, at der ynglede et par her. Den 6/4 2002 blev der ligeledes set en fugl ved Lønborggård.

Rødstjert (*Phoenicurus phoenicurus*)

Tilfældig gæst.

Eneste iagttagelse er 2 på træk 15/9 2001. Yngler i øvrigt almindeligt i omegnen.

Bynkefugl (*Saxicola rubetra*)

Fåttallig yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk Vestafrika.

I perioden april-september ses fuglene i deres yngleterritorier. Antallet af ynglepar er ukendt, men der er tale om adskillige par. Største antal er 7 15/6 2002 og tidligste forekomst er 31/3 2002 2 fugle ved Hestholm.

Sortstrubet bynkefugl (*Saxicola torquata*)

Meget sjælden trækfugl. Arten er under indvandring som ynglefugl i Danmark.

Den 19/10 2001 rastede 1 fugl og ligeledes 8/10 2002, hvor en han blev set.

Stenpikker (*Oenanthe oenanthe*)

Ret almindelig trækfugl på vej til og fra tropisk Vestafrika.

2001: Første fugl sås 7/4. I april-maj sås 1-4 fugle per dag, idet der dog var en stor forekomst 8/5 på 13 fugle. Flest sås 27/8 14.

2002: Første fugl var en 1/4. I april-maj sås i alt 10 fugle med dagsmaksimum på 6 fugle. Flest efterårsfugle 21/9 32.

Der er ingen fund fra yngletiden.

Ringdrossel (*Turdus torquatus*)

Meget sjælden trækfugl, der yngler i Skandinavien.

1 fugl set 13/10 2001 ved træbroen ved Lønborg og 3 fugle 30/3 2002.

Solsort (*Turdus merula*)

Ret almindelig ynglestandfugl og trækfugl.

Ses året igennem i tilknytning til områdets buskvegetation, hvor den yngler. Største iagttagelse er 16/11 2002 22 ved Klinkerne.

Sjagger (*Turdus pilaris*)

Almindelig trækfugl.

2001: I februar-april ses op til 100 fugle på områdets marker. I oktober-november ses flere store flokke med flest 2/11 1.500.

2002: Flest i januar med op til 40 fugle. I efteråret ligeledes en stor iagttagelse 28/10 800 fugle fouragerende.

Sangdrossel (*Turdus philomelos*)

Fåtalig yngltrækfugl, der overvintrer i Sydvesteuropa.

Der ses kun ganske få fugle i træktiden. Yngler ved Lønborggård.

Vindrossel (*Turdus iliacus*)

Fåtalig trækfugl på vej til og fra ynglepladserne i Skandinavien.

Optræder på træk i oktober-februar. Flest 12/10 2001 med 112 ved Holtervej.

Misteldrossel (*Turdus viscivorus*)

Fåtalig yngltrækfugl.

Ankommer meget tidligt fra vinterkvarteret 2001: 10/2 og 2002: 9/2., hvorefter de fleste fortsætter trækket. Yngler ved Lønborggård. Flest sås 1/9 2002 10.

Græshoppesanger (*Locustella naevia*)

Ret almindelig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Østafrika.

I 2001 var der mindst 9 stationære og sandsynlige ynglepar ved Skænken Sø, Klinkerne, åmundingen, Skjern Camping, renseanlægget og Grødeopsamlingspladsen.

Savisanger (*Locustella lusciniodes*)

Fåtalig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Østafrika. Optaget på den danske Rødliste.

I perioden 14/5-12/6 2002 sang en han vedvarende i Hestholm-området. Om der er tale om et ynglepar er uvist, men det er sandsynligt.

Sivsanger (*Acrocephalus schoenobaenus*)

Almindelig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Afrika. Optaget på den danske Gulliste.

2001: I maj-juli hørtes fuglene synge i tilknytning til tagrørsbevoksningerne. Antallet af ynglepar vurderes til over 20 par: 11 Klinkerne, 1 Poldene og 7 langs norddiget.

2002: 25/5 hørtes 12 syngende hanner. Antal ynglepar er ikke optalt.

Efterhånden som tagrørsbevoksningerne breder sig, vil det begunstige arten.

Kærsanger (*Acrocephalus palustris*)

Fåtalig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Østafrika.

2001: Den 4/7 hørtes 7 syngende hanner mellem Hestholm og jernbanen.

2002: Maks. 3 hanner hørt 26/5 og 13/7.

Tilknyttet buskvegetationen og højt græs.

Rørsanger (*Acrocephalus scirpaceus*)

Almindelig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Vestafrika.

Yngler hvor der er tagrørsbevoksninger, så antallet vil stige, efterhånden som området gror til. Da tagrørene endnu ikke har etableret sig flere steder, træffes den mest almindeligt, hvor der tidligere har været bevoksninger af tagrør fx langs fjorden.

Gulbug (*Hippolais icterina*)

Fåtalig yngltrækfugl. Overvintrer i tropisk Østafrika.

Der yngler ganske få fugle i området bl.a. ved Skjern Bådehavn og ved Pumpestation Nord.

Gærdesanger (*Sylvia curruca*)

Sjælden yngletrækfugl. Overvintrer i Nordøstafrika.

Enkelte fugle yngler i området bl.a. ved Skjern Bådehavn, Pumpestation Nord og fugletårnet ved Fuglsand. Desuden høres enkelte fugle i træktiden.

Tornsanger (*Sylvia communis*)

Meget almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i Vestafrika.

Yngler over hele området i tilknytning til buskvegetationen.

Havesanger (*Sylvia borin*)

Fåtalig yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk Vest- og Centralafrika.

Yngler i tilknytning til buskvegetation bl.a. ved Lønborggård, renseanlægget og Pumpestation Nord.

Munk (*Sylvia atricapilla*)

Fåtalig yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk Vestafrika.

Yngler i tilknytning til ældre buskvegetation bl.a. ved Skjern Bådehavn, Pumpestation Nord og renseanlægget.

Skovsanger (*Phylloscopus sibilatrix*)

Tilfældig trækgæst. Overvintrer i tropisk Centralafrika.

Den 10/5 2001 høstes en han synge i haven ved Lønborggård.

Gransanger (*Phylloscopus collybita*)

Fåtalig yngletrækfugl. Overvintrer i Vestafrika og Sydvesteuropa.

I forårstiden marts-maj høres fuglene ivrigt synge, inden de fortsætter trækket. Enkelte fugle yngler i området i tilknytning til buskvegetation.

Løvsanger (*Phylloscopus trochilus*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk Afrika.

Høres fra omkring 1/5 og resten af sommeren. Yngler almindeligt i tilknytning til buskvegetation.

Fuglekonge (*Regulus regulus*)

Tilfældig trækgæst, der er set enkelte gange i april, september og december i de to år.

Grå fluesnapper (*Muscicapa striata*)

Meget sjælden yngletrækfugl. Overvintrer i tropisk Centralafrika.

Yngler bl.a. ved Skjern Bådehavn og Lønborggård

Skægmejse (*Panurus biarmicus*)

Fåtallig ynglestandfugl.

De fleste fugle ses i den vestligste del af området ud mod fjorden, hvor de største tagrørsbevoksninger findes. 21/7 2001 sås således 17 fugle syd for åmundingen. Antallet af ynglear i åmundingen er ukendt, men der er formentlig tale om få par.

Sumpmejse (*Parus palustris*)

Meget sjælden ynglestandfugl.

I løbet af de to år er der set 9 fugle. Den yngler formentlig med ganske få par, bl.a. ved Lønborggård.

Fyrremejse (*Parus montanus*)

Meget sjælden gæst fra ynglepladserne i Sønderjylland.

En af de første iagttagelser af arten i amtet blev gjort 6/7 2002 1 km vest for Pumpestation Nord. Det kan ikke udelukkes, at det er første tegn på en spredning af ynglebestanden nordpå. På Borris Hede sås ligeledes for første gang 31/3 3 fugle.

Topmejse (*Parus cristatus*)

Tilfældig gæst fra jyske ynglebestande.

Den 5/10 2002 sås en enkelt fugl.

Sortmejse (*Parus ater*)

Tilfældig gæst fra nærtliggende ynglepladser eller trækfugl. Truffet 4 gange i løbet af to år.

Blåmejse (*Parus caeruleus*)

Fåtalig ynglestandfugl.

Ses i mindre antal hele året på besøg fra omkringliggende yngleområder. Enkelte par yngler i området.

Musvit (*Parus major*)

Fåtalig ynglestandfugl.

Ses i mindre antal hele året på besøg fra omkringliggende yngleområder. Enkelte par yngler i området.

Spætmejse (*Sitta europaea*)

Meget sjælden ynglestandfugl.

Igennem hele 2001 sås og hørtes 1-3 spætmejsere ved Lønborggård, og det må formodes, at et par har ynglet her. En enkelt fugl sås ved Lønborggård 1/9 2002.

Stor tornskade (*Lanius excubitor*)

Fåtalig trækfugl og vintergæst fra Skandinavien.

I perioden oktober-marts ses 1-3 fugle fouragere på områdets mus og småfugle. Fuglene kan være skandinaviske fugle eller lokale ynglefugle, fx fra Borris Hede. Der er gjort et enkelt sommerfund af en enlig fugl 21/7 2002.

Skovskade (*Garrulus glandarius*)

Fåtalig strejffugl.

I de to år er der i alt set ca. 20 fugle, især i vinterhalvåret omkring Skjern Bådehavn og renseanlægget.

Husskade (*Pica pica*)

Ret almindelig ynglestandfugl.

Ses enkeltvis eller i mindre flokke i tilknytning til områdets buskvegetation. Største iagttagelse er 12/1 2001 50 fugle ved grødepladsen. Der yngler formentlig et mindre antal i læhegn og større pilebuske.

Allike (*Corvus monedula*)

Fåtalig strejffugl.

Ses på besøg fra omegnens byer. Største iagttagelse er 20/7 2001 17 fugle Hestholm P-plads.

Råge (*Corvus frugileus*)

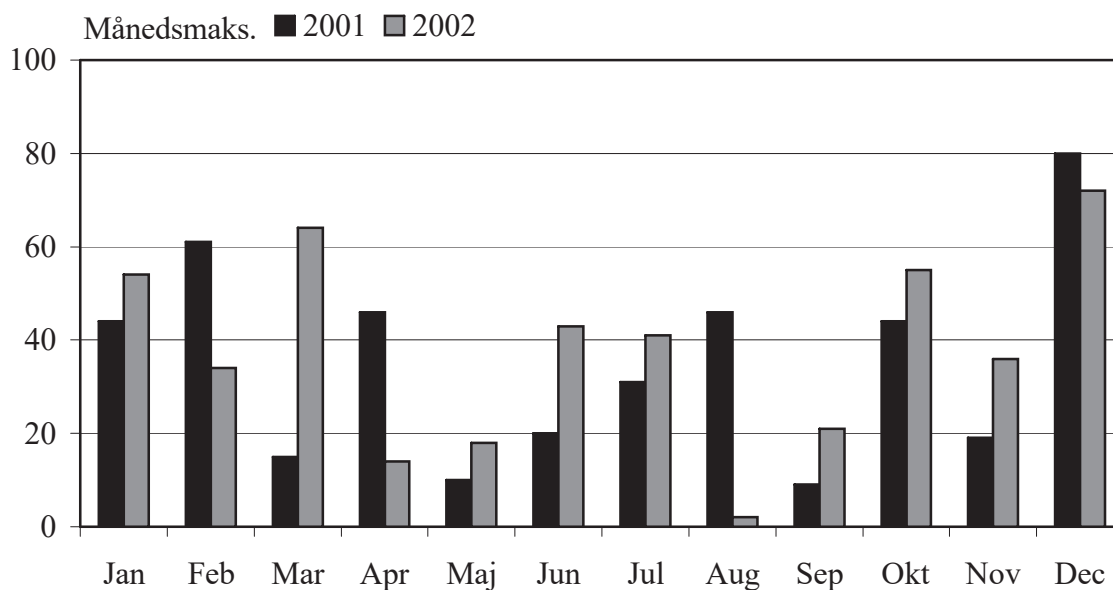
Fåtalig strejffugl.

Ses i beskedent antal marts-maj. Største iagttagelse er 4/5 2002 24 Tarm Kær.

Gråkrage (*Corvus cornix*)

Almindelig ynglestandfugl og trækfugl.

Der ses krager i området hele året. Der yngler sikkert enkelte par, men de fleste er på besøg fra naboarealerne.

Sortkrage (*Corvus corone*)

Sjælden strejffugl fra bestanden i Sønderjylland.

Der er set 6 fugle i løbet af de to år.

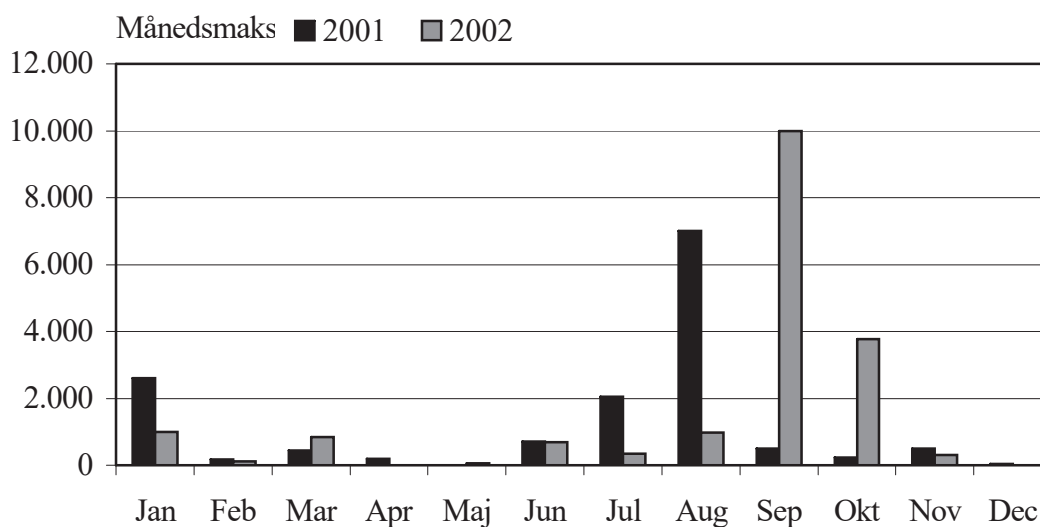
Ravn (*Corvus corax*)

Fåtallig strejffugl fra omkringliggende ynglepladser.

Der ses enkelte enlige fugle, men 14/1 og 17/3 2001 sås 2 fugle ved Lønborggård, 11/11 og 14/11 2001 2 fugle vest for Lønborgvejen og ligeledes 2 fugle 9/2 2002.

Stær (*Sturnus vulgaris*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer visse år, men trækker ellers til kanalegnene.

Der yngler kun få par i området, men i perioder af året fouragerer mange stære på engene. Største iagttagelse er 10.000 i september 2002.

I 1994 sås en stor flok på ca. 20.000 stære gå til overnatning på Høje Sande, og i perioden 1980-86 angives tilsvarende store antal.

Gråspurv (*Passer domesticus*)

Fåtalig strejffugl fra nærtliggende yngleområder.

Der foreligger 4 iagttagelser af mindre flokke, bl.a. ved Pumpestation SØ og Hedebyvej.

Skovspurv (*Passer montanus*)

Fåtalig ynglestandfugl.

Ses oftere end ovenstående art, men den er ikke almindelig. Yngler sandsynligvis flere steder, bl.a. ved Lønborggård. Største flokke er 200 21/7 2002 ved diget ved Hedebyvej og 40 ved Pumpestation SØ.

Bogfinke (*Fringilla coelebs*)

Almindelig ynglestandfugl og trækfugl til og fra Skandinavien.

Yngler almindeligt i områdets buskvegetation, men der ses også fugle på træk. Største iagttagelse er 60 16/1 2002 ved Pumpestation SØ og 50 12/1 2002 ved Lønborggård.

Kvækerfinke (*Fringilla montifringilla*)

Fåtalig trækfugl fra Skandinavien.

Der er kun få iagttagelser. Flest 28/1 2002 24 og 15/12 2002 9 ved Lønborggård.

Grønirisk (*Carduelis chloris*)

Almindelig ynglestandfugl og trækfugl fra og til Skandinavien.

Yngler i mindre antal i områdets buskvegetation. I træktiden ses mindre flokke. Største flok er 14/11 og 17/11 2001 80.

Stillits (*Carduelis carduelis*)

Almindelig ynglestandfugl og trækfugl til og fra Skandinavien.

Et mindre antal yngler i området bl.a. ved Lønborggård. I træktiden og om vinteren ses mindre flokke på jagt efter frø i områdets tidsler. Største flok er 45 12/2 2002.

Grønsisken (*Carduelis spinus*)

Fåtalig trækfugl til og fra ynglepladserne i Skandinavien.

Ses ofte sammen i mindre flokke i tilknytning til elletræer. Største iagttagelse er 120 12/1 2002 ved fugletårnet ved Fuglsand.

Tornirisk (*Carduelis cannabina*)

Almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i Sydvesteuropa.

Yngler i mindre antal i områdets buskvegetation. Især i træktiden ses mindre flokke i det åbne landskab. Største flokke: 7/4 2001 75, 9/7 2001 90 og 17/8 og 14/9 2002 80.

Bjergirisk (*Carduelis flavirostris*)

Ret almindelig vintergæst fra Norge og Finland i perioden september-april.

Ses næsten altid i mindre flokke på 10-50 fugle, men større flokke er også set: 20/10 2001 100 og 16/1 2002 185 fugle.

Lille gråsiken (*Carduelis cabaret*)

Fåtalig ynglestandfugl.

Yngler i mindre antal i buskvegetationen. Der er sommeriagttagelser bl.a. fra Pumpestation Nord, Skjern Bådehavn og Tarm Kær.

Nordlig gråsiken (*Carduelis flammea*)

Vintergæst fra Skandinavien. Er netop blevet udskilt som selvstændig art fra ovenstående.

Uden for yngletiden træffes den i mindre flokke. Største flok 14/11 2001 45 ved Lønborggård.

Hvidsiken (*Carduelis hornemanni*)

Tilfældig gæst fra Nordskandinavien.

Iagttagelse af 1 fugl 22/12 2001.

Dompap (*Purrrhula pyrrhula*)

Sjælden strejfgæst og trækfugl fra Skandinavien.

Der er iagttaget 15 fugle uden for yngletiden i løbet af de to år. Arten yngler almindeligt uden for området.

Laplandsværling (*Calcarius lapponicus*)

Tilfældig trækgæst fra yngleområderne i Nordskandinavien.

Iagttagelse af 1 fugl 12/1 2001.

Snespurv (*Plectrophenax nivalis*)

Sjælden vintergæst fra yngleområderne på Grønland og i Skandinavien.

Der er iagttaget 8 fugle i løbet af de to år.

Gulspurv (*Emberiza citrinella*)

Meget almindelig ynglestandfugl og trækfugl fra Skandinavien.

Karakterfugl i det åbne landskab med spredte buske. I træktiden ses mindre flokke rundt i landskabet. Største flok er 34 12/1 2002.

Rørspurv (*Emberiza schoeniclus*)

Meget almindelig yngletrækfugl. Overvintrer i Sydvest- og Vesteuropa.

Karakterfugl i området, hvor der yngler et betragteligt antal. De første fugle indfinder sig fra vinterkvarteret i begyndelsen af marts. Under en tælling 21/7 2001 blev der talt 60 fugle.

Kornværpling (*Miliaria calandra*)

Almindelig ynglestandfugl og strejffugl.

Der yngler enkelte fugle i områdets spredte buske, men uden for yngletiden træffes også mindre flokke. Til tider kan disse flokke rumme adskillige individer. Største iagttagelser er 70 15/12 2001 ved Falbækvej og omkring årsskiftet 2001/02 ca. 50 ved Engholm.

Bilag

Ynglefugle på Høje Sande 2001 og 2002

Der er foretaget ynglefugleoptælling på øen af Danmarks Miljøundersøgelser 9. maj 2001 og 16. juni, 13. juli og 29. juli 2002

Art	Antal ynglepar	
	2002	2001
Toppet lappedykker	3-8	6-7
Skarv	0	106
Skestork	5	0
Knopsvane	8	13
Grågås	2+	10+
Gravand	?	?
Knarand	2	3
Gråand	ca. 25?	19-21
Skeand	?	1
Rørhøg	2	2
Blishøne	4-5	5
Strandskade	1	1
Sildemåge	ca. 35	20-25
Sølvmåge	500-560	500-600
Svartbag	3	0
Skægmejse	2	?

Tabel 5. DMU's ynglefugletællinger på Høje Sande.

Litteratur

- Christensen, J. H. 1981 Natur og miljø før og efter afvandingen. - Landvindingslagene i Skjernådalene og Skjern-Tarmegnens Landboforening.
- Madsen, J., Madsen, A. B.
& Petersen, I. K. 1999 Indpasning af rekreative aktiviteter i forhold til fugleliv og odder i Skjern Å Naturprojekt - en biologisk udredning. - DMU.
- Madsen, T. 1996 Fuglelivet i Skjern Å Dalen 1994. - Rapport til Skov- og Naturstyrelsen. Udarbejdet af Skjern Egvad Museum.
- Madsen, T. 2000 Optælling af ynglende og rastende fugle i Poldene ved Skjernåens munding i 1997 og 1998. – Skov- og Naturstyrelsen.
- Nøhr, H. 1988 Status for fuglelivet i Skjern Å dalen. - Rapport til Skov- og Naturstyrelsen. Udarbejdet af Ornis Consult.
- Rambusch, S. 1900 Træk af fuglelivet i Ringkøbing Fjord og Skærådalene.
I: Studier over Ringkøbing Fjord. – København. - Eget forlag.

Ringkøbing Amts Fugleliv

Dansk Ornitologisk Forening i Ringkøbing amt udgiver ovenstående serie.

- 16 Skjern Enge – rapport over fuglelivet 2001-2002.
Egon Østergaard (red.) 2003.
- 15 Pomeransfuglen (*Charadrius morinellus*) i Vestjylland.
Egon Østergaard 2000.
- 14 Sjældne ynglefugle - 25 år i Vestjylland.
Leif Novrup & Egon Østergaard 1997.
- 12 Geddal Strandenge - Statusrapport over fuglelivet 1992-1995.
Henning Sørensen & Leif Novrup 1996.
- 11 I Natravnsens rige - Fuglelivet i Nørlund Plantage og Harrild Hede.
Niels P. Brøgger & Bo Daugård 1994.
- 10 Fuglelivet i Gødstrup Sø. Udvikling og status.
Carsten G. Laursen 1993.
- 9 Fugle & Natur - En guide til Vestjylland.
Leif Novrup & Egon Østergaard 1992.
- 8 Søby Sø området. Fugleobservationer 1991.
Jan Østerby Olesen 1992.
- 7 Hørbylunde i tegninger og tekst.
Ebba Alstrup & Bo Daugård 1991.
- 6 Fuglelokaliteter i Ikast Kommune.
Bo Daugård 1988.
- 5 Natfugle i Ringkøbing amt 1986-87.
Egon Østergaard 1988.
- 4 Fugle på Borristerrænet før og nu.
Jens Hedegaard Christensen 1988.
- 3 Status for ynglebestande af måger og terner i Ringkøbing amt.
Jens Overgaard Christensen 1986.
- 2 Fugle ved Søby Sø og de omkringliggende brunkulsgrave 1960-1985.
Egon Østergaard 1986.
- 1 Ynglefugleregistreringer på Venø 1985.
Niels Ulrich Pedersen 1986.

Udgivelserne kan købes ved henvendelse til forlagets adresse:

Egon Østergaard, Kirkestræde 10, 7490 Aulum tlf. 97 476210, e-mail egul@get2net.dk